Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

Alexandru Sahia inedit

UN COSMONAUT ÎN SECOLUL XVII: CYRANO DE BERGERAC de Ion Hobana

Proletari din toate țările, uniți-vă!

GAZETA LITERARĂ

Anul XIII Nr. 43 (676) Joi 21 octombrie 1965 — ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA — 8 pagini 1 leu

pagina 5: Omagiu profesorului AL. ROSETTI

pagina 6: ION BIBERI început de stagiune

DUMITRU MICU: JURNAL

Cultura dacilor

Nu sînt, evident, în măsură a întreprinde o analiză a cărții (apărute în vară), în care tînărul arheolog Hadrian Daicoviciu sintetizează rezultatele cercetărilor vechi și noi asupra dacilor, completate cu descoperiri și ipoteze proprii. Aprecierile pozitive date de specialiști confirmă impresia cititorului de rînd de a se găsi în fața unei scrieri temeinic elaborate. Cartea umple un gol ce devenise penibil. După monumentala Getica *a lui Pîrvan, mai greu accesibilă nespecialiștilor și pe care chiar specialiștii din generațiile mai noi și-o procură anevoie, (a apărut în 1926) nu știu să se mai fi publicat — în afară, firește, de cele două capitole din Istoria României,* vol. I. *vreo sinteză de acest fel. Iată de ce* Dacii *de H. Daicoviciu, prin caracterul său dublu: de popularizare și științific, e o lucrare menită să ne faciliteze simțitor cunoașterea de noi înșine. Căci, cunoscîndu-ne străbunii, descoperim în această oglindă depărtată măcar cîteva frînturi ale chipului nostru constant, așa cum în trăsăturile fixate fotografic, ale copiilor care am fost, recunoaștem unele permanențe ale înfățișării noastre.*

Să încerc dar a detașa din datele mai mult sau mai puțin compacte despre daci, adunate în cartea menționată, cîteva linii care să alcătuiască o aproximativă schiță de portret sufletesc. O fărîmă de frază a lui Herodot îi înfățișează pe geto-daci ca fiind „cei mai viteji și mai drepți dintre traci". Marele neam tracic, a cărui stăpînire ajungea în sud pînă la hotarele Greciei, iar în nord urca peste Istru, în necunoscut, se bucura de stima vechilor elini. Din Tracia coborîse cîntărețul divin Orfeu, întemeietorul de noi legi și datini. Iar geții au fost, dintre toate semințiile trace, „cei mai viteji și cei mai drepți". Grecii îi mai stimau pe strămoșii noștri, cu care întrețineau vii legături comerciale (și, poate, nu numai), și pentru cultura lor spirituală. Credința geto-dacilor în nemurirea sufletului era pentru heleni un semn de mare distincție și Herodot, vrînd să-i găsească neapărat o explicație, acreditează legenda după care Zamolxe, înainte de a fi fost zeificat, și-ar fi primit învățătura „în contact cu grecii și încă cu unul din cei mai însemnați dintre filosofii elini, cu Pitagora".

Pe ce se întemeia consideрația de care dacii se bucurau în ochii poporului care a creat în antichitate cea mai măreață cultură? Vestigiile descoperite pînă acum ale prezenței dacilor, din timpuri imemoriale, pe teritoriul țării noastre: pe întregul teritoriu al țării noastre — din munții Apuseni pînă la Mare — nu sînt, desigur, suficiente pentru o reconstituire completă a cadrului de existență materială și a climatului spiritual geto-dac, dar atestă îndeajuns gradul înaintat de civilizație și rafinament sufletesc la care ajunsese poporul lui Burebista și Decebal. Într-un capitol al cărții sale, H. Daicoviciu, „călătorind prin inima Daciei" de la începutul erei creștine, ne descrie cetăți, sate, sanctuare, case, stîni, obiecte — o diversitate de așezări purtînd amprenta hărniciei, seriozității și ingeniozității unui popor nu numai de războinici temuți, ci și de vrednici constructori și gospodari. Cetățile dace au fost de multe feluri. Unele, precum acelea ale căror urme se păstrează la Piatra Roșie și Blidaru, cu puternice fortificații de piatră și turnuri, aveau un caracter strict militar. Altele, ca de exemplu cea de la Costești, aveau în jurul sau la poalele lor așezări civile. O mare așezare fortificată de la Poiana pe Siret era înconjurată de sate neîntărite. În aceeași situație vor fi fost numeroase alte cetăți. Numai în munții Orăștiei s-au găsit urmele a vreo sută de așezări dacice. Țara întreagă era împînzită de fortificații, unele întărite cu valuri de pămînt și cu cîte un șanț în față, altele străjuite de solide ziduri de piatră. Așezările se întindeau uneori pe mai multe hectare, cea mai vastă dintre toate fiind Sarmisegetuza, cea cu atît de tragic sfîrșit, cetate de refugiu, ce ocupa aproximativ 3 ha. pe dealul Grădiștei.

Foarte interesante lucruri aflăm despre locuințele dacilor. La Costești, în munții Orăștiei și aiurea, s-au descoperit resturi ale unor clădiri impozante, turnuri-locuințe, spre care urcau monumentale scări de piatră, prevăzute cu jghiaburi pentru scurgerea apei. Însă de obicei casele dacilor erau de lemn (cu temelie, adesea, de piatră), avînd forme diverse: patrulatere, rotunde, ovale, poligonale; „în planul lor, în dispoziția încăperilor, în felul de a ridica pereții și de a așeza acoperișul, — scrie H. Daicoviciu — priceperea și fantezia constructorilor și-au dat frîu liber". Pe lîngă case se săpau gropi pentru provizii. Acestea aveau pereți arși, pentru mai buna păstrare a cerealelor. Proviziile mai erau conservate și în

(Continuare în pagina 7)

TOAMNĂ LA TG. JIU („MASA TĂCERII" DE BRANCUȘI)

TUDOR ARGHEZI: TABLETĂ

TEATRUL NAȚIONAL

Aducîndu-mi aminte, la 85 de ani care încep să fie 86, că paralel cu gazetăria, cotidiană, am urmărit dintr-un strapontin, vreo 30 de ani, viața teatrală cu autorii ei feluriți, cu directorii inegali și regizorii ei, (o pauză de un minut în memoria neuitatului Paul Gusty și a uitatului inimitabil unicul Belcot Cazimir), cu scena, culisele, dublele și triplele fețe de viețuitoare fardate, mă bate gîndul încă mai de mult să-mi risipesc într-un șir de tablete impresiile (adevărate).

În vechea grecească actorul era numit **hypocrites,** înțelegînd într-un singur cuvînt toate denivelările diverșilor colaboratori și mormoloci la un spectacol. Pe vremea lui Aristofan, vorba asta se scria **de la alfa la omega,** toate sunetele concurînd să desemneze licheaua (etimologia neo-greacă: **lêkes).** Las răspunderea zigzagului pe seama vechiului meu profesor de grecește, spiritualul Matei, tatăl unui fost foarte inteligent confrate ziarist. Pe atunci ne luptam din răsputeri cu două modalități de gramatică, ale verbelor, **aoristul** întîi și aoristul al doilea, lăsate baltă și pentru catedră și pentru bănci, dîndu-ne seama, de acord, că limba lui Aristotel nu trecuse prin Fanar, patria marelui lichelism.

Cu ce ar trebui începută seria tabletelor de numită specialitate? Să începem cu un sfîrșit pe cale de reînceput: cu reclădirea Teatrului Național, cu adaosul de umplutură, Ion Luca Caragiale, lăsînd iarăși altora și preferinței lor răspunderea grozavei monumentale cacofonii, stilizată aproape ca o insultă. L-am cunoscut destul de bine și pe Caragiale, ca să știu că de asemenea complectări și preferințe i-ar fi venit greață, dacă ar mai trăi să-și vadă lacuna

(Continuare în pagina 7)

TRECĂTOR NĂPRASNIC PESTE FURTUNILE VEACULUI

Lui Mihail Alexandrovici Șolohov i s-a decernat Premiul Nobel pentru literatură pe anul 1965. Scriitorul sovietic, care la vîrsta de douăzeci de ani dăruia lumii acele tulburătoare și stranii „Povestiri de pe Don", uimindu-l și încîntîndu-l pe un alt mare cîntăreț din căzăcime — Serafimovici — și fascinîndu-l cu forța talentului său pe Maxim Gorki cel „cu mustățile ca niște spice", și-a înscris numele cu litere de aur în inima a generații de cititori — și mulți dintre noi, cei care-am descoperit prin el stepa tainică, plină de miresme și învăluită în aburi liliachii, am încercat pînă la durere nevoia de a porni odată să vedem aievea stanița Veșenskaia și cătunul Tatarski întrate de mult în legendă.

Creator de geniu, spirit profund revoluționar, îndrăgostit sau, dacă vreți, îngemănat cu pămîntul de pe malul Donului, Șolohov este marele continuator al lui Lev Tolstoi, Cehov și Dostoievski, trecător năpraznic peste furtunile veacului iscate din fulgerări de săbii. Donul i-a legănat copilăria și i-a pus în ochi fermecătoarea lumină ce inundă paginile sale. Fluviul acesta care-a curs spre mare îndoit cu sînge, preamărit sau blestemat în cîntecele cazacilor plecați la oaste, — noaptea, cînd în tabără miroase a hamuri unse, a sudoare de cal, a vișini uscate, purtate în sîn, a păcură și a ierburi tăvălite — care-a îngropat în valuri hatmani descăpățînați între gorganele stepei și care revarsă răcoare și dulce adiere de mesteceni, este izvorul artei lui Șolohov. Aici, într-o casă ridicată ca a Melehovilor, la doi stînjeni deasupra malului de cretă, scriitorul ascultă, de șaizeci de ani, poveștile din străvechime și deslușește în ele zvon dur de răzvrătiri, zale ce se zbat pe trupuri asprite de vînturi, sunet de zăbală mușcată, tropot necurmat de copite. Și toate cîte pătrund în sufletul său, Mihail Alexandrovici le întoarce lumii în cuvinte, într-o revărsare egală cu a Donului. Cerul și cîmpiile lui răvășesc simțurile — iarbă naltă, strivită de umbra vulturului ridicat de dincolo de fluviu, din smîrcuri sărate sau din fumul ce plutește pe sute de verste, te îneacă cu mirosul crud în care distingi — cumplita putere de a reda lumea atît de amănunțit! — izul amărui al frunzei de plop, aroma din bostănării, înțepătura sălcie a laptelui de iapă, precum și mirosul năuc al Axiniei ieșită între firele de floarea soarelui din fundul curții ca să se întîlnească cu Grigori, acel mare călător pe drumul înfrîngerii, mereu atras de steaua neliniștii, și el să-i sîngereze umerii și gura și țițele, sîngeri în necuprins și păziți de lună, pe care Șolohov o numește soarele căzăcimii.

Opera lui Mihail Alexandrovici, cîntec larg și fastuos închinat pămîntului și oamenilor patriei sale, a intrat de mult în veșnicie. Ea aparține lumii întregi și deopotrivă viitorului. Mereu, pe lume, oamenii, alții și alții, aplecați pe cărțile acestui mare soldat al revoluției comuniste, se vor opri o clipă, și aplecînd tîmpla luminată de polenul lămpii, vor asculta, dincolo de fereastră, Donul curgînd, zvon stins de săbii, foșnetul zăpezilor și pulsațiile stepei rusești.

Fănuș NEAGU

NAGY ISTVÁN

CÎNTEC DE LEAGAN

Mama era din Tărcenii Odorheiului. Se pripășise prin Cluj pe la 1900. Părul și-l purta împletit în cozi pe care le încolăcea în creștetul capului. Iarna umbla învelită într-o broboadă albă, de lînă. Se purta, ca oricare din fetele de pe-acolo, cu laibăr scurt, strîns pe piept, ghete înalte de box cu șireturi. Sărăcia o mînase la oraș ca și pe celelalte surori ale ei. Șase copii erau: trei băieți și trei fete. Mica ogradă, de la ei din sat, pe care abia încăpea cocioaba părintească, mai trebuia să cuprindă și grajdul văcuței. Cam atît fusese averea pe care Tamás Ferenc, bunicul meu dinspre mamă, o lăsase copiilor lui.

El, bunicul, argățise sau lucrase cu ziua pe la curțile unor boieri Pálffy, ținînd de la ei, în dijmă, și cîte un petic de pămînt. Iarna „zicea" din țambal. Vorba mamei: „Zicea bătrînul și de joc, și de inimă albastră". Se spunea că, fiind o dată chemat la o cumetrie, la Morăreni, îl apucase noaptea în drum spre casă. Iarnă grea, îl încolțise un haitic de lupi hămesiți. Bătrînul zdrăngănise din țambal cu atîta foc, că pînă și lupii începuseră să țopăie.

Ce-i drept, e drept: maicămea nu prea era „de neam"; dar nici taica!... Bunicul meu dinspre tată se trăgea din Cămărășeni, comună aparținînd — pe vremea aceea — de plasa Mociu. De acolo plecase și se pripășise prin Cluj. Se vede treaba că cel puțin jumătate din sat își trăgea obîrșia dintr-un singur strămoș: din doi unul era „Nagy": Nagy Joșka, Nagy Janos, Nagy Pișta...

Ajungînd, prin 1938, cu un pîlc de scriitori tineri în satul bunicului, încercasem să aflu de la bătrînul preot protestant al satului ceva despre eventualele mele neamuri. Mi s-a spus că, potrivit vechilor hrisoave ce se păstrau în arhiva parohiei, oamenii care purtau numele de Nagy se trăgeau din inbagi colonizați prin partea locului. Nu am căutat să mă încredințez în ce măsură spusele preotului corespundeau adevărului istoric. Nici n-aș fi avut timp de așa ceva și nici nu prea țineam... Unde mai pui că eșuasem chiar de la primele încercări de-a descoperi niscai urme de-ale strămoșilor mei. Bunicului dinspre tată îi știam numele, dar atît și nimic mai mult. Astfel, n-aveam temei să știu precis care dintre numeroșii Nagy Janos sau Nagy István ce trăiau în Cămărășeni îmi erau veri sau unchi.

Bunicul meu dinspre tată își strînsese catrafusele și luase „drumul Clujului", însoțit de cea de a doua a lui nevastă, pe la sfîrșitul veacului trecut. Intrase ca pivnicer la una din viile de pe coastele dealului Șingeorzului. Pe urmă a ajuns „dorobanț" la magazinul de fierărie „Baboș". Ceea ce pe românește se cheamă că era slugă de prăvăliaș, îndatorat a manipula, cît e ziulica, enormele grinzi de fier pe care stăpînu-său le negustorea. Astfel văzură lumina soarelui Ilonka, cea mai mică dintre surorile tatii, precum și fratele ei mai mic, Béla. Care va să zică taicămeu deschisese drumul pentru întregul șir de tîrgoveți get-beget pe care neamul nostru avea să-l dea. Isprăvind cele patru clase primare, se tocmi, pe vreo șase ani, ucenic de cojocar la meș-

(Continuare în pagina 7)

CĂRȚI

H. PAPADAT-BENGESCU

Teatru

Teatrul Hortensiei Papadat-Bengescu a făcut obiectul unor cercetări critice contradictorii... Pentru Eugen Lovinescu, drama *Bătrînul* — singura care a văzut lumina rampei, dacă nu ținem seama de *Lulu*, dramatizare a unui roman al criticului, realizată cu colaborarea acestuia — „e fructul unei literaturi intrate în maturitate" (*Critice*, VII, p. 110). Criticul o socotea alături de *Ion* al lui Rebreanu „prin viață, prin concepție și, pe deasupra, prin intelectualitate" (ibid. p. 109—110). La rîndul său, G. Călinescu vedea — în aceeași lucrare — „drama unui suflet de femeie delicat, neînțeles de tovarășul de viață, a unei ființe însetate de iubire". (*Ist. lit. rom.* p. 656). Alți contemporani ai scriitoarei, (Ion Minulescu, Mihail Sebastian, Camil Petrescu, Rebreanu, Holban), au exprimat de asemenea păreri deosebite — unele encomiastice, altele cu rezerve tendențioase (de pildă, Minulescu).

În anii noștri, opera scriitoarei a fost reconsiderată. În 1957, a fost reeditat romanul *Concert din muzică de Bach*, cu o postfață de Silvian Iosifescu, iar anul acesta a apărut un volum de teatru, care cuprinde aproape întreaga activitate dramatică a scriitoarei. *Opera ei a făcut și obiectul unor cercetări temeinice*. Valeriu Ciobanu i-a consacrat o amplă monografie, iar Eugenia Tudor a scris despre activitatea dramatică a scriitoarei. Îngrijindu-se și de apariția volumului de teatru care cuprinde „pe lîngă drama *Bătrînul*, tipărită în 1930, și celelalte lucrări dramatice păstrate în manuscris și anume : *A căzut o stea* (1913), *Medievala* și *Sora mea, Ana*.

Spre deosebire de toți cei ce s-au ocupat de activitatea dramatică a Hortensiei Papadat-Bengescu, Eugenia Tudor analizează în *Prefață* întreaga operă dramatică a scriitoarei, emițînd unele opinii care merită a fi discutate. În primul rînd, ca și Valeriu Ciobanu, Eugenia Tudor consideră că problematica romanelor Hortensiei Papadat-Bengescu este anticipată în lucrările dramatice ale acesteia. Spre deosebire de Valeriu Ciobanu, Eugenia Tudor socoate că influența lui Henri Bataille nu anulează meritele scriitoarei în crearea unor personaje puternic conturate. Eroinele dramelor — precizează Eugenia Tudor — nu sînt „niște păpuși a căror fragilitate și ciudățenie ar fi împrumutate de la eroinele lui Henri Bataille", ci „niște individualități umane ultragiate, care-și reclamă dreptul de a trăi altfel, de a fi tratate omenește, de a nu mai fi socotite niște tolerate la festinul vieții". Eugenia Tudor combate și acele opinii critice care puneau nemulțumirea eroinelor în legătură cu „feminismul". Întreaga argumentare constituie o meritorie dezvoltare și adîncire a tezei lui Ibrăileanu pe care — la rîndul nostru — o socotim rezonabilă. Ar fi fost de dorit ca Eugenia Tudor să menționeze însă și opiniile critice ale altor eminenți cercetători (Călinescu, Lovinescu ș.a.). O lipsă a prefeței o constituie tocmai absența aparatului critic de rigoare.

Analizînd primele drame — *A căzut o stea* și *Bătrînul* — Eugenia Tudor conchide că din amîndouă se desprinde aceeași idee a evadării „din tîrcul îngust și meschin al măritișului, conceput ca o afacere". „Femeile din piesele Hortensiei Papadat-Bengescu — scrie d-sa — sînt de o sensibilitate exagerată, plăpînde sufletește, mecanismul lor intim e foarte delicat și, o dată lovit, nu se mai pot regenera". (p. IX). Următoarea dramă, *Medievala*, abordează o temă istorică. Ideea o constituie însă tot aspirația spre libertate, evadarea din obișnuit. „Eroii *Medievalei* — scrie comentatoarea — deși proiectați pe un fundal îndepărtat, sînt însetați de frumos, tînjesc după armonie sau după prietenie, ca Poldo, — figura cea mai luminoasă a *Medievalei* — concentrînd în caracterul său aspirația nobilă și umanismul prerenascentist".

Ultima piesă — *Sora mea, Ana* — inclusă la *Addenda*, — este axată tot pe un conflict familial, (temă preferată a scriitoarei). Lucrarea a rămas neterminată. Ea se caracterizează însă prin „o mare doză de poezie, un lirism discret, conținut". Demne de reținut sînt concluziile la care ajunge Eugenia Tudor și, în deosebi, disocierile între teatrul lui Camil Petrescu și al Hortensiei Papadat-Bengescu : „Pe cîtă vreme teatrul lui Camil Petrescu este o nedezmințită învinuire a femeii, văzută ca o creatură meschină, incapabilă să înțeleagă pe bărbat, lipsită de orice urmă de intelectualitate, drama Hortensiei Papadat-Bengescu pledează pentru femeie, dar există aici o viziune mai puțin excesivă, mai echilibrată asupra omului. Prezența masivă a Bătrînului, un savant neînțeles de familia sa, ori a lui Ion Balli, zaraful cu suflet delicat, capabil de simțăminte nobile, a lui Lungeanu, cuceritorul, lîngă care Gina Delescu trăiește clipe de autentică poezie sau a doctorului Matei din *Sora mea, Ana*, sînt tot attea figuri masculine memorabile, care se remarcă prin sinceritatea și noblețea sentimentului, prin intelectualitate.

Volumul deschide — credem — drumul spre reeditarea principalelor opere în proză ale scriitoarei. Lectura teatrului constituie o bună introducere în problematica romanelor.

Simion BĂRBULESCU

ȘERBAN NEDELCU

Ce-i mai de preț în lume

E un loc comun a spune că o bună literatură pentru copii e doar aceea care îi poate interesa și pe omul matur. Acesta descoperă aici farmecul naivității, fiorul liric sau profunzimea ascunsă sub ingenuitate. Volumul recent al lui Șerban Nedelcu își declină de la început orice pretenție de întrecere și afirmare de adresare : prefața avertizează — e doar pentru copii. De altfel, schematismul personajelor, sărăcia situațiilor, graba stilistică sînt făcute să descurajeze pe cel ce s-ar aventura în căutarea emoției artistice. O proză aridă, în care tonul familiar și cald, atît de necesar, e minat de sentimentalism, semne de exclamare și moralizarea fals sfătoasă. Mai toate povestirile au aerul unor conștiincioase compuneri model pe teme date, pentru uzul unor elevi încă neobișnuiți cu scrisul. Simplificarea e peste tot evidentă, ca și cum literatura pentru copii n-ar fi un gen cu mijloace de realizare aparte ei, Literatură cu literă mare — (cu aceleași personaje, teme, probleme și tonalități), dar la o putere și cu pretenții reduse.

Dacă pentru lectorul matur, prozele lui Șerban Nedelcu nu-și prea dovedesc virtuțile, poate că au unele pentru cei mici.

E adevărat că intenția cu care au fost scrise e frumoasă : crearea unui climat de respect față de eroul anonim și faptele lui zilnice. Dar această moralizare trebuie să se facă sub semnul artei pentru a fi eficace ; căci, se pare, preceptul horațian „miscuit utile dulci" își păstrează adevărul mai ales în arta ce se adresează copilului.

Mai e adevărat însă și alt lucru : copilul are capacitatea de a umple cu fantezia golurile artistice. Pentru el, cuvîntul și imaginea sînt niște hieroglife sugestive, pe care brodează adiacent ; deci defectele absolute ale prozei lui Ș. Nedelcu ar putea să nu fie, relativ vorbind, un inconvenient. Dar pentru asta trebuie să existe un „punct de fugă", un impuls al imaginației în text. Cea mai accesibilă dintre valorile stimulative pentru fantezie e, în ordinea estetică, fabulația, epicitatea: tocmai ce lipsește însă aici — eroismul nu e pus în valoare de spectacol, de tehnica misterului, ritmului, suspensiei. Totul e deja spus, deja știut. Copilul e invitat să se entuziasmeze, citind : „O observi cu atenție. Vaca mînca fînul, dar nu se arăta bucuroasă de hrana primită. Pe înserate, Irina îi puse în iesle porumb însilozat, și ce să vezi ? Garofița încapu să înghită cu lăcomie. Parc-ar fi spus : „Numai d-asta să-mi dai ! Și Irina îi dădea, în fiecare zi, porumb însilorat, și în timp ce vaca mînca, o tesăla ușor, o peria, îi ștergea copitele. Iar Garofița, să vezi și să nu crezi, din zi în zi își sporea laptele". În sfîrșit, o ultimă observație. Ar trebui înlăturată prejudecata că a ști alfabetul înseamnă a citi. E tot atît de necesară educația literară ca și cea muzicală sau plastică și ea trebuie să înceapă din copilărie, pe texte cu ținută artistică.

LETIȚIA PAPU

Între două oglinzi

Tema e dificilă și curajoasă : „drumul spinos al înțelegerii" pentru tinerii artiști plastici. Ultimul roman al Letiției Papu se anunță deci de la început ca unul de idei și dezbateri. Dar mijloacele nu sînt la înălțimea intențiilor. Autoarea preferă să-și ușureze sarcina împrumutînd cîteva convenții tipologice și cîteva principii etice și artistice inflexibile. Ne vom aștepta deci să întîlnim printre personaje pe maestrul generos și clarvăzător și pe oportunistul fără scrupul, iar completul tinerelor speranțe va cuprinde neapărat un anarhist evadat, cu bune intenții, de la linia comună, un negativist cinic nerecuperabil, o mascotă simpatică și o fată „independentă". Totul rămîne aici, deoarece romanul nu e în fond decît o suită de portrete, din care autoarea ar vrea să facă niște planuri convergente, dar fără reușită. Conflictul deschis în ultimile pagini se încheie repede: elementul disolvant e eliminat înainte de a face mare rău, iar drumul pierdut din comoditate — regăsit nu după multe rătăciri panaceul universal al frămîntărilor creatoare e — ni se spune cu candoare — documentarea în fața locului. Procesele de conștiință sînt niște lungi divagații metaforice, ca și clipele de inspirație lar boema — cam fără haz, deoarece o evidentă neasigurantă a limbii face din toate accentele argotice niște gafe, în contextul pretențios al stilului.

Domeniul în care se mișcă autoarea la largul ei e observația morală, intuiția pe viu. E, de exemplu, plină de finețe și foarte feminină pe alocuri compoziția personajului Liza, cu pozele ei ostentative și afișarea unei independențe care nu caută de fapt decît un bărbat de admirat. Și caracteristic e faptul că, tocmai atari observații izbesc cititorul prin adevărul lor, răsărind din masa amorfă a invenției neinspirate. Letiția Papu trage însă repede peste ele, cînd le are la îndemînă, pentru a evolua spre sferele mai eterate ale naivei discuții de idei.

Între două oglinzi e o scriere care adună observații exacte, concluzii inteligente, dar disparate și incapabile să se închege într-o operă de „creație".

E riscul cărților care reprezintă mai mult niște construcții cerebrale, decît via sistematizare a unei experiențe trăite.

Magdalena POPESCU

● Cartea lui I. Babel *Armata de cavalerie*, esențială pentru înțelegerea Revoluției și, indiscutabil, o capodoperă a literaturii secolului XX a apărut nu de mult în românește, cu o introducere semnată de M. Novicov. Găsesc aici lucruri exacte („mărturie scumpă a unor vremuri eroice", „excelent psiholog", „totul strălucește", „fiecare amănunt e viu", „stranie puritate" etc.) dar și o neplăcută tendință de a-l amenda mereu pe scriitor, de al corecta și a-l mustrului, de a-i descoperi *„exagerări"*, *„contradicții flagrante"*, și un anumit zel, firește, în a desluși „de unde provin" ele De fapt,, de contradicțiile acestea *„flagrante"* suferă mai curînd comentariul lui M. Novicov. E întîi, o oarecare dezamăgire strecurată în text și răzbătînd uneori la suprafață, explicit : *„într-un fel ciudat nu mai găsim încandescența tulburătoare ce ne fermecase în tinerețe"* Nuvelele sînt *„modele de artă literară dar..."* Te întrebi ce poate urma după acest *dar*, care e faptul decisiv în stare să contrazică aprecierea atît de categorică : *„dar"* — continuă criticul *„parcă ne conduc într-o realitate situată undeva prea departe"*. Mărturisesc cu umilință nepreîcută că nu înțeleg nimic, dacă nu cumva e vorba de o „obiecție" care se poate deopotrivă adresa să zicem și *Iliadei* sau *Fraților Karamazov*. Merg totuși înainte și aflu că pe M. Novicov îl izbește *„împletirea care ne pare azi nefirească a patosului romantic... cu notarea minuțioasă de factură naturalistă a amănuntelor dizgrațioase"*. Lăsînd deoparte particularitățile de exprimare (la M. Novicov notația realist-demistificatoare se numește *„naturalism"*, *„amănunte dizgrațioase"* etc.) nu înțeleg de ce *„împletirea"* aceasta pare *„nefirească"*. Și mai ales de ce *„azi"* pare nefirească ? Este o „împletire" în care descifrăm dimpotrivă, toată valoarea, toată originalitatea nuvelisticii lui I. Babel. Greu de înțeles este și demarcația stabilită de M. Novicov între *„poezie"* ((aceasta, după părerea sa, ar fi *„cheltuită"* în tablouri de natură) și notația aspectelor „brutale", „elementare". Deduc că autorul prefeței nu admite că o realitate *„brutală"* poate fi sursă de poezie (cum și este la I. Babel), aceasta fiind atributul în exclusivitate al descrierilor de natură. Remarc în treacăt și faptul că M. Novicov nu trece prea cu înlesnire pragul despărțitor dintre senzația de viață și impresia estetică, altfel nu s-ar explica *„scîrba"* ce-i cuprinde în fața unor detalii, desigur nu plăcute în sine, dar cu o anumită funcție în universul artistic al lui I. Babel. *„Parcă înadins autorul insistă asupra detaliilor care provoacă scîrbă"*. Nu fără *„temei"* îi va apare deci reprosul că opera lui Babel ar fi *„victima influenței naturalismului"*. Fără obiect este și efortul de a-l separa, de a-l opune cu tot dinadinsul pe autorul *Armatei de cavalerie* scriitorilor socotiți mai *„reprezentativi"*, precum Fadeev, Lavrenîov și alții. Aceștia ar avea o *„discreție"* ce-i lipsește lui Babel, cum și alte calități la care ei n-ar avea acces. Criticul are mereu aerul că admite *cu oarecare părere de rău* valoarea lui I. Babel. *„Sîntem datori* — spune el — *s-o acceptăm ca atare..."* ca și cum ne-ar obliga cineva. Un scriitor își place sau nu, aici imperativul *„datoriei"* n-are nici o putere.

L. RAICU

Academicianul Alexandru Rosetti la 70 de ani se intitulează articolul omagial semnat de G. Mihăilă în volumul XII-Filologie al publicației „Romanoslavica", recent apărut. „Format la școala lui Ovid Densușianu, care el însuși continua, în noile condiții de la începutul sec. al XIX-lea, pe a. ceea a lui B. P. Hasdeu, și la școala lingvistică franceză din primele decenii ale acestui secol, Al. Rosetti — scrie G. Mihăilă — a fructificat cu succes și originalitate ideile fecunde ale lingviștiei moderne... El însuși a format în jurul său o numeroasă școală de cercetători ai limbii române, elevii săi reprezentînd mai multe generații, de la tineri asistenți și cercetători științifici". Reprezentant strălucit al școlii românești de lingvistică, acad. Al. Rosetti a fost nu o dată mesagerul ei peste hotare, la congrese internaționale de lingvistică generală, romanistică, slavistică, sau ca invitat pentru a ține conferințe și prelegeri (Franța, Italia, U.R.S.S., S.U.A., Suedia, Bulgaria etc.) făcînd cunoscute atît problemele studierii limbii române, cît și progresele lingviștiei românești actuale. Recent, acad. Al .Rosetti a fost ales membru corespondent al Academiei suedeze de arte.

DAN ZAMFIRESCU

● În revista *Ramuri* nr. 9, Vasile Băran publică un ciclu de „Momente", supraintitulate „O raită prin pădurea de întîmplări". Predilecția tînărului prozator pentru epica scurtă se dovedește justificată. Apelînd la simboluri și metafore, V. Băran izbutește de cele mai multe ori să concentreze în puține cuvinte tipuri și situații semnificative. Remarcăm — în acest sens — momentele **Trenul** și **Hora**. Primul reliefează, cu o coloratură grotescă, tragicomedia vieții de familie dominată de patima înavuțirii; al doilea sugerează discret nuanțe ale psihologiei juvenile. O piesă izbutită ar fi fost și **Hoțul** dacă fraza finală (în economia „speciei" cultivate de Băran, materialul lexical se dramuiește !) nu anula efectul. Întîmplarea narată se rezolvă firesc, dar nu cum era necesar, printr-o aluzie sugestivă (din care să aflăm că profesorul înfometat era cel care furase pachetul cu sandviciuri al elevului), ci printr-o informare abruptă, oferită de autorul grăbit. Cam cețoase și lipsite de nerv momentele **Regele** sau **Mărul**. Demnă de relevat preocuparea scriitorului pentru această formulă epică interesantă, care îmbină concizia gazetărească și transfigurarea literară.

MIHAI BOTEZ

● Cinstind memoria lui D. Popovici, istoric literar de prestigiu, stins din viață prematur la începutul lui decembrie 1952, *Tribuna* de săptămîna trecută publică o conferință inedită a acestuia, rostită probabil prin 1940, cu ocazia sărbătoririi unui veac de la nașterea lui Titu Maiorescu. Cum figura marelui animator cultural junimist constituie, în ultima vreme, obiectul unor interesante cercetări, tipărirea **punctului** de vedere **exprimat acum 25** de ani de **către mult regretatul** profesor clujean, ni se pare binevenită. D. Popovici (care ținuse și un curs universitar închinat „Junimii") vorbește aici despre funcțiunea istorică a operei maioresciene, despre formația spirituală a criticului, despre contradicțiile existente în gîndirea acestuia, îi raportează la vremea lui și la generațiile următoare, în termeni ce introduc în discuție elemente noi, în genere ignorate de alți cercetători sau precizate, ca atare, abia azi.

● În același număr, *Tribuna* publică un excelent medalion scris de Tudor Vianu în martie 1957 și destinat să prefațeze o proiectată culegere de texte reprezentative din activitatea de istoric literar a lui D. Popovici. Cum edițiile noastre întîrzie (din motive inexplicabile) să retipărească scrierile de bază ale eminentului om de știință clujean, spicuim cîteva din caracterizările cuprinse în articolul lui Tudor Vianu : „Cunoscător excepțional al literaturii române și universale și înzestrat cu un remarcabil spirit de sinteză, D. Popovici a făcut dovadă în toate lucrările sale de o prime sigură, care știa să cuprindă fenomenul literar în cele mai largi perspective, și în cele mai intime resorturi" ; „E astăzi imposibil să se obțină o viziune exactă a literaturii române din prima jumătate a secolului al XIX-lea, fără să se aibă în vedere îndrumările noi pe care opera lui D. Popovici le-a dat cercetătorii" ; o carte ca *La littérature roumaine à l'epoque des Lumieres* ocupă în ansamblul istoriei literare românești, un loc excepțional. Pentru întîia dată, după multe încercări, epoca formării literaturii noastre moderne era surprinsă în datele ei majore și interpretată în raport cu orientările esențiale ale literaturii universale" : „Prin lucrările pe care le-a lăsat în urma sa, D. Popovici rămîne una dintre cele mai mari personalități ale istoriei noastre literare" și una, am adăuga noi, dintre primele care se situează pe poziții apropiate de acelea ale materialismului istoric, nutrind o simpatie particulară pentru aspectele progresiste ale fenomenelor culturale românești. Sînt motive suficiente pentru ca lucrările sale, însoțite de comentariile de rigoare, să fie retipărite și redate astfel circulației publice. Și nu numai ele, ci și cele rămase în manuscris.

● Cu totul deosebite ni se par, prin valoarea lor, însemnările publicate sub titlul „Distinguo", în *Luceafărul*, de către Vladimir Streinu. Prima (apărută în nr. din 9 octombrie a. c.) definește tipologic pe trei dintre criticii noștri afirmați ca atare încă în perioada interbelică : Tudor Vianu, G. Călinescu, Perpessicius. Cei dinții, în continuarea ideilor, cultiva liniaritatea edificiilor greco-romane (...) Stilizat impersonal cu gustul vădit al dominației de sine... disociativ, metodic, riguros, instructiv și chiar didactic la nivelul exemplarității, acest spirit, văzut în economia culturii române, ilustra tipul academic, reabilitîndu-l". G. Călinescu, e, „în toate privințele, biografic, socialmente și psihologic, un *homo novus* (...) Valoarea lui permanentă, la care ținteste și ajunge temperamentul lui critic, este monumentalul (...) În limitele monumentalului, afirmațiile critice, intuițiile, impresiile, asociații, disociații, referința eruditâ, paradoxul, raționamentele, sofismele și mai cu seamă metaforele sar unele asupra altora, se încalcă, se asupresc, se acoperă și reapar, luptîndu-se încolăcit și alcătuindu-se astfel într-o impunătoare arhitectură de stil baroc. Asta fiind partea barocului, criticul acesta (...) se înfățișează în condiția lui intimă, ca un Gingis Han cu nostalgia cruntă a Europei. El visează adesea compensator cîte o Acropole". Perpessicius e „un gentilom al criticii literare", un „orleanist", la care „erudiția însăși devine podoabă stilistică". „Efectul dinții ca și de pe urmă al conduitei sale critice este însă totdeauna de complicație delicată în stil rococo". Articolul e intitulat *Clasic, baroc, rococo* și are toate virtuțile textului antologabil. Din cea de a doua însemnare (*Clasicismul folcloric*) înserată în nr. din 16 oct. al *Luceafărului*, desprindem, între alte pasaje, ce ar merita a fi reproduse, finalul : „Privit estetic, cît și etic, folclorul este clasicismul ființelor neștiutori de carte : e primul clasicism românesc".

AUREL MARTIN

CALEIDOSCOP

● Zilele acestea, la invitația Uniunii Scriitorilor și a Fondului literar au venit în țară scriitorii Rudolf Moric, președintele Fondului literar slovac și Ludomit Subek, membru în comitetul Fondului literar slovac.

● În Editura pentru literatură vor apare *Pagini literare* (3 volume) de N. Iorga, ediție îngrijită de Radu Albala și Cornelia Botez, cu un studiu introductiv de M. Berza.

● Este în curs de apariție la Editura Meridiane un album *Brâncuși* alcătuit din reproduceri după operele sculptorului aflate în România. Suita de fotografii artistice e realizată de Nicolae Săndulescu. Prefața este semnată de Geo Bogza.

● În Editura științifică în 1966 va vedea lumina tiparului o lucrare inedită a lui Lucian Blaga : *Istoria gîndirii social-politice din Transilvania în secolul al XVIII-lea.*

● Editura Academiei pregătește pentru viitorul an editorial lucrarea lui Hegel : *Știința logicii* (2 vol.) în traducerea lui D. D. Roșca.

SĂPTĂMÎNA EDITORIALĂ

— A. Vlahuță, *Iubire*, poezii, prefață de George Sanda, E.P.L. (colecția *Biblioteca pentru toți*).

★

— Dimitrie Cantemir *Opere*, vol. I—II, *Istoria ieroglifică*, ediție îngrijită și studiu introductiv de P.P. Panaitescu, I. Verdeș, E.P.L. (colecția Scriitori români).

— Al. Odobescu, *Scene istorice*, Editura Militară.

— Al. Dumas, *Regina Margot*, ediția a II-a, în românește de Mircea Alexandrescu și Costache Popa, cuvînt înainte de Radu Lupan, Editura Tineretului (colecția Cutezătorii).

— Stephen Leacock, *Povestiri umoristice*, traducere de Tudor Măinescu și Micaela Ghițescu, prefață de Tudor Măinescu, E.L.U.

— Heinrich Böll, *Casa văduvelor*, roman, în românește de S. Damian, prefață de Mariana Șora, E.P.L. (colecția *Biblioteca pentru toți*).

★

— Xenofon, *Helenicele*, text stabilit prin confruntarea cu o serie de ediții străine, note, în românește de N. I. Ștefănescu studiu introductiv de A. Piatkowski. Editura științifică.

— *Cronica Ghiculeștilor, Istoria Moldovei între anii 1695—1754*. Text grecesc însoțit de traducerea românească, cu prefață, introducere, glosar și indice, ediție îngrijită de Nestor Camariano și Ariadna Camariano-Cioran, Editura Academiei (colecția Cronicile medievale ale României).

— Teodor Virgolici, *Doi nuveliști : Emil Gîrleanu și I.A. Bassarabescu*, micromonografii, E.P.L.

— Alexandru Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice. Contribuții gramaticale*, Editura științifică.

— Ovidiu Bădina, *Dimitrie Gusti, contribuție la cunoașterea operei și activității sale*, Editura științifică.

— Romain Rolland, *Beethoven, Marile epoci creatoare : Simfonia a IX-a*, Editura muzicală.

— Nicolae Secăreanu, *Cîntărețul-artist*, însemnări, Editura muzicală.

— Theodor Bălan, *Leonard „prințul operetei"*, Editura Muzicală.

— Ioan Massoff, *N. D. Ionescu de la „Iunion"*, Editura Muzicală.

— *Teorie și metodă în științele sociale, vol. I*, Editura politică.

— Charles Darwin, *Diferite forme de flori de pe plante de aceeași specie. Plante insectivore*, în românește de un colectiv condus de acad. Vasile D. Mîrza, Editura Academiei (colecția Clasicii științei universale).

— Josue de Castro, *Geografia foamei — Dilema braziliană ; pîine sau oțel*, Editura politică.

●

VIAȚA UNIUNII SCRIITORILOR

Vineri, 22 octombrie ora 18, va avea loc la Casa Scriitorilor plenara Secției de Poezie cu ordinea de zi:

Aducerea la cunoștință a regulamentului privind concursul pentru imnul de stat.

★

— miercuri 27 octombrie ora 18 va avea loc la Casa Scriitorilor plenara Secției de Traduceri și literatură universală. Se va discuta despre traducerile recente din James Joyce și I. Babel. Vor prezenta referate tovarășii Frida Papadache și Victor Kernbach.

TELEGRAME

Tovarășului
MIHAIL SORBUL

Cu prilejul celei de a optzecea aniversări a zilei dumneavoastră de naștere, vă transmitem, iubite Mihail Sorbul, în numele Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România și al meu personal, calde felicitări, urări de sănătate deplină și viață lungă.

Scriitorii și iubitorii de literatură din țara noastră recunosc în dumneavoastră un critor de opere ce au marcat momente decisive în evoluția teatrului românesc.

Înconjurîndu-vă și de această dată cu prețuirea și dragostea noastră, vă spunem din inimă :

La mulți ani !

VICEPREȘEDINTE AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMANIA
ION PAS

Tovarășului
ALEXANDRU DIMA

Cu prilejul împlinirii a șaizeci de ani de viață, în numele Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România și al meu personal, vă rugăm să primiți cele mai sincere felicitări, calde urări de sănătate și noi succese în munca literară și obștească.

ÎN NUMELE UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMANIA
VICEPREȘEDINTE
ION PAS

Manuscrisele încredințate redacției nu se restituie.

Autorii ale căror materiale sînt acceptate vor fi înștiințați în scris la adresa indicată, lucrările urmînd să apară, potrivit necesităților redacționale, în termen de trei luni.

Manuscrisele care nu primesc confirmare în decurs de o lună se consideră respinse.

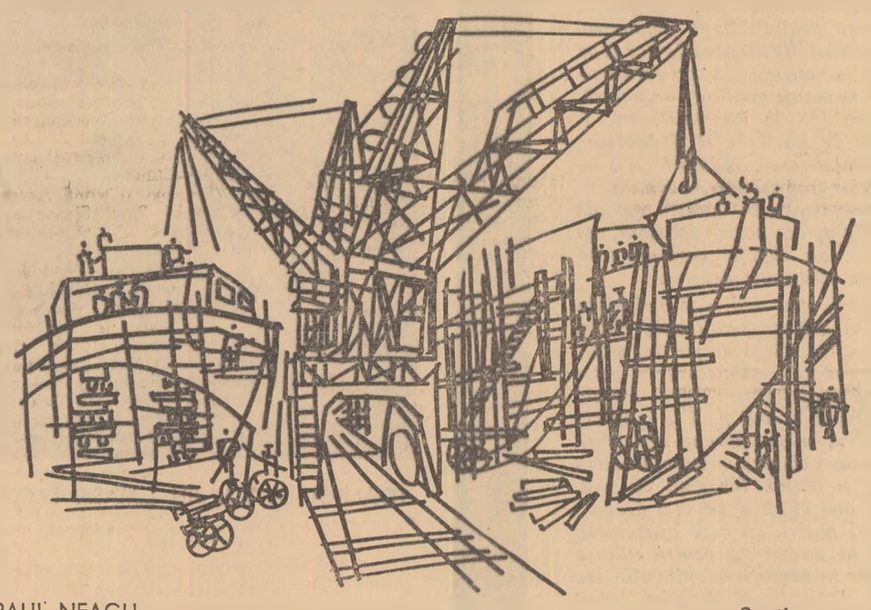

PAUL NEAGU — Șantier naval

cronica literară

radu cosașu: „a înțelege sau nu"

Evocînd o temă atît de patetică — victoria insurecției din august și perioada imediat următoare — cartea lui Cosașu se citește cu un firesc interes, sporit și de structura decis epică a narațiunii, pe alocuri senzațională. A înțelege sau nu e un roman în care — lucru destul de rar în proza noastră din ultimii ani — precumpănește elementul romanesc. Densitatea faptelor e neobișnuită, acțiunea — stufoasă, personajele — numeroase. Dintre ele se desprind cîteva — cinci — fixate mai insistent de reflectorul observației, prezente în momentele cele mai importante ale narațiunii. Anton Mihailopol, bacalaureat în 1943 („În seara banchetului, Anton luă parte la prima sa acțiune ilegală, ca utecist — o bună împrăștiere de manifeste antifasciste, sus, pe Cuțitul de argint, în cartierul Filaretului") e un adolescent romantic, entuziast, de un optimism uneori cam obositor. Muncitorul Pavel Crăciun aduce — dincolo de o anumită asprime —, o dată cu mireasma de pîine caldă a hainelor sale (lucrase ca șofer la o brutărie) — și o înțelegere mai profundă, mai exactă a problemelor de etică revoluționară. Deoscbit de frumos e episodul în care Pavel povestește cum, după o dificilă acțiune ilegală dusă cu bine la capăt, aflîndu-se într-un birt sordid, în fața unei farfurii pline, aburinde, ce-i evocă subit copilăria, mama, casa, avusese pentru întîia oară sentimentul clar al calității sale de comunist. „Revelația" se produce într-un moment al cotidianului, sacru pentru oamenii trăind în respectul muncii : cel al așezării la masă —, țîșnind dintr-un strat sufletesc de adîncime în care sînt sedimentate afectele fundamentale cele mai alese ale structurii umane : cel matern, cel al nostalgiei infantile și al peisajului natal. Ideea majoră care-l preocupă pe Crăciun e aceea a încrederii lucide în celălalt, în ceilalți, — idee verificată în grele lupte revoluționare ; absența acestei încrederi — consideră Pavel — transformă viața într-un infern de suspiciuni reciproce. Șerban Nicolau, chirurg, iar mai apoi redactor la ziarul utecist Flacăra tineretului și, în secret, poet în tot acest timp, se impune prin hotărîrea convingerilor sale, deviată însă uneori în atitudini inflexibile și duritate. Tibi (Tiberiu Roșca) mi se pare a fi pînă la un punct cel mai pregnant dintre personajele de prim plan ale narațiunii. Un act de eroism tineresc — în clipa în care Marta, logodnica sa, e arestată, acceptă fără șovăieli să-i împărtășească soarta — se încheie cu doi ani de detențiune într-un lagăr hitlerist. Paginile acestui capitol se reține datorită sobrietății cu care autorul relatează cîteva momente cutremurătoare din viața lagărului. Cu un fir fragil de pai, hitleriștii încearcă și uneori izbutesc, să frîngă voința deținuților (aceștia, în șir indian, trebuiau să mute o grămadă de paie dintr-un loc în altul, luînd de fiecare dată numai cîte un fir). În astfel de condiții Tibi ajunge să asiste, fără reacții, la un asasinat nocturn : vecinii de baracă strangulează sub privirile sale indiferente pe un dezaxat turbulent, tovarăș de-al lor. Roșca iese din lagăr abulic, obtuz la evenimentele din jur cu unica dorință de a răzbuna anii de suferințe printr-o claustrare confortabilă. Marta în schimb se reîntoarce în țară (fusese deportată și ea) cu alte sentimente. Intuițiile sale vii, privind schimbările politice din jur, se cristalizează rapid, prin contact cu cercul tinerilor comuniști, în convingeri ferme. Alături de acest cvintet de protagoniști, invocat de mine poate oarecum arbitrar, există în roman și alte personaje importante. Mă refer în primul rînd la cele cîteva figuri, bine realizate, de comuniști încercați : Pricop, Moga, și mai ales Bucur, fost muncitor tipograf, numit după Eliberare redactor șef al ziarului Flacăra tineretului. Filip Nicolau, tatăl lui Șerban, profesor de franceză și autor dramatic ratat, opac la semnificația evenimentelor, cîntărind de aceea tot mai îngrijorat șansele intelectualității în noua societate, Wiwette, fiica lui, afirmîndu-și tot mai net lipsa vocației morale cu o sinceritate, oarecum, dezarmantă și înțelegînd, firește, și mai puțin decît tatăl ei, ceea ce se petrece în jur, Vladimir Sadowski, emigrant polonez cu biografie senzațională, siluetă elegantă de pan dezabuzat, ocolind continentul în căutarea „aventurei pure", obligat în cele din urmă să se mulțumească cu cele pe care i le puteau oferi profesiunea de agent al Siguranței române, Zephy, mătușa lui Tibi, continuînd, în mijlocul furtunilor sociale, o viață de lux și luxură, Lazăr Tănăsescu, soțul ei, fost machior, apăsat de culpa colaborării cu ocupanții, căutînd în simularea demenței un ultim refugiu ș.a.m.d. pînă la Dridea, ucenicul brutar, răspîndind „Scînteia" pe străzile Bucureștiului alcătuiesc laolaltă o figurație umană supraaglomerată, diversă și agitată, cu personaje ce-și întretaie drumul unul altuia, descoperindu-se reciproc prin logica sau hazardul întîmplărilor. Cartea înfățișează medii numeroase, extrem de variate, ca într-un roman picaresc (lagărul, salonul burghez, forfota redacțiilor de ziar, liniștea penitenciarului, mahalaua, barul de noapte Colos, etc. etc.) Nici unul din personaje nu străbate însă întreg acest caleidoscop social, sau măcar o zonă mai întinsă a sa, în cazul volumului de care e vorba adevăratul erou picaresc fiind cititorul. Constatam mai sus că lectura romanului ține încordată atenția cititorului. Nu enumeram însă pînă la capăt motivele acestui interes. Tema captivantă și o fecundă imaginație afabulatorie, sînt numai două din ele. Lor li se adaugă prețioase însușiri de prozator afirmate convingător în anumite pasaje ale cărții, trecute surprinzător în eclipsă în altele : pătrundere analitică, putere de sugestie caracterologică, capacitatea de a evoca atmosfera unei anumite conjuncturi sau al unui mediu social (în special burghez sau mic-burghez : atelierul de cosmetică al mătușei Zephy, de exemplu). Aceste calități sînt observabile, de exemplu, în capitolul foarte bun al morții lui Pricop. Episodul în care acesta e încercat — în timp ce interoghează trecătorii, firesc, pe față, în legătură cu adresa Județenei de partid — de sentimentul acut, revelator al libertății în sfîrșit dobîndite, e tulburător și persuasiv, Imaginea lui Pricop mort, întins pe masă, cu barba crescută, neagră, lățită spre ochi, ca o mască aspră, persistă în mintea cititorului printr-o forță plastică remarcabilă. Compoziția cărții — relevînd noi calități scriitoricești — e în general adaptată la scopul ei. Mobilitatea decorului, retrospectivele, vioiciunea dialogului, forfota mai ales a personajelor alergînd de la un capăt la celălalt al Bucureștiului, confruntîndu-se sau înfruntîndu-se, converg fericit în evocarea unei perioade de mari frămîntări istorice. Considerată deci prin prisma normelor prozei de atmosferă cartea lui Radu Cosașu reprezintă o realizare certă. Și totuși ea produce, pe alte planuri, o impresie de artificialitate. Mai întîi prin suprasolicitarea unei idei compoziționale interesante : intersectarea traiectoriilor pe care evoluează existența personajelor. În felul acesta narațiunea devine la un moment dat un joc mecanic de interferențe, destrămînd (parțial desigur), ficțiunea unei realități organice, spontane. spre care tinde orice construcție epică. După primele o sută de pagini reflexul format în cititor funcționează fără greș : apariția personajului X reprezintă făgăduiala (întotdeauna respectată de autor) a unor noi, surprinzătoare confluențe. Umilită de Narcise Rolea, amantul ei sezonier (ca toți cellalți de altfel) Wiwette îi declară că se va răzbuna dînd rendez-vous primului bărbat ce-i va răspunde la telefon; formează deci un număr la întîmplare și la celălalt capăt al firului răsună glasul lui... Anton Mihailopol, Pavel Crăciun, rămas fără lucru, îl întîlnește pe Șerban Nicolau care căuta tocmai disperat un șofer. Tiberiu Roșca găsește un portmoneu: printre hîrtii, cererea de intrare în partid a lui Mihailopol, agentul care-i arestase pe Marta și Tibi nu era altul decît Vladimir Sadowsky etc. etc. Unele neverosimilități în ce privește logica reacțiilor și a caracterelor provin din lipsa acelei viziuni epice viguroase, autonome la care fac indirect aluzie butadele lui Pușkin și Tolstoi referitoare la „voluntarismul" personajelor feminine. Raportul ideal dintre scriitorul epic și operă e identic cu ipoteza deistă a relației providență-natură : prozatorul creează universul artistic, dar nu intervine apoi în el ; în acest caz impulsurile subiective nu pot tulbura complexul mișcărilor implacabile. Să dăm acum cîteva exemple din romanul lui Cosașu. Tribulațiile sentimentale ale personajelor ce compun triunghiul Tiberiu Roșca — Marta — Pavel Crăciun dezvăluie o serie (lungă) de erori de logică și psihologie artistică : complicități ale autorului, situații imposibile, viraje de comportament uluitoare, contradicții etc. Să mă explic. Marta și Tibi se iubesc (dovadă e că fata, pură și de caracter în intenția autorului, acceptă consecințele ultime ale erosului), ea e arestată (împreună cu tatăl ei care adăpostise un comunist, anume — veșnicele coincidențe — pe Bucur), adolescentul, în afara suspiciunilor Siguranței — împarte soarta Martei. Eliberat din lagăr cu sufletul detracat, Tibi păstrează lumina unei singure speranțe : regăsirea Martei, a iubirii. Scriitorul consideră însă mai potrivit s-o căsătorească pe fată cu Pavel Crăciun, muncitor conștient. Deci Marta se reîntoarce în țară din detențiune (pe care o suportase totuși mult

al. sahia

La 11 octombrie, Alexandru Sahia ar fi împlinit 57 de ani. L-am fi avut azi printre noi, fruntaș al prozei noastre actuale, fericit că idealurile pentru care luptase ca ziarist și ca scriitor s-au împlinit. Cinstindu-i memoria, ne facem o datorie de onoare publicîndu-i un text rămas în mare măsură inedit, elocvent și pentru orientarea realistă a autorului său, și pentru remarcabilele însușiri artistice cu care era înzestrat acesta. Fragmentul de față face parte din povestirea de mari dimensiuni Măgarii lui Bică Lambă, *pe care, din cîte știu, Alexandru Sahia, neapucînd să o definitiveze, nu a încredințat-o vreodată tiparului. Singurele pagini sînt cele inserate în* Luceafărul *din 15 august 1958 și reproduse ulterior în volumul Al. Sahia,* Execuția din primăvară, *scos de Editura pentru literatură în colecția „Biblioteca pentru toți", 1962, cu o prefață semnată de Gheorghe Achiței. E vorba de cîteva pagini extrase din fragmentul alăturat, pus atunci la dispoziția noastră de către Cornel Dumitrescu, ziarist din Craiova. Din nefericire, la scurtă vreme, posesorul manuscrisului original a murit într-un accident. La ora aceasta, nu mai știu în posesia cui se va fi aflînd textul integral al provestirii. Că în 1958 exista, nu mai încape îndoială. E vorba de un manuscris de aproape o sută de pagini pe care Ion Marinca l-a rezumat și comentat (sub titlul* Un manuscris necunoscut al lui Alexandru Sahia : „Măgarii lui Bică Lambă", *în* Oltenia literară, *nr. 1, 1957, p. 90—91.*

Pentru înțelegerea fragmentului de față, îmi iau îngăduința să reproduc din articolul lui Ion Marinca rezumatul povestirii : „Igliță, figura centrală din povestire, prins cu munca la diferiți chiaburi, își neglijează propria-i gospodărie pînă într-o zi cînd vecinul lui, Baciu, îi aduce aminte că nu și-a plivit pogonul de grîu. Igliță stă în cumpănă, dacă mai e cazul să alerge după cîștiguri de la o zi la alta sau să-și muncească pămîntul care, de bine de rău, îi aduce un venit sigur. De ochii lumii o va face, dar gîndul lui va rămîne la cîștiguri mai ușoare. De aceea, sugestia chiaburului Baciu de a-și schimba pămîntul pe cai, nu-l părăsește. Cărăușia pentru el devine ideea obsedantă. Meditația lîngă cimitirul de vite pierite din pricina iernii grele, ne face să vedem în Igliță omul care, chiar în fața unei evidențe zdrobitoare, încearcă ultima șansă : va vinde pămîntul, ca să cumpere cai. Tot viitorul său și-l leagă de reușita acestei «afaceri». «Afaceri» e un fel de a spune, pentru că personajul nu privește totul din punct de vedere comercial. El simte o adevărată pasiune pentru animale și de puține ori se întreabă cu ce le va întreține ca să fie frumoase, rentabile. În cele din urmă, se hotărăște, și pornește împreună cu feciorul său, Iliuță, la tîrg, cu banii luați de la chiabur pentru pămînt. Orbit de pasiunea sa pentru cai, amețit de băutură, este păcălit de niște geambași care-i vînd în loc de cai, măgari. Reflecția ironică cu care-și încheie Sahia povestirea «și măgarii sînt buni la casa omului», te face să crezi că tot ce ți-a spus despre necazurile lui Igliță n-a fost altceva decît un joc al scriitorului care dorea să demonstreze că țăranul român nu e negustor din fire și afacerile nu-i reușesc și, dacă vreți, pățește ca Păcală cu gîștele". Menționînd că acțiunea se petrece în preajma anului 1907, Ion Marinca mai remarcă : „Interesantă rămîne pentru cititor descrierea pustiirii aduse de foamea din iarnă și primăvară, conflictul dintre administratorul moșiei și țărani, cărora nu le era permis pescuitul în iaz — ocupație care le era în împrejurările date ultima șansă de venituri".

Povestirea pare a fi scrisă de Sahia spre sfîrșitul vieții, așadar în anii cînd prozatorul evoca în Ploaie din iunie, *dramatica existență cotidiană a țărănimii împovărate și încerca să releve, fără schematizări sociologizante, realități rurale complexe, structuri psihologice imposibil de redus la numitor comun. Problema cronologiei (pînă la descoperirea manuscrisului) rămîne însă deschisă. Ca și aceea a stabilirii mai exacte a locului ocupat de* Măgarii lui Bică Lambă *în ierarhia scrierilor literare ale lui Sahia. Ceea ce se poate spune, deocamdată, cunoscînd subiectul povestirii și un fragment din acesta, e că ne găsim în fața unui text ce pare a fi foarte interesant, bine gîndit, dovedind maturitatea autorului, capacitatea lui de a topi într-o sinteză originală sugestiile folclorice și cele oferite de Liviu Rebreanu prin* Ion *și* Răscoala.

aurel martin

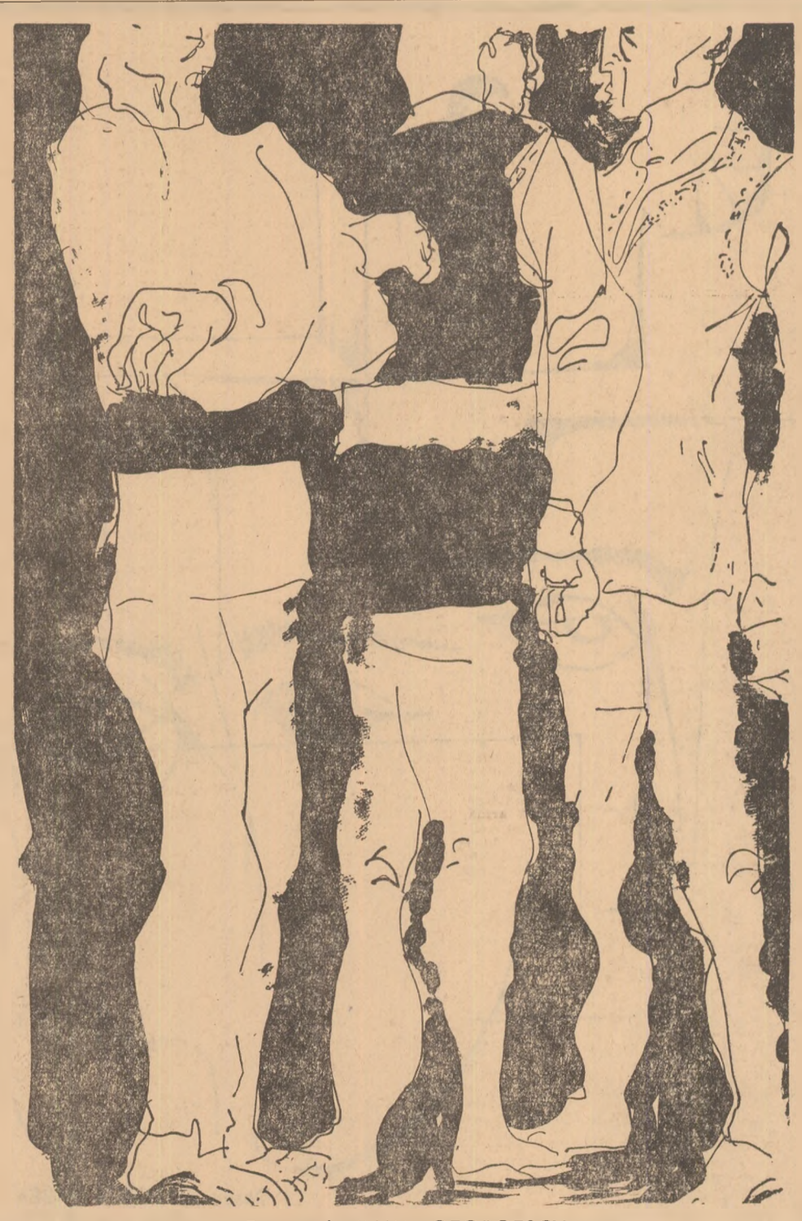

Desen de RADU GEORGESCU

MĂGARII LUI BICĂ LAMBĂ

—FRAGMENT—

Cîteva zile mai tîrziu într-o duminică dimineața, țăranii se strînseră la cîrciuma lui Anton Găvan după care plecară în grupuri spre administrația moșiei statului să vorbească cu boierul.

Intrară în curtea moșiei, curată ca-n palmă, presărată peste tot cu nisip galben, sclipitor ca argintul sub bătaia soarelui. Cîrdul de țărani se îngrămădi în dreptul cancelariei unde își închipuiau că trebuie să fie administratorul. Așteptau tăcuți ca în fața unei judecăți, deși înainte de a pătrunde în curte păreau că ei vor judeca.

Administratorul apăru pe treptele de piatră ale cancelariei, cu mîinile la spate, privind aspru peste capetele țăranilor care începuseră să se descopere. Om în plină vîrstă, bine făcut, cu o figură roșcovană, îmbrăcat într-un costum alb, pălărie albă și pantofi de asemenea albi — administratorul te impresiona de la prima vedere.

Glasurile care mai înainte se împletiseră într-o agitație crescîndă, amuțiseră dintr-o dată după ce daseră domoale „bună ziua". Administratorul fără să răspundă un cuvînt coborî o treaptă, continuînd să privească sever peste cele patruzeci-cincizeci de capete țărănești, toate descoperite în fața lui. Soarele le străpungea cu suliți fierbinți, făcînd să dispară locul liber dintre ele. Părea că se crease un pod de capete — peste care puteai să calci în plină siguranță. Nemișcați, cu pălăriile în mîini, țăranii tăceau.

Administratorul urcă treaota coborîtă, făcînd cîțiva pași spre ușa cancelariei. Întrebă pe un ton aspru:

— Dacă n-aveți nimic de spus, la ce ați mai venit?

— Ba avem, boierule, cum să n-avem, vorbi Pavel Simion, țăran oacheș și scund, așezat în primele rînduri.

— Și ce, mă rog, vă doare?

— Păi durerile sînt multe, dar asta de pe urmă a pus capăt la toate.

— Nu te înțeleg, omule, vorbi boierul încercînd să pară mereu împresurat de nedumerire — deși știa foarte bine despre ce este vorba.

— Noi de cînd ne-am pomenit și moșii noștri la fel, am avut învoire să prindem pește în gîrla și balta comunei. Cu vremea însă bălțile au fost arendate de boieri și dăm dijmă jumătate la moșie. Noi n-am avut învoire la baltă, însă ne-a lăsat să prindem în gîrla din vatra satului. Acum vedem că nu ne mai lasă nici acolo.

— Va să zică pentru asta ați venit?

— Da, boierule, răspunseră mai multe voci.

— Imi pare rău, însă nu vă pot fi de nici un folos. Nu eu vă interzic pescuitul.

Din fundul curții veni în goană un cîine de vînătoare, urcă treptele lîngă administrator, după care se vîrî printre țărani lingîndu-le mîinile.

— Hector, vin' aici.

Cîinele părăsi numaidecît gloata, trecînd alături de stăpînul său.

— Da eu nu vă pot ajuta cu nimic. Ați venit de geaba.

— Bine, boierule, interveni iar Pavel Simion, dar logofeții moșiei sînt aceia care ne gonesc de la vadul apei.

— Doar nu vrei acum să viu chiar eu să păzesc gîrla?

Hector începu să latre ostil la țărani. Aceștia priviră uimiți cînd la cîine cînd la stăpîn. Urmă tăcere. Din spatele grupului, Nicolae Igliță, întinzîndu-și din răsputeri gîtul lui subțire ca de struț, întrebă :

— Atunci dacă dumneata nu ne oprești de la pescuit, cine altcineva ne oprește?

— Cum cine? Nu știi? Statul. Moșia e a statului, doar nu e a mea.

— Și cum, toată apa este a statului? Igliță își făcu loc printre oameni înaintînd pînă lîngă Pavel Simion.

— Sigur că da.

— Și peștele?

— Dacă are apa, are și peștele.

— Bine, domnule administrator, dar apa statului trece peste izlazul nostru, udă toată vatra satului care e a oamenilor și nu e a statului. Și dacă noi îngăduim cursul apei, ar fi de dreptate să ne îngăduie și statul prinsul peștelui, atît cît gîrla își sapă albia în pămîntul nostru. Altfel...

— Ce altfel? Cum altfel? izbucni administratorul enervat, de tonul și pretențiile țăranilor care i se păreau din cale afară de obraznice.

Cîinele începu să latre din nou la țărani și din ce în ce mai pronunțat. De data aceasta administratorul nu-l mai opri și continuă printre lătratul lui.

— Ce altfel? Cum altfel? Auzi impertinență, asta-i nemaipomenit. Nu cumva vreți să vă plătească statul dare, că apa trece peste izlazul vostru?

— Nu ne-am gîndit la asta, domnule administrator, intervenі Pavel Simion, convins că Igliță a stricat toate socotelile, dacă ordinele sînt așa, le ascultăm, dar noi v-am ruga să nu ne rupeți de apă.

— Incă o dată, oamenilor, și asta pentru ultima oară, vorbi administratorul îndulcit de glasul domol al lui Pavel Simion, în care se citea supunere — nu eu v-am oprit de la pescuit, așa a hotărît statul, pentru toate satele din țară, nu numai pentru al vostru. Statul e suveran, poate să facă ce vrea cu voi, poate să vă ia chiar izlazul, pentru care Igliță adineauri pretindea dijmă. Vă spun că nu se mai poate face nimic. Cel mai bun lucru este să vă astîmpărați și să veniți la învoială.

— Și cît o să coste învoiala, boierule? întrebă Pavel cu glas răgușit.

— O să vedem noi, vorbi scurt administratorul.

Nimeni nu mai adăugă nimic. Țăranii erau încă descoperiți, tăceau în fața boierului care deasemenea tăcea alături de cîinele lui de vînătoare, astîmpărat cu totul.

Neașteptat Igliță își întinse gîtul și spărgînd liniștea, spuse:

— Dar statul, domnule administrator, cine e statul ăsta, care poate să facă cu noi ce vrea? Și ce are cu noi?

Intrebarea căzu ca o piatră uriașă într-un lac prea liniștit și prea mic.

— Ce-ai spus? întrebă administratorul ca ars. Coborî cîteva trepte spre oameni în timp ce figura i se înroși, toată, ca o adevărată sfeclă. Cîinele coborî și el același număr de trepte.

— Nu știi cine este ăla statul? Așa vorbești despre stat? Ei, lasă, măgar bătrîn, c-am să te învăț eu minte.

Răspunsul veni pentru Igliță ca lovitura unei pietre în plină față. El întrebase cu deplină sinceritate convins că administratorul îi va explica făcîndu-l să priceapă cine este puterea asta nemărginită — care dispune de oameni iar acum ia în stăpînire bălțile cu tot peștele din ele. Este un singur om statul, sînt mai mulți? Sau poate nu există niciunul și țăranii cu neștiința lor se sperie de un cuvînt născocit de boieri? Cine a văzut statul?

— Să nu vă fie cu supărare, domnule administrator, dar eu nu știu cine este statul, vă spun drept. Dacă aș avea știință de carte poate că aș fi mai luminat.

— De unde să ai tu știință de carte, nenorocitule? Tu n-ai nimic, n-ai nici măcar o vită în curte. Te cunosc destul de bine, și sînt sigur că tu mi-ai instigat satul. Te aranjez eu!

De data asta vorbele boierului pătrunseră adînc în inima lui Igliță sfredelindu-i-o dureros. Pînă și administratorul știa că el n-are vite. Se simți călcat în picioare, strivit de tălpile celor de față, deși știa că printre ei mai sînt și alții fără vite. Totuși își înălță fruntea și spuse fără să mai vadă înaintea ochilor:

— Am să am și vite.

— N-ai să ai, măgarule, n-ai să ai pentrucă nu ești în stare, strigă administratorul cu aceeași indignare.

Igliță murmură printre buze neauzit de nimeni, numai pentru el:

— Am să am!

Curtea administratorului se goli repede. Boierul aștepta pe scările cancelariei alături de Hector pînă ce se scurse pe poartă ultimul țăran, după care dispărură împreună.

Oamenii însă nu se împrăștiară. Se făcură pîlcuri, pîlcuri dincolo de șanțul șoselei, pe locul viran din fața primăriei. Fiecare avea ceva de spus, Pavel Simion și Nicolae Igliță, cei care luaseră cuvîntul în fața boierului, tăceau acum.

— Tu, Igliță — se năpusti deodată Bică Lambă, tu ești de vină. Dacă nu-ți vîrai coada treaba ieșea altfel. Oameni ca tine ar trebui s-o lase mai moale...

La auzul vorbelor Igliță se rupse de grupul în care se găsea apropiindu-se de marginea șanțului de unde țipă Bică Lambă înconjurat de cîțiva oameni.

— Cum asta, Bică, îl întrebă Igliță, abia stăpînindu-se.

— O știi tu mai bine ca mine, dar faci pe prostul.

Igliță înțelesese de la început unde voia să izbească Lambă, adică lipsa lui de vite, acolo unde-l lovise și boierul. Se făcu însă că nu înțelege, dar nemaiputîndu-se stăpîni îi înfipse mîna dreaptă în gît. Il zgîlțîi cu putere continuînd să-l întrebe:

— N-auzi, cum vine asta? Adică ce fel de om sînt eu? Țăranii însă se năpustiră cu toții asupra lor și-i despărțiră înainte ca unul din cei doi să fi avut vreme de lovit.

In timpul acesta, din curtea moșiei ieși cu capul gol ajutorul de contabil și începu să alerge făcîndu-și loc printre săteni. La un moment dat se opri din fugă și întrebă:

— N-ați văzut pe domnul șef de post?

— Nu, răspunseră oamenii.

— Dacă-l vedeți să-l trimiteți la curte, îl cheamă domnul administrator. Și ajutorul de contabil o luă iar la fugă spre postul de jandarmi.

— Ce-o mai fi vroit cu șeful? întrebă Pavel Simion avînd ochii ațintiți pe curtea boierului.

Pe mijlocul șoselei își făcu apariția părintele Crivăț, ființă la vreo sută și ceva de kilograme. Abia mergea tîrîndu-și abdomenul exagerat de umflat. Stufoul bărbii lui castanii îi acoperea fața cu un aer de evlavie. La vederea părintelui, Nicolae Igliță sări șanțul șoselei și-i ieși în întîmpinare. Cei mai mulți făcură la fel. Fără nici o altă introducere Igliță i se adresă:

— Ascultă, părinte, ai putea să ne spui și nouă cine este statul?

Preotul rămase puțin zăpăcit în fața acestei întrebări atît de neașteptate.

— Statul? și rîse cu mîna în barbă. Statul sîntem noi.

— Cum noi, părinte?

— Noi, cei de față — adică Pavel, Lambă și toți ceilalți.

— Cum, părinte, adică și eu? întrebă Bică Lambă.

— Fără îndoială că și tu, și fratele Pavel Simion, și Petre Năvodaru, toți, toți.

— Atunci dacă noi sîntem statul, birurile care le plătim unde se duc? De ce acum ne oprește să mai prescuim în gîrla statului? Care om din ăștia despre care sfinția ta spune că sîntem stat ar voi să fie alungat de la malul apei? Eu, părinte, în prostia mea, cred că statul este altcineva — nu niște prăpădiți ca noi. Doar n-am fi nebuni să ne furăm peștele de la gura copiilor.

Popa Crivăț prinse firul abia cînd Igliță îi pomeni despre interzicerea pescuitului. Își dădu seama că se găsește într-o încurcătură. Nu dorea să se pună rău cu fiii săi sufletești, dar nici să se afle că el se amestecă în chestiuni în care numai autoritatea statului are dreptul să dicteze. Și în sat această autoritate pentru părintele Crivăț o forma administratorul moșiei statului, cu care se găsea în cele mai bune raporturi.

Cu glas și mai serafic, într-un fel de gîlgîiri untdelemnoase, părintele vorbi țăranilor purtîndu-și privirile blînde peste figurile pămîntii ale oamenilor.

— Faceți rău, oameni buni, că vă tulburați mințile cu astfel de întrebări. Deasupra statului și a tuturor știm cu toți cine este: e Dumnezeu, biserica. Priviți-o! (și preotul întinse brațul spre biserică). Iată cine ne călăuzește pașii în viață și ne ridică din cele mai negre nevoi. Fără ea am fi pierduți. Dumnezeu să vă aibă în paza lui. Popa Crivăț își simți transpirația pe frunte, pe care și-o șterse cu mîneca anteriului. Se rupse de gloata țăranilor, făcîndu-și mai întîi semnul crucii cu mișcări largi și sigure.

— De geaba, măi oameni buni, vorbi Pavel Simion, ne zbatem de geaba. După cîte am priceput nu se mai poate face nimic.

— Ba să mai încercăm, să nu ne lăsăm, adăugă Petre Năvodaru fără nici un fel de entuziasm.

— Da, da, să nu ne lăsăm, repetă și Nicolae Igliță într-o doară, parcă străin de tot ce se petrece în jurul lui...

NORA IUGA

Debut

Respirație liberă

PARTIDULUI

Picioarele descopereau pămîntul,
aripile descopereau cerul ;
erai o respirație liberă
pe care o simțeam
în fața munților,
în fața bărbaților tineri.

Erai o respirație liberă.

Anii noștri
săreau prin cercuri de foc,
făceau explozii în soare
și fața pămîntului
se transfigura.
La fiecare mutare
de maluri,
de ape,
la fiecare mutare
de gînd
ai început să existi conștient,
ca un ochi
care ne măsura
înălțimea.

Ești pretutindeni
în creșterea noastră
acea nedespărțită
fotografie de tinerețe

Țara se uită-n oglindă
și te vede
aproape de vulturi,
aproape de soare.

O respirație liberă
trece prin lume,
respirația noastră,
în respirația ta.

Femei

Cîtă durere
pentru aceste femei
care nasc copaci
și se-ascund
în țărînă
să le alăpteze
rădăcinile.

Cîtă durere
pentru aceste femei
care nasc case
și intră în zidurile lor
să le înalțe
la stele.

Cîtă durere
pentru aceste femei
care nasc pămîntul
purtînd în pîntec
soarele.

Trebuie să rămîn aici

Trebuie
să rămîn aici.
Navele pot să pornească
spre Vega.
Trebuie să rămîn
să scot schijele
de sub frunțile
chinuite de veghe
pe malul Styxului ;
pentru ca ei,
cei deprinși
cu ecranul devastat
de explozie,
să-și amintească
de copilăria soarelui
și de cîntecul de leagăn
al stejarului prăbușit ;
pentru ca ei
să-și cheme păsările
înapoi în cuibul urechilor
seara
și să devină logodnici
Trebuie să rămîn
pentru nunțile veșnice
la care stelele cad
în pămînt
ca să-ncolțească
la porțile caselor
locuite.

NICOLAE JIANU: CARNET DE SCRIITOR

ECHINOX

„Colo în vale, departe, unde soarele se vede așa de frumos, unde cîmpiile sînt strălucite și pîraiele răcoroase, unde cerul e dulce și pămîntul roditor... copii, acolo e țara!" Aceste cuvinte încărcate de patimă ale lui Alecu Russo mi-au răsărit în minte cînd am ajuns în vîrful Inăului, „mons aeneus" — muntele de aramă, cum i-au spus romanii. Privit de la 2300 metri, adică din apropierea norilor, septentrionul, convulsionat și umbros, brăzdat de ape reci și iuți, încărcat de legende și mituri, de drumuri și ctitorii voevodale, naște într-adevăr sentimentul măreției, al opulenței vegetale și geologice, mîndria că ești locuitorul și stăpînul acestor pămînturi. De la înălțimea golașă a muntelui de aramă, Țara de sus pare o alcătuire fantastică, făcută din neguri și străluciri orbitoare. Și nu te miri că aici s-au născut mitul descălecării, giuvaerurile de la Sucevița, Voroneț sau Putna, că undeva pe aproape s-a zămislit geniul lui Creangă și pe aceste drumuri și-a purtat Sadoveanu eroii săi legendari.

Dar trebuie să cobori în obcine și pe firul apelor, ca să ajungi în miezul acestei lumi, să cunoști oamenii și așezările lor, să lași istoria în urmă, în cărți și în basme, să intri în matca zilei de azi. În puține ceasuri Bistrița aurie te duce cu pluta pînă la Vatra Dornei. Peisajul se umanizează treptat și la capătul drumului se ivesc deodată, dintre brazi, piloniі de înaltă tensiune, funicularele, antenele de televiziune, siluetа, devenită familiară, a construcțiilor moderne. Trenuri și vehicule grele zboară pe lîngă firul fremătînd al apei, vestind o intensă activitate de industrie. Lunecind pe asfaltul cenușiu, îți aduci aminte că în urmă cu două decenii, această regiune era, totuși, una din cele mai înapoiate. Nu se auzea decît securea, blestemata și nesătula secure a negustorilor de lemn, și hăulitul plutașilor, prelung și vestitor de primejdie. Oameni negri scoteau manganul cu sacul din fundul pămîntului și-l aruncau cu un ultim și disperat efort, în vagoane. Plutea peste toate un duh de vechime, de oboseală și resemnare. Și seara, cînd sunau buciumele la stîni, te întorceai ușor la anul o mie. Azi, bătrîna și fermecata Țară a Dornelor intră definitiv în vasta competiție a frumuseții și a belșugului.

Mai la vale, între dealurile care tremură în lumina echinoxului de toamnă, se arată Suceava, extraordinară explozie de arhitectură modernă, poate cea mai echilibrată și mai supusă înfățișării locului, din cîte s-au iscat în țară. (Mi s-a părut că tendința blocurilor din Piatra Neamț de a rivaliza cu munții, nu e tocmai fericită). Vechea cetate de scaun a lui Ștefan nu era decît un „tîrg moldav", o aglomerare de dughene, cu nimic deosebită de altele și care practic pulverizа strălucirea mitică a așezării. Orașul de acum, cu îndrăzneli calme și vaste spații între ansambluri, are o frumusețe discretă și sobră, reeditînd parcă liniștea gravă a timpurilor de veghe voevodală. Oameni de acolo, cărora le-am mărturisit acest sentiment, zîmbeau, imaginea părîndu-li-se firește, prea dilatată. Mi-au spus cu sinceritate că ei nu sînt așa de mulțumiți, că acum își pun cu toată gravitatea problema unui echilibru mai real, adică vor să clădească în armonie cu marile tradiții arhitecturale pe care le-au lăsat meșterii de demult. Oricum, seara, coborînd spre gară, plutind deasupra depresiunii în care se adăpostește combinatul de prelucrarea lemnului, simți cum te învăluie sufletul Sucevei de mîine, puternică expresie a revoluției socialiste.

O stare contradictorie se strecoară în spiritul călătorului care, zburînd cu peste o sută pe oră, parcurge tîrguri ca Podul Iloaiei, Tg. Frumos și altele, înșirate de-a lungul asfaltului proaspăt. Pe aici s-a cîrpit, s-a șters cîte ceva, s-au pus placate cu îndemnuri riguroase, dar se mai vede pecinginea trecutului, se mai simte acel iz de moleșeală anacronic moldovenească. E cert că aici există sfaturi populare, cu președinți, cu comitete, cu deputați, cu ședințe și cu bugete. Chiar din fuga mașinii tot le-ai semnala prezența dacă ele ar ține pasul cu vremea noastră, poate chiar te-ai opri dacă vreun lucru nou și frumos ți-ar face cu mîna.

Dar te răsplătește curînd Iașul. Poate numai în Maramureș, la picioarele Pietrosului, am mai văzut lumina pe care amurgul o cerne prin codrii Buciumului și o aruncă peste Iași. Este, fără îndoială, o prelungire a luminii din care s-au zămislit capodoperele lui Luchian și, sub stăpînirea ei, Iașul însuși pare opera marelui zugrav. Tramvaie mici și prea vechi trag după ele viile de pe Copou, de pe Cetățuie, le duc pînă între case și creează miracolul unui oraș patriarhal modern.

Era la vremea echinoxului, adică vremea cînd viile plesneau de dulceață și soare, cînd vin studenții, cînd Copoul freamătă cuprins de acea vitalitate deconcertantă a adolescenței. Prinși în acest tumult, cu Tomozei, cu Bals, cu Petru Vintilă, ne strecurăm încet spre telul lui Eminescu, dar un tînăr pirpiriu, cu planșetă sub braț, ne oprește : „Tovarăși, nu vă supărați, am auzit că sînteți scriitori, vreau să vă citesc o poezie...".

Desface febril o hîrtie și citește gîfîind două catrene cu o fată adormită într-o livadă, și pe care el, poetul, o trezește punîndu-i sufletul său pe buze. Nu avem timp să rostim o vorbă, pentru că poetul intempestiv ne părăsește : „Vă salut, mă iertați, pierd masa la cămin..."

Tîrziu noaptea am auzit cîinii lătrînd în ulița Ticăului și fire roșii de neon arătau, tremurînd, drumul spre „Bolta Rece".

MARCEL MARCIAN

TREI ȘIRURI DE ASTRAGALE

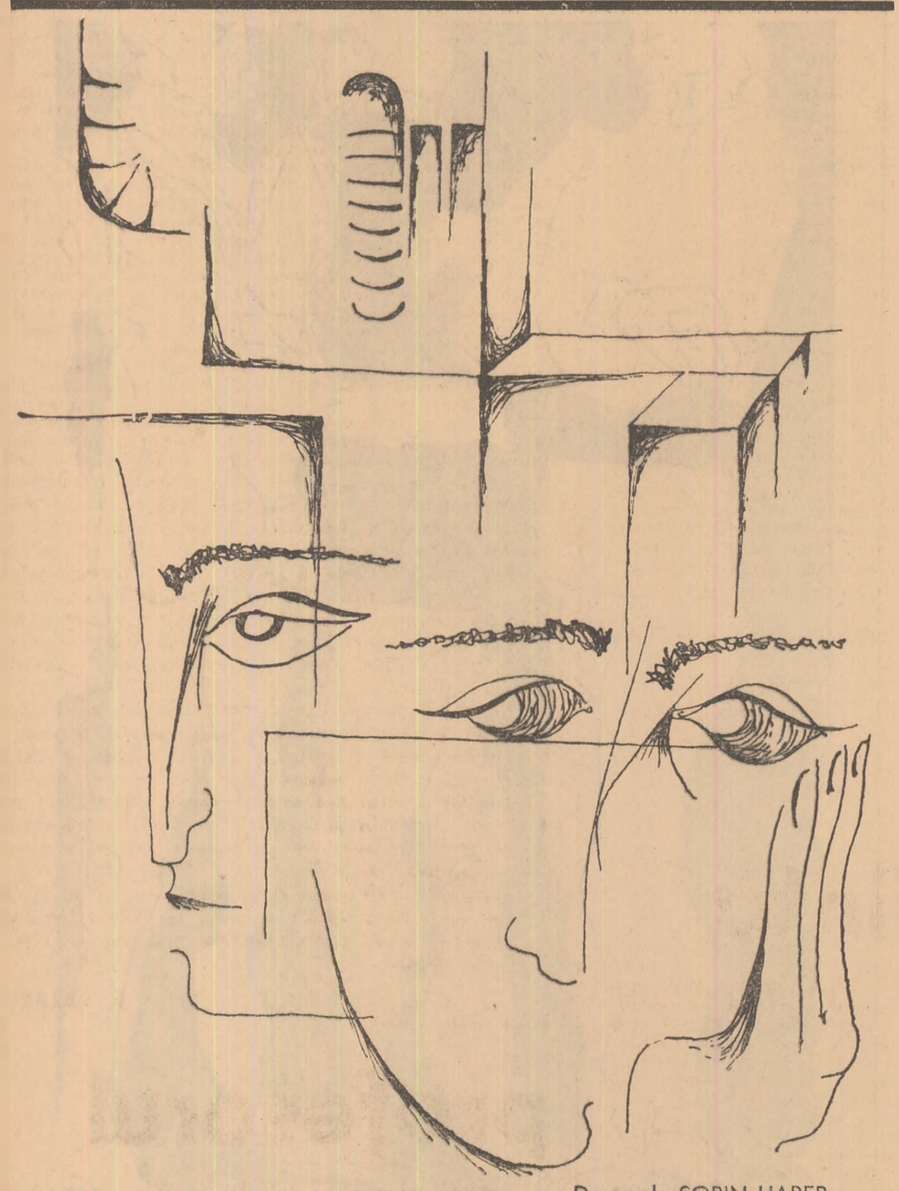

Desen de SORIN HABER

Într-o zi, la o ședință de producție, corectorul Vișinescu a cerut să plece pe teren. Motivarea lui li s-a părut unora ingenioasă, altora puerilă: Cîte reportaje slabe am „corecturat" eu... nu, zău, cred că unul de ăsta slab, costeliv, aș putea și eu să scriu. În orice caz, vreau să mai ies în lume. Îmi propun să scriu ceva interesant. Am făcut corectura și la reportaje excelente și nu odată mi-am spus că meseria mea e plăcută; însă nu-mi puteam înăbuși sentimentul de invidie: Aș vrea să mai scriu și eu și să facă alții corectura...

Ca orice novice, în trenul care îl ducea la destinație își punea probleme grave, „fundamentale", de parcă sarcina lui ar fi fost să epuizeze un fel de cuprins absolut al ideii de reportaj. Știa bine că se duce la unul din acele orașe zise „fără dosare". Și se afla ca în fața unui gigant, cu care trebuia să se măsoare. Gigantul nu era orașul, era reportajul, el însă mulase reportajul pe oraș, animistic. Îți voi spune oraș fără tradiție — hotărî — nu oraș fără dosare. Inițiativa asta îi făcu bine. Creștea în propriii săi ochi. Nu sînt un oarecine. În compartiment, doi călători ocupaseră locurile la fereastră și folosind măsuțele pliante jucau cărți. Tradiție, uite... își zise Vișinescu. Tradiția gestului de a trînti cărțile pe masă, una, două, trei. Veche tradiție, o delectare: de sute de ani... Altă distracție nu mai avu în tren.

Află încă din gară că în oraș plouase în ultimele zile. Oamenii respirau sănătate. Dar nu vorbea nimeni de aerul proaspăt, răcoarea plăcută. Pămîntul, pe cîmp, era răscolit, noroios. Cînd e secetă — Vișinescu știa — debitul riuleților scade și combinatul s-ar putea să sufere. Se interesă și află de la oameni că s-au mai clădit turnuri de răcire. Însă ploaia era o binefacere. A plouat mult, asta însemna în limbajul lor: rezerve de apă. Vișinescu, intrat prea deodată în atmosfera de oraș al combinatului, descinzînd din autobuz, își aduna gîndurile. Am ideile mele, intențiile mele. Văzu, ridicînd privirea, spinarea împădurită a muntelui, tăcută, bună, odihnitoare.

Călăuză se oferi să-i fie un profesor, Cumpătă, de la școala medie, cu care începu plimbarea.

Orașul nu era mare. În afară de arterele de blocuri, în formare, doar cîteva străzi cu arbori frunzoși, castani, arțari. Între case, cîte o salcie, de pe acum pletoasă. Ceea ce reporterului îi plăcu. Își notă în carnetul de reporter: „Sălciile. Grija asta." Cumpătă, peste umărul lui Vișinescu citi ce a notat și pe dată improviză un mic discurs:

— Sălciile astea singure, dragă tovarășe reporter, de cîte ori le văd așa, sfioase, retrase de la șosea, în spațiul dintre case, mă fac să-mi aduc aminte de marele Virgiliu. Cei vechi știi că aveau obiceiul ca pe locul unde s-a născut un copil — și pe atunci erau frecvente nașterile sub îngrijirea directă a lui Dumnezeu — să planteze un copac. Un plop — obișnuiau să planteze romanii. Plopul sădit pe locul unde s-a născut Virgiliu, știi desigur, a crescut deodată mare. La noi în oraș încă nu știm dacă s-a născut un Virgiliu și uite, avem răbdare. Sălciile noastre plăpînde — și așa vor rămîne — adăpostesc și ele sub ramuri îndrăgoștiți.

„Dar noi azi avem maternități", își notă Vișinescu în carnet. Nimic altceva nu mai notă și ceru profesorului să-i arate maternitatea.

— De mulți ani predai Istoria?

Cumpătă îl încredință că predă de mai bine de 20 de ani. Deci a predat și în alt oraș? Da, precizâ. Într-un oraș cu „patină a vremii mai apăsată." Vișinescu îl corectă cu nesaț: Ce-nseamnă asta „mai apăsată"? Aici nu e nici o patină, totul e nounouț. Cumpătă nu preda Istoria, dar i se păru că nu trebuie să spună, reporterului îi place să creadă ce vrea el. Îi arătă și clubul sindicatelor, cu sala nouă de cinematograf „ca la București".

— Păcat numai de noroiul din preajmă — observă Vișinescu. Trebuiau să treacă pe o altă arteră, printre blocuri în construcție. Pentru trecere oamenii aruncaseră un fel de podiști nesigure — scînduri late care jucau sub pași pe pietrele de sprijin informe. Cumpătă se scuză: Dincolo de șirul de blocuri e cîmp, e chiar mlaștină. Vin căruțe, camioane, oameni din satele vecine, care taie prin cîmp. „Noroiul e inerent". Îngîndurat pesemne, cum înaintau acum pe o stradă care nu era, putea fi văzută numai pe hîrtie, în proiect, Cumpătă se împiedică de un capac de fier al instalației de canalizare ridicat cu mult deasupra terenului desfundat.

— E nivelul șoselei asfaltate care va trece pe aici.

Aspectul orașului de peste un an, cel mult doi! Vișinescu tăcu. Ce să-i spună? Ies și eu odată în lume și dumnealui mă amînă cu un an-doi. Are dreptate. Dar la sărăcia mea de impresii aș fi preferat o dreptate care să fie realitatea de sub ochi...

— Voi fi atent să nu-mi falsific reportajul.

Cumpătă observă tranziția: Vișinescu era acru. Trebuia să-l duc întîi la combinat. Călăuza își făcea imputări. Și tocmai, pe un drum de astădată asfaltat, se îndreptau spre cimitirul orașului. Vișinescu făcuse un semn din cap. Da, îl interesează; dar scurt, foarte pe scurt. Văzură totul de la poartă. Peste o sută de morți — apreciă Cumpătă.

— Monumente, da... murmură Vișinescu. Notă în carnet: monumente doar la cimitir; pietre funerare elocvente. Și rămase tăcut. Pe dată hotărî că e stîngaci, nu mai știe ce trebuie spus și ce nu. Sau îi e teamă să nu-și supere călăuza. Auzise el că pe teren trebuie să știi să te descurci. — Ați pus flori — zise, aici în cimitir. Dar copaci? Unul măcar, un pui de răcoare. Ați uitat. Cumpătă făcu un gest de aprobare cu capul, în tăcere. Era obosit. Îl obosise mai mult rezerva mintală a însului. În plus, ca orice om din alt colț de țară cînd e cu bucureșteni, doritor să afle cît mai mult, era sîcîit și din pricina curiozității nesatisfăcute. Nu putuse citi ce a scris reporterul în carnet despre cimitir. Se opri pe șosea în mijlocul drumului. Se priviră muți, ca în dorința de a vedea fiecare pe cine a cunoscut. Profesorul văzu un om palid, cu ochii mici, scund, cu pielea obrazului fină, cu urechile fierbinți, colorate. Cu pălăria-n cap, neagră, distinsă. E prezentabil reporterul. Reporterul văzu un omuleț durduliu, cu obrajii aprinși, cu ceafa roșie. Cu o privire cenușie — luminoasă, insistentă. „Ce te zgîiești așa?" Acestui omuleț îi comunică el, tocmai atunci, o descoperire:

— Ar trebui să stau de vorbă cu oamenii.

— Care oameni, cei mai mulți, sînt la ora asta la combinat — spuse Cumpătă, înviorat. Sîntem doar în orașul combinatului.

— Pe care combinat l-am mai văzut eu, nu-i vorbă. Hai la autobuz.

În stație aveau de așteptat. Vișinescu se apropie de vitrina unui magazin aspectuos — UNIVERSAL. Întîrzia acolo, nu se mai putea desprinde. Cumpătă îl avertiză:

— Pierdem autobuzul.

Dar Vișinescu îl chemă pentru lămuriri... Aproape de vitrină era un palmier foarte decorativ, într-un hîrdău neobișnuit de mare și înalt, cu mult pămînt. Două fetițe, gemene probabil, îmbrăcate la fel, oprite în fața palmierului de cine știe cînd, îl priveau tăcute, cu totul absente la forfota din jur. Din cînd în cînd una din fetițe, apoi cealaltă după ea, se apropia de palmier și îi atingea cu degetele trunchiul, pe urmă frunzele, mîngîietor. Nimeni nu le imita, cumpărătorii treceau, le dau coate (în magazin era multă lume, palmierul putea fi văzut mai bine de afară) fetițele mai rămîneau. Cumpătă și Vișinescu, intrînd în magazin, aflară de la casieriță și cumpărători, apoi chiar din gura fetițelor, că veneau mereu în vizită la palmier, care a fost adus de ele „cînd erau mici"; deci foarte mici, „la mămica în brațe", precizară — și în adevăr, nici acum nu aveau mai mult de zece ani. Mai departe vorbi însuși Cumpătă. Era în vremea cînd soseau primii locuitori în oraș, mai exact, la combinat, în primii ani de existență a orașului — pe atunci o adunare de barăci. Unii oameni au adus cu ei plante mari. Unde să le pună? Le-au depus la alimentara, la poștă, la farmacie... locuri unde plantele se mai află și azi: lămîi, oleandri, chiar un smochin, o mușcată din țara uriașilor... „Le vedem și le revedem în fiecare zi, ne-am obișnuit cu ele".

— Monumentele noastre, dacă vrei... E un început. N-avem monumente în locuri publice, abia dovedim cu locuințele (combinatul crește mereu), însă avem aceste monumente vegetale în localurile publice.

Și conchidea profesoral:

— Pentru un oraș ca al nostru, oraș al combinatului — mîndrie a tuturor și a fiecăruia în parte — transferul acesta de bunuri fără a le ceda, fără a le pierde, transferul numai de folosință platonică, e grăitor, tovarășe.

— Da, este... Vișinescu îi mulțumi cu un zîmbet de satisfacție, întîiul de la descinderea lui în oraș. Adică ați sesizat și dumneavoastră, ca localnic, lipsa monumentelor?

— Dar cum!! și dv. ați sesizat?

— Dar eu ce fac, de azi dimineață? Vă caut... cusururi...? lipsuri.. De azi dimineață te întrebi ce vreau, las' că știu eu! De azi dimineață greșești, crezi că nu știu ce vreau și ce e mai trist, mă faci să mă întreb și eu — nu cumva are dreptate? dar uite... cu monumentele: ne-am întîlnit, în fine, într-un gînd. Ce zici? Aș vrea ca mereu să mai fie ceva de văzut. Sînt tare însetat.

— Păi să mergem la combinat. Că de cînd vei mai fi fost dumneata...

— Schimbări, da... Vișinescu îl opri. Am răbdarea bătrînă a omului de multă vreme nerăbdător să vadă; dar să vadă totul. Și uite, mă mai reține ceva aici, în oraș. Combinatul îl știu că este, ne e ca o rezervație. Vom fi la combinat. Să-ți spun că mă interesează în cel mai înalt grad? Sau mă privești cu neîncredere, fiindcă întîrzii atît în oraș.

Părăsind stația de autobuze o luară iar pe străzi. Treceau pe lîngă case cu ceardac de lemn înflorat, afectînd, poate nedorit, bătrînețe, vechime. „Interesant". Parcă au mai trecut și înainte pe aici, fără ca el să observe.

— Uite salcia. Hai sub salcie — propuse Vișinescu setos de inițiativă și se așezară pe bancă, unde el prinse a vorbi degajat, abundent... Dar ce și-a închipuit profesorul? Nu știe el ce-i industria, gradul de dezvoltare...? „Nu-ți închipui că m-am și documentat? (Și atacă, de-a dreptul.) Aveți schimbătorii de ioni, vionitul. Ultima realizare. Se aduceau de peste hotare cu bani grei. Acum îi faceți voi, ba îi și trimiteți în lume". Îi demonstra: Vionitul! Nu știu ce e (științific, tehnic). Poate știi dumneata. Dedurizarea apei. Mereu se adaugă ramuri de industrie care vă cer schimbătorii. Cu ei faci din mucegai penicilină. Și din vin șampanie. (Și ce șampanie! Batem străinătatea!) „Am auzit și de un tratament-minune al reumatismului. Marea la domiciliu, cu soarele ei și chiar nămolul din vecini. Sau exagerez? Ți-am spus că nu înțeleg, dar mă informez. Deci știu. Știu toate astea".

— Și ce vrei să fac? Să mă grăbesc să le pun în reportaj? Le pun. Însă orașul! Vorbim acum despre oraș. Părerea mea este — îți spun exact ce simt — că orașul încă n-a dat combinatului ce e dator să-i dea. N-a dat și i-ar fi putut da? te vei întreba. Cum și eu m-am întrebat. Uite, d-ta, care îți dai seama de lipsă, — tocmai de aceea o treci cu vederea.

— Cum ai zis?.. Cumpătă se făcu foc. — Te rog explică-te. (Și adăugă, scăzut:) Credeam că sîntem doi oameni calmi.

Vișinescu, auzind vorba — „calmi" avu o reacție care putea să producă și ilaritate. Își desfăcu nodul cravatei și o coborî mai jos de guler, după care se descheie și la guler.

— N-ai de ce să te superi. Dumitale îți vine mai ușor... nu duci lipsă. Dumneata porți în memorie — în inimă? știu eu? în suflet, acolo, în felul de a gîndi, de a vedea prin gînduri, — secolele, monumentele.

Cumpătă îi strigă:

— Dar nu-s profesor de Istorie!

— Treaba dumitale. Înainte parcă ai spus că ești. D-ta ca d-ta. Dar restul oamenilor?

— Adică sînt egoist.

— Ba-s convins că la școală predai cu avînt, cu dăruire, nu te cruți. Ai și darul de a povesti, îți place să povestești.

Vorbeau și gesticulau amîndoi în fața unor întinderi de noroi (Se ridicaseră și umblau iar).

— Da, țin și conferințe. Dar d-ta ce ai vrea! Să bat cu pumnul în masă la sfat și să cer: Ridicați monumente!?... Nu mai spun că pot fi și niște biete monumente care să nu spună mare lucru... că nu se nasc mereu un Paciurea, un Brâncuși... iar un Palladio, un Corbusier încă mai rîvnim să-i avem și Brâncuși, dacă-mi dai voie... tocmai asta a făcut el, pentru noi a făcut-o, o sculptură de valoare și arhitecturală. Ce e al nostru, e al nostru: o casă de țară (aveți la București Muzeul satului), o „poartă românească", etc.; și Brâncuși. Mă iartă, spun și eu ce știu, mai ales dacă am văzut că mă vorbești...

Vișinescu era încîntat de turnura discuției.

— Știi mai multe ca mine. Mie însă spune-mi ce e de făcut.

Și, spre mirarea profesorului, își arătă mîhnirea că s-a făcut tîrziu. „Trebuia să mă pui în autobuz fără să mă întrebi și să mă duci la combinat; să văd măcar instalația nouă de metanol".

Cumpătă nu era obișnuit cu o atare mobilitate a gîndurilor. De altfel nici Vișinescu. Nu-i era în obicei. El nu trăia o zi ca toate zilele.

— Și mai e gazul. Gazul acela rău care se ridică și planează, în fîșii late, galben-roșietice. Coada de vulpe a combinatului. Așa i se spune.

— De unde știi?

Vișinescu își da seama că în clipa asta trece drept un om care a văzut multe...

— Nu pot să uit. Am fost de față la o **cădere de curent** acum cîțiva ani. Era ger, combinatul n-avea apă, erau instalații care se exercitau în gol, să le oprești ar fi fost costisitor și apoi trebuiau repuse, dura, se spera într-o recîștigare grabnică a curentului și nu s-a putut prevedea chiar totul, gazul ajunsese în oraș, gazul rău, în loc să fie captat pe coloane, unde vă trebuia, se risipea, păcătos, coadă de vulpe, se infiltrase. Părea că e nimic, ziua era frumoasă, un soare întreg vă lumina munții cu lumina aceea care descrețește frunți... dar acum era fără putere, nouă ni se părea ostilă chiar, în nepăsarea ei superbă. Perversă. La ce atîta frumusețe — înaltă, nemișcată, cînd aerul e otrăvit! Eu acolo de față, cu un grup de ziariști și de neziariști, ce să-ți mai spun... foarte interesant, am văzut acte de eroism... Și n-am mai fost nicăieri în altă parte de atunci. Sînt cinci ani. Văzusem numai combinatul, orașul deloc, poate nici nu prea aveai ce vedea. Și acum... (Arăta sumbru).

Cumpătă avu un sentiment vecin cu compătimirea.

— Începp să cred că trebuia să-ți alegi alt oraș... mai bătătorit...

Vișinescu lovea pămîntul cu piciorul. Pămînt moale și ud. Noroi.

— Nu plec nicăieri. Am de lucru aici. Dumneata nu știi nimic și crezi că știi totul (despre mine). Locul tocmai că îmi prieșe, îmi e fertil, pune probleme. Ai văzut mai înainte fetițele. Spune, crezi că orașele noi sînt mai prielnice apariției sentimentului acela al noului?... vreau să zic, moralei noi. Ai văzut și d-ta. Cum bine te-ai exprimat: transferul acela de bunuri. Condițiile locale l-au înlesnit, nu-i așa? Într-un oraș bătrîn, era mai greu să se întîmple. Ești de acord?

— Oameni noi sînt și în orașele vechi — observă Cumpătă. E și ceva adevărat în ce spui. E cît e.

— Exact atît — vorbi Vișinescu. Tocmai de aceea sînt tentat să-ți fac și eu o demonstrație riguroasă.

Luă de jos o mînă de noroi și începu a dizerta: Noroiul dv. e gras, nu e gros, nu e lipicios... Cumpătă se feri, văzînd mișcările-i febrile. Vișinescu strînse pumnul, gîtuind noroiul. Lăsă să-i cadă, îl pierdea. Frămîntăm atît noroi. Drumurile oricum sînt desfundate la voi, pămîntul e răscolit, — cum a spus cineva. Ce m-am gîndit? Sîntem la suprafață, numai la suprafață. De cînd tot spun eu — și fără să mă înțeleg, necum să fiu înțeles de alții. Să pătrundem, omule, mai jos, dedesubt. Dar atunci încep să mă întreb: Cît de jos! Vezi? E pericolul ratării. Și iar: Dar ceva trebuie întreprins. (Nu cum spui dumneata: Du-te acasă) Am descins aici. Puteam să evit, ăsta e adevărul. Ce mi-am zis? Oraș nou, pune probleme. Adică e problema: N-are tradiție. (Unii spun „n-are dosare"). Dar ce are! Ce! — și de fapt, poate acum întîia oară îmi dau seama, poate că eu protestam, în mine, mă războiam. Cum asta, n-are tradiție? Tradiție, pe bătrîna planetă, e de aici și pînă aici și apoi nu mai este?

Deci, cum tot e aici pămîntul răscolit, — ce-mi dă mie în gînd? Ia hai să cercetăm noi, da, chiar noi! mai în adînc. Cît de adînc? Știu și asta. Nu fantezist, nu ca să ajungem de cealaltă parte a globului și să-i vedem pe americani umblînd cu capul în jos... nu, eu nu lucrez cu imaginația, mi-e frică de ea, nu știu ce e sau poate n-o am sau nu voi mai ști deosebi ce am și ce nu, în fine, să cercetăm, tovarășe Cumpătă! Știi pînă la ce nivel? Pînă la nivelul la care se scufundă civilizațiile, trecutul. Nu Atlantida o vreau eu. Un cătun de pe vremuri, o așezare cît de mică sau urmele unei treceri. Case de oameni, schelete (ai auzit că după schelete, după cranii savanții de azi compun obrazul răposatului de acum cîteva milenii?), bunuri ce au aparținut cuiva. Arheologie. Ce zici?

— Dar... te pricepi?... întrebă, ca să întrebe, profesorul Cumpătă. „Eu de ce nu m-am gîndit... Muzeu de arheologie. La școală. În orașul lipsit de monumente".

În vreme ce Vișinescu, favorizat de suspensia celuilalt trăia parcă un mit, o fantezie extravagantă, localnicul, mușcat mai întîi de invidie, își reveni repede, mai ales că-l vedea pe Vișinescu palid, bolnav de emoție.

— Ești extraordinar. Te felicit. Îmbrățișez propunerea dumitale și să știi că te pot ajuta. Cu tot entuziasmul.

El își aminti de o piatră cu inscripție, găsită în urmă cu ani de un locuitor din comuna veche aflată la cîțiva kilometri de oraș. Omul a folosit piatra ca treaptă la ușa casei. Deci nu vor săpa chiar la întîmplare: în ruptul capului nu înțelegea cum de nu i-a dat lui în gînd să inițieze muzeul de arheologie. Sfatul popular n-are fonduri alocate, dar el știa, sprijin s-ar găsi. Înțelegere. Vedea acum partea practică a lucrurilor. Camioane pot fi puse la dispoziție, la anumite ore, iar, pe lîngă altă mînă de lucru, elevi amatori s-ar găsi oricîți — care abia așteaptă o aventură ca asta.

— Vei avea succes, te asigur!

— Cum! E o realitate?

...Ceru — și primi de la gazetă învoire pe încă două săptămîni.

Rezultatele săpăturilor, cum spunea Vișinescu — „interesează pe specialiști". Important era că el, cu mîna lui, a dezgropat și a scos la lumină monumente. Luînd în cercetare monumentele, avu surpriza unei alte descoperiri, pe lîngă descoperirea însăși a monumentelor. Dar bine! dar... pietrele astea vorbesc. Mi-ar fi plăcut și dacă erau mute... Ce era? Aflaseră, chiar dintru început, un monument din augit-andezit. Un pietrar identificase materialul. „E piatră de Uroiu!" a exclamat pietrarul. Uroiul nostru de pe Mureș. O scoatem și noi azi și o folosim. Afla deci cu surprindere vioaie că la fel o scoteau și o prelucrau locuitorii așezărilor romane de acum două mii de ani. Strămoșii noștri! constată Vișinescu. Lucru dovedit. Dacă mai era nevoie! adnotă Cumpătă, dar cerceta inscripțiile pasionat. Monumentul în chestiune era un altar închinat lui Jupiter Jovi Erapolitanus. Interesant. Avea pe toate patru fețele „o frumoasă profilatură". Bun. Avea un mic fronton lateral; la dreapta și la stînga cîte un sul pe care erau reprezentate în relief trei șiruri de astragale. Unii au susținut apoi că-s fulgere. Se va mai cerceta. Textul inscripției — se mai constată, a fost scris de un om care nu știa prea multă carte, vreun pietrar de rînd. Latiniștii noștri de azi i-au găsit o greșală de exprimare, și, de altfel, repetări inutile. (Literele au fost vopsite în roșu, se mai observă urmele de vopsea). Oamenii se minunau: Două mii de ani a stat în pămînt greșala de gramatică a pietrarului din Vreme și pînă la urmă tot n-a scăpat vigilenței grămăticilor. Pietrarul de acum se jură că va scrie numai fără greșeli. Pietrarul cel vechi, necărturar, a lăsat totuși, pe lîngă mărturia ignoranței — și o mărturie de preț; cu toate că nu știa ce face. A folosit în inscripție forma populară a dativului plural — **dibus** în loc de **diis.** Întrebați specialiștii: e o formă care s-a mai întîlnit în Dacia, ca și **patronis** în loc de **patriis. Dii patroni** ca să știm, erau divinitățile locale dace.

Așa a început să existe muzeul de vechime (cum l-a numit Vișinescu) al orașului nou. S-a mai găsit între altele o **statera** — o balanță pe care o așezau romanii în piața publică pentru cîntărit și, pesemne, pentru controlul cîntăritului. Vișinescu se delecta: Uite cu ce se ocupau romanii lui Horațiu și Virgiliu. Statera o aflaseră singuri localnicii, prinși de interesul pentru săpături. Au scos-o din moloz. Orașul nou trăia sub impresia descoperirilor subpămîntene. Orașul nou, era clar, își constituia statele de vechime într-un interes aproape unanim și Vișinescu nu scăpă din vedere acest interes trezit de o inițiativă care s-a temut să nu pară insolită. Pietrele, vasele, monezile, etc., cioburile, pe măsură ce le scoteau din pămînt, erau anunțate, descrise colorat, spiritual, de Cumpătă — Vișinescu refuza să scrie „la acest nivel de apariție" — la gazetele de perete ale combinatului, sfatului etc. la club ca și la intrarea în cantina mare, lîngă avizele cu masa zilei, „masa antidot" și alte însemnări de folos ca: indicații pentru întrebuințarea săpunului lichid și a ștergătoarelor automate la spălătorul unde se perindau veselind sutele de băieți și fete de la școala de viitori tehnicieni ai combinatelor. Aceștia, cel puțin, comentau hazos descoperirile, își trimiteau bilețele la masă, colportate de cărucioarele etajate, pe roți, purtătoare de ciorbă în cazane sau de „felul doi" în castroane „individuale". Printre castroane se furișa cîte o misivă. „Ai văzut momîia? Îți seamănă. O fi fost tata-tatălui-tatălui (repetă de 29 de ori) tău". Dar nu numai aici descoperirile făceau senzație. Pe stradă sau în autobuz Vișinescu auzea comentarii și avea acum dovada (îi zise lui Cumpătă) că acestor oameni le lipsise ceva, ce anume nu știuseră nici ei și aflau abia acum, cînd nu le mai lipsea. Fu chemat la sfat, i se vorbi de meritele lui de „ctitor" al muzeului și de calitatea ce-i revenea de drept, de cetățean de onoare al orașului.

— Dar eu am venit numai ca să scriu un reportaj. Și-l voi scrie.

— Primește ce ți se dă — îl gratulă Cumpătă. Florile astea sculptate. Amintirea care dăinuie. Și pentru dumneata și pentru noi.

— Îmi place că te exprimi frumos — zise Vișinescu. Ai timp — ar zice unii, timp, adică, de risipit. Nu. E un semn de sănătate.

— Calmul din care m-ai tulburat. Numai d-ta ai fost creator. Eu, nu.

— Un noroc al meu, să știi. Nimic altceva. Și norocul de a te fi întîlnit.

Seara la o masă tovărășească Vișinescu toastă și el. „Noi n-am săpat, tovarăși, la nu știu ce adîncime, să culegem urme de brontozauri, de titanozauri. Puteam să mergem și pînă acolo, dar nu, ne-am oprit cuviincios la... și cum el nu găsea expresia (ori fiindcă îl încălzise vinul?) ...la „oale și ulcele" ne-am oprit — îl completă Cumpătă. Și nici — reluă reporterul un fir pe care știa că-l are, dar nu-l afla — și nici... (Cumpătă îl trase de mînecă) da, da, am făcut bine alegerea și nici nu era greu de ales. Altfel... Perindări știm cu toții că au mai fost, între romano-daci și ziua de azi, iar despre ele nu vorbește tocmai locul pe care ne aflăm și care două mii de ani a fost numai pădure și pășune și priveliște. (Făcu o pauză, credeau că a terminat, el vorbi mai tare, peste rumoare). Și toți le-au iubit, toți, cum au văzut locurile, s-au și îndrăgostit de ele. Și nouă, drept să vă spun, ne plac oamenii. Toți oamenii, tovarăși...

Plăcu, tocmai fiindcă pierduse și el odată măsura...

A doua zi Vișinescu se plimba pe străzi, saluta, era salutat, despre sine nu știa să spună: ce devenise el! însă orașul! îl interesa, îi trebuia. Găsea că nu-i mai lipsește nimic acestui oraș nou al combinatului. Decît doar brontozaurii... Se va găsi unul mai ambițios ca mine să-i vrea?! De bună seamă. Cum îi vor unii pe locuitorii din Marte. El, Vișinescu, nu mai ducea lipsă de nimic, orașul îl satisfăcea, îi da starea de echilibru care îi trebuia: zidită, în fundament, scoasă la lumină, era vechimea, trăinicia: îi da sentimentul de devotare care consacră oameni și locuri. În același timp, sus, pe înălțimi, în creștete de blocuri, privind zăpada timpurie de pe munți, nu osteneau meșterii ciocănind, strunind, netezind. Cîtă vreme combinatul — Vișinescu își filmă o secvență — pe întinderi „de ordinul kilometrilor" (cum glăsuia legenda lui descriptivă), adînc-adînc, pînă în munte, învecinînd păduri în creștere — dumbrăvi de poveste și pășuni idilice cu ciobani seculari, își ritma fără prea mult zgomot dar cu minuție așteptata producție. Oamenii sînt aceiași, își chibzuia el gospodărindu-le mintal avutul; acciași, dar mai puternici acum, mai învestiți, norocoși. Calcă pe comori. Îi văd, îi pătrund, îi visez. Nu, ei visează. Viscază să capteze ape adînci subterane pentru combinatul lor totdeauna fierbinte — însetat; din brațe de gnomi avari să smulgă șuvița de apă care trage după ea o Dunăre și o veșnică, nesfîrșită dulce mare. Vișinescu, trebuie spus, tot așa, cu mîna lui, mai scoase din pămînt o statuetă de bronz înaltă de nici 20 centimetri. Un geniu înaripat, în mers. Fu, atunci, cu adevărat sărbătoare în oraș, dar și, pe tăcute, o sărbătoare a disputei pentru Vișinescu. Geniul, era, firește, bun — și atît de trebuitor! În mîna stîngă ridicată ținea un corn al abundenței. Aripile, coafura, erau cu grijă executate: geniile să se pieptene frumos, să se poarte îngrijit, cuviincios; și să fie genii. Locul muzeului nu era (încă) disputat; deocamdată, la școală; însă obiectele, piesele de muzeu! nici ele nu puteau fi disputate. Cum adică? Erau ale muzeului. Muzeul, al orașului. Însă geniul acesta bun, geniu bucluc era. Geniul ăsta mic, cu obraji plini, tunînd de sănătate, dar și cu privirea de văzător. Va fi geniul înaripat al orașului. Da, adevărat, dar uite ce aș mai avea eu de spus... ridica un protest Vișinescu întemeindu-se pe o părere și pe o dorință. Nu s-ar putea ca geniul ăsta mic să țină în mîna lui ridicată în loc de un corn al abundenței o facă? Adică nu! Și una și alta. De ce să nu se poată? Ba nici așa! Un corn al abundenței-facă. Asta e. Am găsit. Și găsise, nu la întîmplare. Părerile specialiștilor erau împărțite: unii susțineau că geniul ține ridicat cornul abundenței, alții că o facă. E posibilă confuzia? Uite că da. (Sau lipsește o bucată din bronzul statuetei). E de vină execuția artistică? De unde! E tocmai ce-și dorea Vișinescu: cornul abundenței-facă. Intenția lui s-a întîlnit cu a artistului din Vreme. Și uite — îi încredință lui Cumpătă — la lumina acestei facle văd eu acum orașul, combinatul.

— Facla o ții tu, pesemne. (Cumpătă era de partea celor care vedeau cornul belșugului).

— Iar mă vorbești... Adică mă cred alfa și omega?

Protesta. Protesta. Geniul bun îl va călăuzi oriunde, dar de aici, din muzeu. Din acest oraș. Se împlineau acele două săptămîni. Își încheiase misiunea, putea să raporteze conștiinței.

PETRE GHELMEZ

PATRIE

Totdeauna Patria
Mi se-nfățișează așa:
Jumătate pămînt — jumătate ape.
Jumătate pămînt — jumătate flori.
Jumătate pămînt — jumătate cer.
Jumătate pămînt — jumătate semințe.
Jumătate pămînt fierbinte —
Jumătate oseminte.
Jumătate pămînt —
Jumătate păsări zburînd.
Jumătate pămînt —
Jumătate om, flacără, gînd.

Din Patrie,
Statornic pămînt,
Rămîne pămîntul
Pe care se sprijină toate.

POARTA

Frumos cioplită, poartă românească,
Ești visul pe vecie-ncremenit,
Al meșterului bun, să te cunoască
Drumețul însetat și ostenit.

În tine codrul mai vuiește încă,
Prea viu cu păsări și cu ierburi scrisă;
Din pragul tău de floare și de stîncă
Mi-e zarea lumii pururea deschisă!

FLORIN MUGUR

GRÎUL

Sînt călători înaintînd spre dealurile
de boabe galbene, cu pasul rar,
intrînd în dealurile mari de boabe galbene
tot mai adînc, încet, pînă dispar.
Și sînt pereții mișcători, ce se închid.
Și un lăuntric cer de grîu, o apăsare
de stele aspre care-și amintesc
voci, biruințe, vieți fumegătoare.
Sînt călătorii care se fac palizi.
Sînt călătorii care-și caută mirați
suflările ce le-au fugit, străine.
Și-i doar o lipsă galbenă de aer.
Și-i doar acea obsesie a grîului
topindu-se cu-ntîrzieri în sine.

Și călătorii-naintînd aud
în dealurile de semințe galbene
un dulce cor de pocnituri, aud
abia vestindu-se, abia născută,
furtuna germinației — și trec
înalți deodată, glorioși deodată,
în clipele-asfințitului, cu nimb,
prin prăbușirile care domină
interiorul unui anotimp.

VLADIMIR CIOCOV

CĂLĂTORESC

Spre tine călătoresc, cine știe de ce,
cine știe de cînd,
călătoresc propulsat de puteri nevăzute,
goana însăși mă gonește spre tine.
Cîteodată îmi spun:
poate că o iubesc,
spun poate
dar simt bine
cum prin inima mea, aidoma unei săgeți
reci,
trece neliniștea
de cîte ori din depărtare
te văd tulburătoare
ca răsăritul soarelui,
ca nașterea florilor.
Și de-aceea călătoresc, călătoresc, ce pot face,
cu pasul meu vreau să ajung pînă la tine
iar tu ești departe, departe la marginea știutului peisaj
și-n timp ce grăbesc pasul meu cîntă
și inima mea e ritmul roților trenului.
Dar, mergînd înspre tine, nu mă apropii,
ci o depărtare se iscă
și tu parcă te înalți;
o depărtare zăcuse-ntre noi,
cenușie zăcuse,
iar acum,
ciudat, se preface într-o înălțime.
Și nu pot să înțeleg
cum, deși mă duc mereu spre tine,
depărtarea dintre noi crește, crește.
Ce-ar fi, mă-ntreb — dacă și tu într-o zi
ai porni înspre mine,
dacă ne-am întîlni undeva,
într-un loc al drumului, fierbinte?
Dacă depărtările mele
și înălțimile tale
ar fi unul și același lucru,
o singură distanță clătinată de timp?...

În românește de
GEORGE-RADU CHIROVICI

LA ÎMPLINIREA VÎRSTEI DE 70 DE ANI

omagiu lui al. rosetti

O veche tradiție literară românească consfințește legătura indisolubilă dintre știința lingvistică și arta literară, dintre cunoașterea adîncită a legilor care conduc tainica formație și evoluție a cuvintelor și practica lor meșteșugită de către acei puțin aleși a le fi pătruns secretul. De la genialul Hasdeu, cel dintîi om de știință, aș zice universală, care și-a pus pecetea pe atîtea nepieritoare creații literare și pînă la nuanțatul, intuitivul și sagacele Ovid Densusianu, el însuși poet și teoretician literar, lucrul îmi pare de toată evidența. Dacă nu lingvist, Dimitrie Cantemir, a fost însă un filolog emerit, care în toate scrierile lui de limbă românească, de la *Divanul lumii cu înțeleptul* și pînă la *Hronicul româno-moldo-vlahilor*, a supus graiul nostru celor mai înaintate experiențe lexicale și sintactice, îmbogățindu-l cu înțelesuri și frumusețe noi. Elev al lui Ovid Densusianu, acad. Al. Rosetti, dedicat din tinerețe studiilor lingvistice, a iubit cu fervoare literele frumoase și a cultivat poezia încă din adolescență. Mi-l închipui, la vîrsta deslușirii vocației, în momentul crucial al hotărîrii, decizîndu-se cu greu între calea spinoasă și aridă a disciplinei exacte și potecile înflorite ale Muzelor. Era foarte tînăr cînd a primit conducerea, într-o nouă fază de organizare, a editurii *Cultura Națională*, unde își afirmaseră prezența și alți intelectuali de seamă, ca V. Pîrvan, Marin Simionescu-Rîmniceanu și alții. Din primul ceas, și-a afirmat pasiunea față de cartea frumoasă, de varietatea formatelor, a hîrtiei și a literelor, gustul pentru frumosul literar și cel grafic. În micul birou unde mi-a fost dat să-l văd de atîtea ori, — sînt peste treizeci de ani de atunci, — făcînd față cu amenitate și răbdare nenumăratelor solicitări, profesorul Alexandru Rosetti și-a marcat într-adevăr prezența prin inițiative adeseori îndrăznețe. Una dintre acestea a fost, în anul 1929, publicarea culegerii de versuri ale lui Ion Barbu, *Joc secund*. Curînd apoi i-a urmat placheta *Flori de mucigai*, în care Tudor Arghezi, autorul recent al *Cuvintelor potrivite*, și-a dezvăluit o nouă și generoasă vînă poetică, ridicînd trivialul la treapta frumuseții. Nu întîmplător i-a fost dedicată editorului poema preliminară, cu neuitatul preludiu: „Le-am scris cu unghia pe tencuială, / Pe un părete de firidă goală, / Pe întuneric, în singurătate, / Cu puterile neajutate / Nici de taurul, nici de leul, nici de vulturul / Care au lucrat împrejurul / Lui Luca, lui Marcu și lui Ioan". Editorul era un adevărat animator, un stimulator al creației, un prieten al scriitorilor și al artiștilor cărții, de la umilul culegător, la meșterul grafician. Răsplata muncii sale creatoare de editor constă în bucuria scriitorilor editați, unii dintr-înșii foarte tineri și cu totul necunoscuți, care i-au datorat starea lor civilă literară. Editorul nu se însufletea numai de formele noi ale frumosului, surprinse între filele manuscriselor; se pasiona și de omul de litere, mai adeseori sfios, fantasc, speriat de lume și de îndatoririle sociale, dar și pretențios, grăbit să se afirme, intolerant, coleric. Cu îngăduință, înțelepciune și înțelegere, editorul Alexandru Rosetti știa să se apropie de inima celor mai nesociabili și mai capricioși oameni de litere, să le vorbească pe înțeles, să-i îmblînzească și să-i umanizeze. Unul dintre aceștia a fost Camil Petrescu, mult regretatul nostru coleg, ulcerat sufletește de nemeritatele lui insuccese de pe scenele teatrelor și căruia a știut să-i aline rănile cu răsunătorul succes al romanului *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război*. Editorul inițiа premii literare pentru tineret, alegea cu grijă juriile, atent să împace susceptibilitățile ginții iritabile, bucuros să descopere talente noi și să ajute cu discreție pe famelicii poeți care n-aveau cu ce să-și plătească micul dejun. Cînd romanul lui Mihail Sebastian, *De două mii de ani*, care punea problema acută a discriminării rasiale în orînduirea capitalistă, a stîrnit furii și scandal, același editor i-a dat ocazie tînărului romancier încolțit, cu prin răspunsul său pe două fronturi de luptă, *Cum am devenit huligan* (1935), să-și descopere un mare talent polemic și o adevărată voluptate a dialecticii.

În treizeci de ani și mai bine de cînd am avut și noi rara bucurie să-l frecventăm, am putut verifica, fără exagerare vorbind, enorma capacitate de prietenie în faptă și acțiune a omului, prea delicat ca să și-o manifeste și în cuvinte sau în gesturi mari. N-am văzut om mai zdrobit la moartea cîte unui prieten. La morți accidentale, ca aceea a lui Mihail Sebastian. La morți inevitabile, precedate de lungi chinuri și de agonii în serie, ca la Ion Barbu și la G. Călinescu. În articolele memoriale, întîlnesc aceste cuvinte extraordinare, care ridică la noi culmi ale expresiei cultul prieteniei, atît de cald în inima lui Alexandru Rosetti: „Deși cu adevărat dispărut dintre noi, prietenul nostru e numai absent. Este o absență vie, căci el înrîurește multe decizîuni ale noastre, anulîndu-le uneori liberul arbitru". (*Note din Grecia, Diverse*. Editura pentru literatură, 1964, p. 134).

Sensibil la toate frumusețile de ordin moral și estetic, scriitorul a ridicat adevărate imnuri vestigiilor artistice ale Greciei clasice. *Note din Grecia* sînt prețioase mai ales prin cîte „o secretă strîngere de inimă" (p. 19), o „negrăită emoție" (p. 25), prin „bătăile inimii" (p. 38), pe care și frumosul artistic știe să le intensifice, la firile de elită. Dar și în alte etape ale periplelor său drumețiilor sale, Al. Rosetti vibrează ca o coardă de vioară, cu emoții de estet, ca atunci cînd descoperă în Paris aspecte familiare din pînzele marilor impresioniști.

N-aș fi sincer cu mine însumi, dacă în acest ceas solemn, impersonalizîndu-mă convențional, aș duce prea departe discreția, ștind să pomenesc și motivele mele intime de a mă alătura omagiului pe care-l aduc sărbătoritului, din partea Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, al cărei vechi membru este. În numele ei salut pe marele prieten al scriitorilor, care a adus concursul său neprețuit la înflorirea cărții literare și a artei cărții, ca director succesiv a trei edituri. Dar și în numele meu multumesc lui Al. Rosetti întîile și și cele mai dragi cărți ale mele: „Corespondența lui Caragiale cu Paul Zarifopol" (1935) și „Viața lui I. L. Caragiale" (1940), care n-ar fi apărut fără îndemnurile și sprijinul său. Și „Introducerea la poezia lui Tudor Arghezi" a figurat mai mulți ani în prospectele editurii Cultura Națională, ca un mic studiu despre marele poet, în aceeași colecție în care a fost tipărită cărțulia lui Tudor Vianu despre Ion Barbu. Tot lui Al. Rosetti se datorește monumentala ediție a lui Eminescu de Perpessicius, o glorie a științei noastre filologice și ediția precursoare a lui Caragiale de Zarifopol, a cărui metodă, la comanda tot a dumisale, am continuat-o cu osîrdie, după încetarea lui din viață. Am bucuria de a fi reluat aceeași sarcină, sub conducerea lui Al. Rosetti în Editura pentru literatură și în colaborare cu Liviu Călin, de rîndul acesta, călăuziți de știința filologică a materialismului istoric. La toate răspîntiile modestei mele cariere științifice, întîlnesc îndemnul și prietenia sărbătoritului nostru. Mulți sînt scriitorii în aceeași situație cu mine. În numele tuturor, așadar, îi urez academic, din toată inima: *Vivat, crescat, floreat!*

Șerban CIOCULESCU

scrisoare

De patruzeci de ani, tovarășe academician Alexandru Rosetti, vă înscriu rînduri de înalt omagiu pe cărțile lor, cei mai de seamă scriitori ai țării, supunîndu-se judecății voastre clare și infinitei înțelegeri pe care ați păstrat-o totdeauna culturii românești. De patruzeci și cinci de ani primiți în ultima zi a lunii mai, în amfiteatrul Odobescu, buchetul de trandafiri al noului grup de absolvenți pe care i-ați pregătit maestru pentru misiunea de a fi slujitorii înaltei doamne „Limba românească". De treizeci de ani vă iubesc și vă stimez ca mare editor, ca profesor, ca scriitor, ca prieten binevoitor. M-ați învățat despre munte și despre frumusețe. Alături de domnia voastră am avut viziunea primă, despre acea parte a planetei noastre, cea mai apropiată de cer. Ne-am simțit pe creste, parte integrantă din Univers și am salutat, de atîtea ori, împreună nesfîrșitele spații siderale. Am simțit din plin bucuria de a trăi, de a fi în mijlocul acelor mări de puritate și lumină în care se scaldă înaltele creste. Niciodată nu vom putea uita lupta aspră și îndrăzneață pe care am dat-o cu puterile trupului și cu forțele sufletului de atîtea ori în îndelungile noastre peregrinări în munți. Am sărbătorit zece ani de cînd, alături, am rătăcit douăzeci de ore în zăpezi, aproape de „moartea albă", și ne-am dat seama că muntele a fost pentru noi o aspră piatră de încercare a prieteniei, a absolutei devoțiuni și a curajului. Am citit multe cărți despre munte, care a fost cîntat de atîția artiști ai cuvîntului, ai muzicii sau ai peleței. Nici o pagină n-a fost mai sugestivă pentru mine ca poemul în proză intitulat „Ritmuri necesare", datorat ilustrului savant fonetician, marelui nostru prieten, care sublinia deplina concordanță dintre gîndirea creatoare și ascensiunea adjuvantă: „În zarea îndepărtată se ivește albastră, ființa munților noștri. Un Eldorado fictiv, o țară de basm? Trenul suflă din greu. Vegetația, aci, e mai bogată și s-au ivit brazii. Pereți de stîncă. Văi de-a curmezișul, prăpăstioase. Ape spumate își desfac trîmbele de cristal, la picioarele noastre, cu zeci de fanfare, în mii de curcubee. Un joc fermecat de culori, de zvonuri misterioase, de apeluri de abia formulate pe aripa vînturilor. Vorbește muntele, din cuprinsul poienelor luminate, a căilor adînci și prăpăstioase, din întinsul clinurilor culcate peste dealuri. Un domeniu atît de necunoscut, în care călătorul pătrunde cu inima îndoită, urcînd cu răbdare pantele repezi și coborînd cu grijă pantele umbroase. Pasul, măsura putinței noastre de mii de ori repetate, se acordă cu ritmul gîndirii, el o provoacă, o ajută să se formuleze, o susține. Proiectul iese din adîncuri, firul gîndirii se materializează. Imagini. Realizări certe. Uneori apar soluții neașteptate, cu iuțeala fulgerului, ca fluturii iviți într-o clipă și dispăruți în clipa următoare. Mina dibuie creionul, un petec de hîrtie, pentru a statornici părerea călătoare. Cîndirii îi sînt necesare, pasul călătorului, zvonul apelor, mireslnele muntelui, ozonul tăriilor albastre, bolta brazilor; verdeața perenă e ca un simbol al longevității, la care rîvnește ființa noastră plăpîndă..." Ați cîntat și munții Greciei, în care v-ați simțit aidoma unui zeu elen, dar Carpații românești v-au fascinat cu o mistuitoare pasiune și au făcut să vibreze pentru totdeauna sufletul. Nimeni nu recită mai frumoas ca dumneavoastră Miorița. V-am auzit și pe bulevardele Parisului. Sînteți imaginea optimismului luminos. Sînteți un mare învățat, frumos și bun. Chiar și cel mai sever academician, la o aniversare, v-a salutat cu acest calificativ ornant, atît de caracteristic că nu a scăpat nici asprei lui exigențe. Recunoscîndu-vă reputația mondială de savant, lumea vă întîmpină cu dragoste deplină și reverență, spunîndu-vă ca altădată unui bonjurist progresist: cher ami! Sînteți prietenul scump al tuturor, al scriitorilor, al studenților, al arborilor și al păsărilor, sînteți un poet, deși doctor al Sorbonnei și membru al mai multor academii științifice.

Primiți aceste rînduri astăzi 20 octombrie 1965 ca un omagiu pentru tinerețe și frumusețe. Deși încerc să fiu istoric literar, nu pot crede în datele și în cronologia care vă privesc.

Alexandru BALACI

omul de știință

Academicianul Al.Rosetti și-a început activitatea științifică după primul război mondial, cînd studiul și predarea limbii române fuseseră așezate pe temelii solide de Ovid Densusianu, Al. Philippide și Sextil Pușcariu. Continuînd tradiția acestor iluștri înaintași, Al. Rosetti s-a impus, încă de la începutul carierii sale, ca un eminent cercetător în domeniul filologiei și al lingvisticii românești.

Îndelungata activitate didactică și științifică a lui Al. Rosetti s-a desfășurat multilateral, într-un larg domeniu de preocupări. În lucrările sale — multe din ele apărute și în limbi străine — el a cuprins aproape toate ramurile lingvisticii și filologiei, s-a pronunțat asupra unora dintre cele mai de seamă probleme ale disciplinei noastre, acordînd însă o predilecție deosebită foneticii, fonologiei, lingvisticii generale și mai ales istoriei limbii române.

Studiul limbii române vechi, domeniu în care excelaseră Ciparin, Hasdeu și Densusianu a constituit, încă de la început, obiectul cercetărilor sale. Ducînd mai departe aceste cercetări, Al. Rosetti publică temeinica monografie *Étude sur le rhotacisme en roumain* (1924) și *Recherches sur la phonétique du roumain du XVI-e siècle* (1926), lucrare în care, cu multă prudență în interpretarea datelor, urmărește să înfățișeze repartiția geografică a trăsăturilor fonetice ale limbii din secolul al XVI-lea.

Lingvistul, dublat de filolog, se apleacă asupra vechilor texte și dă o sistematică descriere a scrisorilor din arhivele Bistriței, închinată memoriei lui B. P. Hasdeu: *Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du début du XVII-e siècle, tirées des archives de Bistritza (Transylvanie)*, (1926).

Domeniului dialectologiei românești îi consacră, pe lîngă un studiu mai amplu despre particularitățile lingvistice ale fărșeroților: *Cercetări asupra graiului românilor din Albania* (1929), și cîteva contribuții metodologice.

Rezultat al expunerilor făcute la Universitate este *Cursul de fonetică generală* (1930), prima lucare, mai dezvoltată, de fonetică în limba română. Recenzînd volumul, Sextil Pușcariu surprindea ceea ce reprezintă „la faculté maîtresse" a profesorului și savantului pe care-l sărbătorim astăzi: „expunere clară și concisă, la curent cu cele din urmă cercetări" (DR,VII, 1934, p. 447).

Reluată într-o nouă versiune: *Introducere în fonetică* (ed. II, 1957; ed. III, 1963), lucrarea a stîrnit interes și peste hotare, fiind tradusă în portugheză *(Introduçao a Fonética*, 1962). De altfel, fonetica și fonologia pot fi considerate — după cum menționam mai sus — domeniile de predilecție ale cercetărilor lui Al. Rosetti, cărora le-a închinat, an de an, rodul preocupărilor și al meditației sale.

Convins că „cercetarea limbii literaturii artistice și a problemelor legate de exprimarea conținutului de idei constituie una din problemele fundamentale ale lingvisticii" („Gazeta literară", 50/144, 1956), Al. Rosetti a consacrat o serie întreagă de articole și studii înfățișării aspectelor limbii și stilului cîtorva dintre scriitorii reprezentativi ai literaturii noastre. De asemenea, lui Al. Rosetti îi datorăm redactarea, în colaborare, a primei încercări de sinteză a evoluției limbii române literare, de la origini pînă la începutul secolului al XIX-lea: *Istoria limbii române literare, I* (1961).

Spirit larg deschis către idei — și, în special, către ideile noi —, căutător neobosit de aspecte originale, iscoditor curios de a găsi „cauza", „sensul" adînc al fenomenelor, Al. Rosetti a fost atras și către explicarea problemelor fundamentale ale lingvisticii și, mai ales, către elementul repetat la infinit, pe care îl folosim în mod banal și cu care operăm ca lingviști, dar care e departe de a-și fi pierdut misterul: către cuvînt.

„Cuvîntului" i-a consacrat un studiu condensat, apărut în mai multe versiuni (prima, în 1943, în limba franceză, *Le mot. Esquisse d'une théorie générale* a cunoscut vicisitudinile războiului: cea mai mare parte a exemplarelor au ars în urma bombardării Facultății de litere din București). A fost reluat în românește, cu unele dezvoltări și precizări, sub titlul *Filosofia Cuvîntului* (1946) și, apoi, reeditat în franceză (1947) iar acum, de curînd, în volumul *Linguistica* (1965).

Fonetic ianul atașat de faptul concret, sonor, istoricul care a adunat cu minuțiozitate faptele din tezaurul limbii și-a pus și întrebarea care atinge cauzele adînci ale fenomenelor și care duce la teoria generală. Dar, legat structural de realitatea concretă și avînd o predilecție pentru fenomenele care se pot revela analizei concrete, teoreticianul Rosetti nu s-a lăsat furat de speculații. Teoria sa lingvistică, exprimată în stilul sintetic, în expresia lapidară care îl caracterizează, este ancorată în concretul faptului cunoscut direct sau se bazează pe studii făcute de alți cercetători cu autoritate. În lucrarea despre care vorbim, ca și în aceea consacrată schimbărilor fonetice *(Les changements phonétiques. Aperçu general*, 1948, retipărită recent în volumul *Linguistica)*, citatele abundă. Însă o atentă lectură și o confruntare a citatelor alese cu tot ceea ce autorul a lăsat de o parte din restul lucrărilor menționate relevă o selectare semnificativă. Nu este vorba despre simple sinteze bibliografice sau despre eclectice treceri în revistă a diverselor opinii referitoare la teoria cuvîntului sau la schimbările fonetice. La Al. Rosetti selectarea materialului face parte din metodologia sa, iar prin selectare își imprimă punctul său de vedere personal. În *Le mot*, ca și în *Les changements phonétiques*, se oglindește perfect o altă trăsătură a personalității lui Al. Rosetti: capacitatea de a surprinde ideea esențială dintr-o operă, de a alege, din multitudinea lucrărilor relative la un domeniu, pe cele fundamentale și, totodată de a discerne critic ceea ce poate sau nu să fie reținut dintr-un autor.

Activitatea științifică a lui Al. Rosetti se distinge prin varietatea problemelor cercetate. O parte dintre articolele și studiile sale, apărute între 1921—1945, au fost reunite în volumul intitulat *Melanges de linguistique et de philologie* (1947), iar altele, publicate între 1947—1964, în volumul recent apărut *Linguistica* (1965). În special acest din urmă volum relevă unul dintre aspectele caracteristice personalității lui Al. Rosetti: permanenta preocupare de a vehicula și promova ideile noi din lingvistică, de a incita curiozitatea spre direcțiile moderne ale cercetării.

Această caracteristică continuă o atitudine pe care o afirmase și mai înainte: Al. Rosetti a fost printre primii lingviști români care a sesizat importanța geografiei lingvistice, a fonologiei, iar acum a lingvisticii matematice; a fost, aș spune, printre puținii lingviști români ai generației sale receptivi la ideile lingvisticii structurale. Fără a fi el însuși un structuralist prin lucrările sale fundamentale — deși uneori expune idei congruente cu structuralismul — Al. Rosetti a susținut necontenit necesitatea inițierii lingviștilor din țara noastră în diversele curente ale lingvisticii moderne, a sprijinit cercetările efectuate în această direcție și le-a tipărit în importantele publicații de lingvistică pe care le-a condus sau le conduce.

Dar opera fundamentală a academicianului Al. Rosetti, care încoronează întreaga sa activitate științifică, rămîne cunoscuta *Istoria limbii române (ILR)*, izvor clasic de informație atît pentru români cît și pentru străini, instrument de lucru indispensabil pentru orice cercetător al limbii noastre și care se alătură cu cinste lucrării *Histoire de la langue roumaine* a fostului său profesor, Ovid Densusianu. Apărută în mai multe ediții succesive, această sinteză prezintă descrierea stadiilor de evoluție a limbii române („singura supraviețuitoare a latinei vorbite odinioară în peninsula Balcanică și provinciile dunărene ale Imperiului roman" *ILR*, I[4] p. 186) de la începuturile ei pînă în secolul al XVII-lea. Și aici cercetătorul preconizează o metodă riguroasă, îndepărtînd cu prudență speculațiile ispititoare fără fundamentare științifică: „Pornind de la texte, și nu de la forme reconstruite prin comparația limbilor romanice, ce riscă să nu fi existat în limba vorbită, sîntem siguri că ne aflăm pe un teren solid" *(ILR*, I[4], p. 56).

Stăpînind în egală măsură întregul domeniu lingvistic românesc, Al. Rosetti a ridicat limbii noastre acest impunător monument, în care bogăția faptelor și informația la zi se împletesc cu rigoarea demonstrației severe și elegante, într-o exprimare sobră și concisă.

Iată de ce, atunci cînd s-a pus problema elaborării, sub egida Academiei, a *Tratatului de istorie a limbii române*, răspunderea conducerii acestei importante lucrări de interes național a fost încredințată academicianului Al. Rosetti.

Împărtășind astăzi bucuria de a-l sărbători, cu prilejul împlinirii a 70 de ani, urăm profesorului și omului de știință să desfășoare, în continuare, aceeași neobosită activitate spre cinstea științei și a culturii românești.

B. CAZACU

20 octombrie 1965

profesorul

Profesorul nostru, Alexandru Rosetti a împlinit 70 de ani! O viață de activitate neîntreruptă, cu un rar devotament, pentru progresul științei, pentru dezvoltarea învățămîntului.

Profesorul de largi orizonturi, personalitate științifică marcantă, intelectual fin, Alexandru Rosetti a ilustrat de timpuriu catedra de limba română a facultății de filologie, preocupările sale majore, lingvistice și filologice s-au manifestat în domenii extrem de variate: istoria limbii române, fonetică și fonologie, filologie română cu privire specială la secolul al XVI-lea, dialectologie, lingvistică generală, balcanistică, slavistică.

Marea majoritate a lucrărilor sale fundamentale, de mari proporții, ca de exemplu: „Istoria limbii române" (cinci volume apărute în ediții succesive), „Fonetica", „Istoria limbii române literare" etc. au la bază cursuri și prelegeri ținute la facultate. Dar, așa cum singur mărturisește în prefața volumului I din „Istoria limbii române": „scopul ce mi l-am propus a rămas același: de a oferi cititorilor și în primul rînd studenților în filologie română, un manual la curent cu stadiul actual al cercetărilor". Acest „stadiu actual al cercetărilor", perspectiva modernă, în fiecare moment, de a privi lucrurile, l-a preocupat și însoțit pe prof. Al. Rosetti, în toată lunga sa carieră. Așa se explică de ce, axat întotdeauna pe „realitatea" limbii, a fost atras dintru început de tot ceea ce reprezintă „nou" în lingvistică, de fonologie, de structuralism, de lingvistică matematică, de lingvistică aplicată. În acest fel contribuțiile sale la cunoașterea mai precisă, minuțioasă, a structurii limbii române sînt esențiale. Spirit prin excelență sintetic, profesorul Rosetti, lucrează acum ca redactor responsabil al „Tratatului de istorie a limbii române" adevărată încununare a întregii sale activități. Observațiile sale penetrante, cu caracter metodologic, judecățile sale care merg totdeauna la esență, au darul de a trezi cutiozitate științifică, de a provoca scînteierea ideilor, de a incita spiritele la lucru, de a duce la aprofundarea problemelor.

Dar Alexandru Rosetti nu este numai un excelent profesor, de la care se învață multă „materie"; de la el se poate deprinde și disciplina și rigurozitatea muncii, a activității care trebuie să se deruleze zi de zi, fără întrerupere. Exemplul propriu al profesorului nostru, de o neostenită energie, este elocvent în această privință.

De la profesor am mai învățat și izvorul rar întîlnit al sale tinereți spirituale; contactul permanent cu tinerii, cu elevii săi. Încrezător în forțele proaspete și entuziaste ale tineretului, profesorul Rosetti a promovat pe tinerii dedicați studiului ca și pe cei în care fremăta talentul literar; el a fost ani de-a rîndul animatorul cercului științific studențesc de limba română din care s-a recrutat marea majoritate a colaboratorilor săi apropiați de la catedra de limba română a facultății de filologie, unde a făcut „școală", și de la Centrul de fonetică al Academiei.

În această zi de sărbătoare îi urăm profesorului nostru iubit și venerat, mulți ani și deplină sănătate pentru realizarea planurilor sale creatoare, pentru promovarea mai departe a cercetării științifice.

Florica DIMITRESCU

profesorul vorbește

Trecînd zilnic pe o stradă te obișnuiești cu ea, casele îți devin familiare, le înregistrezi schimbările, anotimpurile. Te-ar interesa să știi cine le locuiește. Curiozitatea firesc îți este stăvilită de ziduri. Poți pătrunde, indiscret, în intimitatea locatarilor, uneori seara, cînd lumina e aprinsă. Vezi pereți, mobile, tablouri, cîteodată și siluete. Încerci să le determini vîrsta, trecutul, viitorul, profesiunea. Uneori nu numai casele îți dezvăluie o parte din misterul oamenilor ci și altceva, care ar părea neutru, neintegrînd personalitatea umană: grădina. Adesea poate fi așa, dar sînt grădini în care faci cunoștință direct, fără intermediar, cu locatarul casei. Așa se întîmplă cînd intri într-una din curțile de pe strada Dionisie Lupu. Descoperi în fund o casă și o grădină. Trandafirii te întîmpină veseli, solari, cu o liniște exploziv vegetală, pînă tîrziu către iarnă. Zăpada nu reușește să acopere tinerețea grădinii, nu o lasă tufele de merișor printre care treci. Dincolo de ușa la care suni bănuiești aceeași tihnă, aceeași liniște echilibrată, același soare al sufletului. Și așteptările nu-ți sînt înșelate. Profesorul îți deschide cu fața luminoasă, încadrată de părul alb cu strălucirea diamantină a zăpezilor imaculate. Crestele munților i-au dăruit-o știind cît le iubește. Pătrunzi în biblioteca de jos, cameră de studiu și de discuție, și se șterge orice granită ceremonială între gazdă și oaspete. În cameră, grădina este adusă în glastre. Cînd ajungi unul din obișnuiții casei îți capeți și locul, căci locurile sînt stabilite printr-o tradiție, începi să faci parte din acel univers de intimitate sobră. La o ceașcă de cafea, ceașcă din care vei bea multe și multe zile și seri, ai privilegiul de a participa la viața familiei. Ritualul preparării cafelei îl aștepți, indiferent de vîrsta anilor pe care-i ai, cu emoția copiilor care așteaptă să se deschidă sipetul vrăjit știind că urmează surprize și povești. Poveștile ți le poți închipui privind rafturile de cărți, biroul. Realitatea se îmbină cu povestea, poveste aparținînd și ea total realității.

Sînt existențe și locuri care se evocă printr-un amănunt. Profesorul numit cu dragoste egoistă, „conspirativ", Cher Ami, de cei care i se pot adresa astfel, este atent la nuanțe, surprinde privirea.

...„Este fructul unui conifer polar. Fii atentă, privește-i culorile"... Prilej pentru a-ți înfățișa pădurile îndepărtatului nord cu lumina, cu aerul lor special, zăpezile și vînturile, cunoscute de profesor într-una din nenumăratele sale călătorii în Suedia, în calitatea de membru al Academiei regale suedeze. Și sînt evocate discuții cu oameni de știință suedezi, colocviile, întîlnirile cu bunul său prieten, eminentul lingvist și bun cunoscător al limbii române Alf Lombar.

O călătorie la Iași este pentru profesor un nou prilej de investigație, neobositul cercetător al fenomenelor formării și evoluției limbii române este și un neobosit călător a cărui acuitate în observație te uimește. Monumentele Iașilor, evocarea vechii cetăți se îmbină cu remarci pline de sens asupra noilor construcții, asupra urbanisticii. Iașul înseamnă oameni, evocări, momente de viață intensă, trecute în amintire, o amintire clară, precisă, prezentă, peste care nu se poate așterne uitarea. Și nu numai Moldova. Toamna trecută a revăzut Oltenia, mînăstirile, Valea Oltului, Tîrgu Jiu, operele lui Brâncuși. Emoția a fost puternică. Nu a putut s-o păstreze ferecată, profesorul fiind un dăruitor, a încredințat-o hîrtiei, tiparului. De Goleștii tot de la profesor am aflat, înainte de a se deschide muzeul. Uneori în duminicile drumurilor, profesorul se îndreaptă spre liniștea luminoasă a conacului Goleștilor, martor al unei bune părți din istoria țării românești.

Într-o seară, cu ani în urmă, profesorul plecat asupra cărților citea în orele de veghe. Erau edițiile biblie Eminescu și Arghezi. „Așa trebuie scoasă o carte, să-ți facă plăcere să o iei în mînă. Așa și poezia se citește altfel. Cărțile ar trebui scoase numai așa". Vorbea literatul ales, care ani de zile condusese o editură, cu înaltă pricepere și gust, ani în care literatura noastră cea mai bună își găsise, în epoca dintre cele două războaie, sprijinitorul și prietenul. Poate mulți din cei mai tineri nu știu, dar edițiile definitive Arghezi, Blaga, Minulescu, Bacovia, Pillat i le datorăm, așa cum îi datorăm și edițiile de opere ale lui Sadoveanu, Macedonski, Camil Petrescu, Sebastian și mulți, mulți alții. În acel timp au apărut „Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent" de George Călinescu, opere complete Caragiale și Eminescu. Mulți dintre poeți sau prozatori i-au încredințat spre publicare primul manuscris. Mulți i-au fost studenți. Unii i-au devenit apropiați. Pe toți îi urmărește cu interes bucurîndu-se de succese dar și întristîndu-se părintește cînd i se pare că încrederea cu ușurătate tiparului lucrările lor. De curînd vorbeu cu entuziasm de „Iarna bărbaților" „volumul ales" al lui Ștefan Bănulescu.

Spuneam că rafturile bibliotecii ascund minuni, atît cele de jos cît și ticsitele rafturi ale cămărușei de sus, de sub acoperiș în care încap un birou, o canapea, un scaun și cărțile care invadează totul, locul de meditație și de studiu atent, unde nu pătrunde decît arareori cineva. Sînt minuni, minunile prieteniei. O carte: Ion Barbu, autor Tudor Vianu, editura Cultura Națională 1934. Între cartoane, coperțile albăstrui. În colțul din dreapta sus o dedicație datată de Tudor Vianu, jos în stînga, pe diagonală închinarea lui Ion Barbu. Profesorul începe să vorbească. Ion Barbu, omul de știință, poetul și prietenul mult stimat pe care l-a văzut pînă în ultimele momente, cînd pe patul de spital își corecta manuscrisele. Profesorul vorbește și în față îți apare poetul „Jocului secund" și al „Domnișoarei Huss". Profesorul îți dăruiește lectura unei traduceri din Baudelaire, inedită, rămasă în manuscris. Existențele se împletesc, Vianu, sau simplu cum îi spunea, Tudor, întîmplări, cărți, trăiri. Clipele trec, dar cu puterea sa magică Cher Ami le oprește.

Venind de la Paris, în liniștea camerei, după ce și-a văzut colaboratorii de la institut, „copiii", care sînt la specializare, la Grénoble, profesorul vorbește. Coasta Normandiei, Muzeul debarcării, mărturie a luptelor și sacrificiilor umane din ultimul război, Parisul de ieri, de azi, Parisul etern, locul studenției, al închegărilor de prietenii pe viață, Ioana și Mihai Ralea, Palladv, Henri H. Catargi. După fiecare drum numărul cărților sporește. Este încîntat să răsfoiască Camus în Pleïade. Mult timp volumul rămîne pe birou, abia tîrziu își ia locul într-un raft apropiat. Balzac, Stendhal, ediții vechi și noi, autori dragi și Mariei Rosetti. Clasicismul îi era propriu și o caracteriza. Dovada cea mai bună se înfățișează ochilor tot pe rafturile bibliotecii. O fotografie, Maria Ralet-Rosetti la 14 ani și alături o reproducere după un basorelief (cap de fecioară, pe o stelă, artă ionică, 460 î.e.n.) din muzeul Pergamon, reproducere găsită de profesor la Berlin. Aceeași atitudine, aceeași înclinare a capului, același aer, Documentul stă mărturie peste timp alături de alt document: scrisoarea lui George Călinescu, trimisă profesorului în ziua de 14 ianuarie 1963, cînd „A murit un zîmbet..." douăzeci de zile după ce Călinescu îi avusese ca oaspeți la tradiționalele sale primiri din ajunul sărbătorilor, prilej de desfătări ale ochiului și minții.

Vara, pașii profesorului se îndreaptă spre mare. Orele soarelui, plin, marea cu toate capriciile și incertitudinile ei îl îndeamnă la contemplare. Uneori de la primele scăpătări ale soarelui, pînă la coborîrea nopții îl întîlnești pe terasa Cazinoului din Constanța. Profesorul spune că nicăieri ca acolo marea nu are o culoare și un miros mai special. Și muzica valurilor acolo e altfel. Îi plac plimbările la Mangalia, moscheea, digul. Și nu numai marea, Dobrogea și istoria ei. An de an revine, uneori întovărășit de cei apropiați, la Histria, Adam Clisi, Basarabi.

Se întoarce acasă mereu mai bogat, mereu mai tînăr, mereu mai entuziast. Profesorul ne vorbește cu farmecul său inegalabil.

— Avem multe de vorbit, CHER AMI!

LA MULȚI ANI!

Andriana FIANU

GL
teatru
FILM
muzica
PLASTICA

CU VOPSELELE COPIILOR

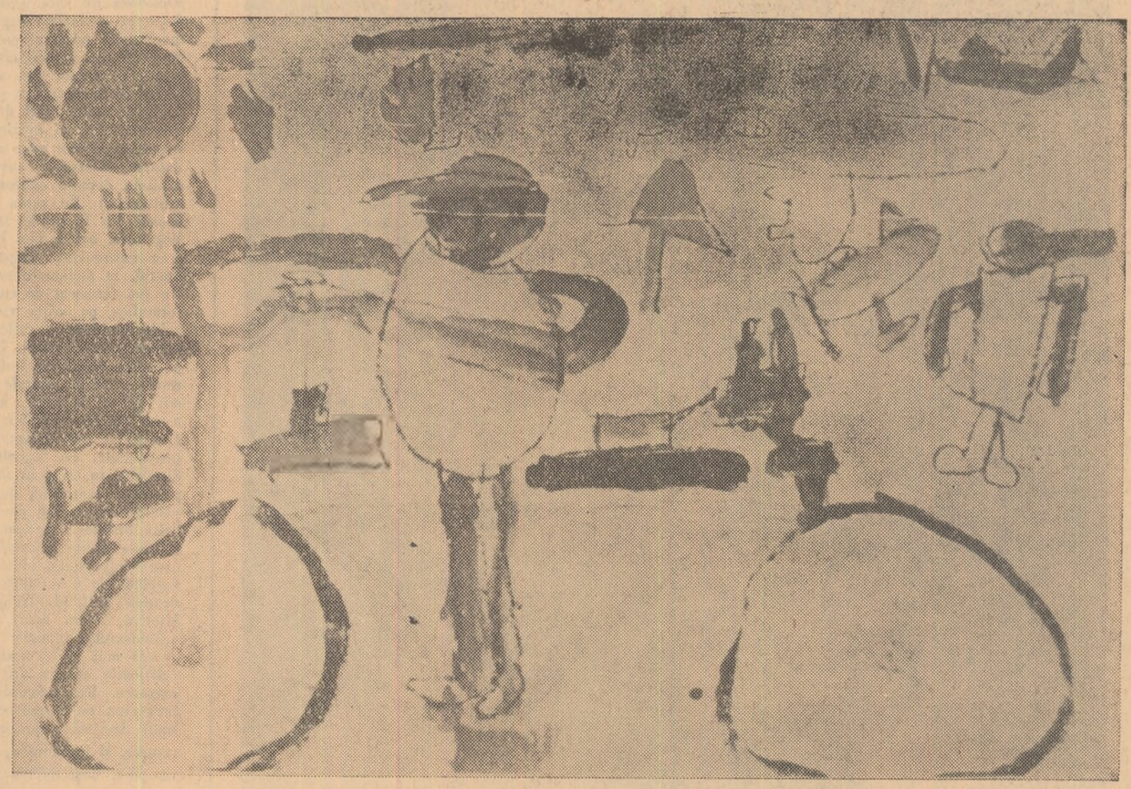

KOPCZYNSKI KUBUS – 6 ani (R. P. POLONA) : „CAVALERUL"
(Expoziția internațională de desene ale copiilor și tineretului școlar)

Bucureștii privelиștilor ărămii de toamnă adăpostesc în șirul marilor manifestațiuni internaționale de artă, o excepțională Expoziție a desenelor de copii din aproape 30 de țări : splendidă întîlnire cu gingășia, imaginația și candoarea unei lumi de vise, basme și jucării. Cea mai fragedă generație a omenirii întîmpină în sălile expoziției pe omul mare, tătuț, bunic ori frate, cu tot ceea ce simțirile și gîndurile lor scînteietoare au mai frumos : buchetul de linii și culori al celor peste o mie de desene și picturi.

O expoziție de imense valori sufletești. O colecție complexă de imagini sincere, spontane, libere, neastîmpărate. Un moment de emoții, o clipă de universalitate, o senzație odihnitoare de pace, liniște și fericire !

Un juriu competent și-a făcut datoria, desigur cu multă dificultate, să premieze lucrările cele mai semnificative, regretînd desigur, ca și noi, că n-a putut transmite fiecărui participant măcar o cutie cu bomboane și nu și o diplomă de merit. Mulți de vizitatori încîntați și elogioși presei subliniază însă valoarea fiecărei lucrări și transmit, într-un fel sau altul, fiecărui mic artist o felicitare, o lacrimă de bucurie, o sărutare și cîte o notă de zece puncte de aur...

In ansamblu, pe genuri ca și pe virste, pe țări ori ca și pe sensibilități, expoziția de desene ale copiilor e o demonstrație de forței de înțelegere, tălmăcire și redare a realității prin cele mai simple moduri de exprimare : linia și culoarea... Utilizarea și împerecherea lor simplă și directă e capabilă să dea lucrări de sinteză excepțională, de sugerare emoționantă, de interpretare originală dar extrem de exactă a lumii înconjurătoare.

In această expoziție, lucrările copiilor noștri sînt interesante și unele dintre ele excepționale dar le cam lipsesc unele nuanțe particulare, spre deosebire, de exemplu, de lucrările copiilor din Ceylon, Japonia, U.R.S.S., China, Norvegia ori Polonia, unde fie prin culoare, atmosferă sau chiar linie, apar caracteristici specifice fiecărei țări. In expoziția organizată de 1 iunie în Parcul Herăstrău, au apărut desene care aveau această notă de particularitate. Ne amintim de lucrări ale copiilor din Gheboaia, absenți deopotrivă din expoziție, care au expus în București în acest an plăci de lut desenate, arse și zmălțuite.

Expoziția deschide și o fereastră spre unele aspecte ale activităților cu copiii și pune o seamă de probleme noi în fața educatorilor, a părinților și a profesorilor de desen din școli. Specialiștii desigur că își vor pronunța opiniile lor în privința îndrumării sau a desenului liber. Noi ne vom permite a face numai cîteva aprecieri de ansamblu.

Stimularea copiilor spre desen va trebui la un anume moment să deosebească, spre reciprocul avantaj, copii fii de pictori sau graficieni, care au evident tot dreptul să lucreze și să expună, de copii din grădinițe și sate care au alte condițiuni de lucru. Ar fi de extins la sate și în grădinițe întrecerile libere la desen și culoare, care vor aduce splendide surprize și vor determina stilul și valorile autohtone în privința folosirii mai ales a culorilor. Armoniile frumoaselor naivități nu trebuie să-și piardă, printr-un amestec exagerat din afară, farmecul viselor și a vîrstelor copilăriei.

Expoziția de azi adună sute de desene în fiecare grupă și în fiecare compartiment al ei. Ce devin aceste desene ? Cine și cînd o să le mai vadă vreodată ? Organizatorii ei și-au făcut frumos și complet datoria în pregătirea și desfășurarea acestui mare moment cultural care nu ar trebui să se risipească odată cu închiderea expoziției.

Revistele celor mici ca și redacțiile care se ocupă de copii la edituri, la televiziune, la cinematograf, diafilm ori fotografii, ca și teatrele de păpuși, ar trebui să folosească acest imens material proaspăt, inedit, variat și interesant, pentru a scoate albume, pentru a tipări pagini ilustrate cu aceste desene, pentru a se inspira din ele, punîndu-le astfel la îndemîna copiilor din toată țara. Se îndoiește cineva că reproduse frumos ,aceste desene și picturi nu pot îmbogăți camerele copiilor noștri sau chiar colțurile noastre de intimitate? Cele mai reprezentative dintre ele ar putea circula și în pliante, pe cărți poștale, pe timbre, putîndu-se tipări pentru apropiatele sărbători de sfîrșit ale anului „felicitări" pline de gingășie și de frumusețe. Aceste desene ar putea fi prezente pretutindeni unde omul delicatelor sensibilități dorește măcar pentru o clipă să coboare în cele mai fine momente ale unei fragede copilării — poate că din ecou în ecou aceste sugestii ar putea fi înfăptuite înainte ca expoziția să se întoarcă înapoi în lumea micilor dar și marilor artiști cu pantalonii scurți...

Barutu T. ARGHEZI

ION BIBERI: CARNET TEATRAL

INCEPUT DE STAGIUNE

Prezentarea repertoriilor actualei stagiuni de către directorii de teatru impune cîteva reflexii liminare, privind integrarea spectacolului teatral în atmosfera culturală a timpului. Nu ne vom limita, astfel, la repertoriul fiecărui teatru în parte, sau la acela al teatrelor din Capitală; vom cuprinde perspectiva mișcării teatrale din întreaga țară, așa cum se va desfășura în cursul acestui an.

Incidența examenului presupune un răspuns întrebărilor: în ce măsură teatrul românesc actual răspunde obligației de a stabili între teatru, ca fapt de cultură specific, și publicul țării noastre, un contact permanent și eficace ? Vor reuși oamenii noștri de teatru să dea spectacolului interesul, iradierea și intensitatea de expresie care va însufleți pînă la o comuniune entuziastă cu arta, un spectator inteligent și disponibil, destoinic deopotrivă, de adeziune totală, dar și de critică avizată și lucidă ?

Cuvintele lui Goethe, atribuite directorului de teatru, ne revin în memorie: acum, cînd totul este pregătit pentru marea serbare, se așteaptă cu neliniște judecata spectatorului căruia — cum spunea cu ironie — nu i s-a oferit, desigur, totdeauna, mari desfătări, dar care este ascuțit în judecată și avizat.

Simplificînd, am putea spune : teatrul românesc actual va trebui să dea o imagine cît mai credincioasă momentelor esențiale ale evoluției artei teatrale din trecut, printr-un repertoriu echilibrat și înțelegător ales; va fi ținut să prezinte în traduceri îngrijite și piese autohtone reprezentative, un triumf al Cuvintului românesc, pe care actorul să-l rostească limpede, în plinătatea lui, cu bucurie; va avea să dea, în spectacolele de artă și elan poetic, acea îmbinare între gînd și formă, între pasiune și idee, care a smuls adeseori, în momente privilegiate, în lungul timpurilor, pe spectator din sine însuși, pentru a-l înfrăți într-o participare totală cu un plan de realitate esențial, împlinind în același timp educarea lui.

Acesta, ne pare, într-adevăr, rostul teatrului, și acesta trebuie să fie, în fapt, țelul ultim al oamenilor de teatru, care lucrează la înjghebarea unui spectacol. Fiecare piesă de teatru, prin mijlocirea poeziei și a simbolurilor conținute în text, va putea înfățișa o operă de artă în sine, mijlocind spectatorilor propria depășire și participarea lor la planul absolut al artei, prin topirea tuturor cunoștințelor, într-o respirație unică. Teatrul înseamnă entuziasm și comuniune, înfrățire spirituală a celor ce iau parte cu adeziune la viața scenei. Aci trebuiește căutat specificul teatrului și puterea lui de acțiune asupra conștiințelor. Ne întrebăm în aceste condiții: au oamenii de teatru din țara noastră, în momentul istoric pe care îl trăim, voința de a nega rutina, repudiind îndeletnicirea comodă și gregară și năzuind să prilejuiască, prin calitatea artistică a reprezentațiilor, participarea mulțimilor la viața culturală a timpului nostru, și, prin aceasta, la realitatea culturii umane, ca atare ?

Înfăptuirea țelului presupune deschidere de orizont, introducere în spiritul intim al vieții epocii noastre, deopotrivă în țară și peste hotare, punîndu-și totuși accentul pe marile probleme de actualitate ale vieții social-culturale românești. Înțelegerea este ținută să fie în măsura putinței completă, dar stăpînită de luciditatea spiritului critic. Mimetismul, imitația fără originalitate, răsfrîngerea operelor străine în afara oricărui coeficient personal, acceptarea lipsită de criterii, nu pot răspunde spiritului vremii, așa cum acesta se definește în prezent, în țara noastră. Deschidere spirituală nu înseamnă acceptare servilă, ci orientare după o busolă proprie. Primim călăuzirile gîndurilor lumii, dar le adaptăm nevoilor noastre, le trăim după modul nostru de simțire, după indicele orientărilor noastre. Acceptarea snobă, fără alegere, entuziasmul facil pentru modelele trecătoare ale prezentului nu răspund acestor nevoi. Dacă oamenii de cultură, orientați în mișcarea artei și vieții culturale internaționale, se străduiesc să aleagă operele de teatru cele mai reprezentative ale tendințelor care se vădesc în prezent în lume, regizorul și actorul, animînd întreaga echipă a artiștilor ce lucrează la reprezentarea piesei vor trebui să creeze o perspectivă de interpretare, care să răspundă viziunii specifice a spectatorului român.

Înjghebarea repertoriului comportă astfel inițiativa reprezentării într-o proporție precumpănitoare a teatrului autohton, clasic și contemporan; implică, mai cu deosebire, alegerea după criteriul valorii artistice și al corespondenței cu spiritul epocii, a pieselor de teatru ale dramaturgilor tineri, cunoscuți sau necunoscuți. Avem convingerea că există în țara noastră o plinătate de simțire și gînd, de mijloace creatoare, care se vor putea impune în curînd lumii, prin originalitate și vigoare, dacă totuși aceste energii vor fi încurajate și alese cu îngrijire.

Am depășit momentul cultural: „scrieți, băieți, scrieți"; directorii de teatru nu au decît să aleagă. Și-au înțeles oare misiunea ? Au știut să facă o selecție înțelegătoare dar severă, călăuzită de principii artistice, a pieselor supuse comitetelor de lectură ? Nu noi vom avea să răspundem. Este pentru fiecare din acești judecători o problemă de conștiință, deopotrivă artistică și morală. Să-și facă fiecare un bilanț și să răspundă — înțelegînd să tragă toate concluziile pentru viitor, dincolo de micile considerente legate de oameni, ambiții, interese și oportunități. Cînd ocupi un loc de conducere de atare însemnătate în cultura românească — de care depinde viitorul dramaturgiei autohtone — nu ai numai obligații administrative. Ne întrebăm: va accepta oare cu inima ușoară directorul de teatru care refuză sau amînă fără termen o piesă a unui scriitor român, responsabilitatea acelora care au amînat sau refuzat piesele lui Camil Petrescu ?

Teatrul Național deschide stagiunea cu două spectacole, asupra cărora ne-am oprit în cronicile noastre anterioare și care erau destinate să facă legătura dintre tradiție și actualitate; ne impresionează cu deosebire reluarea unei piese de Nicolae Iorga, inițiativă fericită.

Nu ne îndoim că Teatrul Național din București, care are un rol călăuzitor, așa cum a dovedit-o și altă dată, va face toate eforturile pentru a acorda locul cuvenit în repertoriu dramaturgiei contemporane, pentru a încuraja debuturi artistice remarcabile.

Victoria Dinu, directoarea teatrului „Barbu Delavrancea", declară, în ceea ce privește teatrul ce-l conduce, că : „a pus deosebit accent pe dramaturgia națională", introducînd în repertoriu mai multe piese, scrise de autori tineri, printre care lucrarea unei debutante: Ana Maria Popescu. Aplaudăm, cum se spune, cu amîndouă mîinile, după cum menționăm calitatea reprezentației **Jocul Ielelor,** a Teatrului Mic, căreia i-am consacrat „carnetul dramatic" ce va apare în numărul viitor al **Gazetei literare.**

PROGRAMUL SPECTACOLULUI „JOCUL IELELOR" DE CAMIL PETRESCU

Am vrea să stabilim însă principiul că o dramaturgie originală nu se poate dezvolta decît dacă pieselor românești li se atribuie un loc predominant în repertoriu: numai aceste piese, exprimînd problemele specifice ale societății noastre, vor putea împlini rolul social-educativ al teatrului contemporan. Așteptăm astfel, pe lîngă piesele lui Horia Lovinescu, Paul Everac, Ecaterina Oproiu, Aurel Baranga, Al. Mirodan, sau ale celorlalți autori anunțați, lucrările ce se vor introduce între timp în repertoriu.

In fapt, o judecată generală asupra repertoriului nu vom putea avea decît la sfîrșitul stagiunii, cînd vom face un bilanț și trage o concluzie, călăuziți fiind deopotrivă de calitățile literare ale pieselor originale reprezentate, cît și de înfăptuirile artistice ale reprezentațiilor, raportate fiind la momentul cultural al timpului de față.

Înțelegînd să integrăm teatrul românesc actual în mișcarea culturală a vremii, va trebui să stăruim asupra faptului că teatrul, ca instituție și spectacol, nu reprezintă decît unul din datele vieții teatrale ale activității culturale. Nu ne referim numai la reprezentațiile radiofoniei și radioteleviziunii românești, ci la mișcarea teatrală, înțeleasă în întregul ei: permanența cronicilor dramatice asigurate de ținători de condei, orientați în mișcarea teatrală românească și străină; impulsul pe care înțeleg să-l dea interesului pentru teatrul actualității revistele specializate, scrise cu nerv și sprijinite pe o vastă informație, a teatrului clasic și modern ; hotărîrea Editurii pentru literatură de a publica o bibliotecă teatrală, cuprinzînd piese originale, în volume sau caiete de format mic, inițiativă ce va trebui continuată, cu atît mai mult cu cît este ușurată, sub raport tipografic și tehnic, de textele, în general restrînse, ale pieselor; organizarea de simpozioane publice, precedate de conferințe în care autori, regizori, actori, oameni de teatru și critici să dezbată împreună cu spectatorii problemele multiple, suscitate de spectacole; înmulțirea expozițiilor de machete, de istorie a teatrului românesc și străin; menținerea interesului marelui public pentru teatru, prin reclame luminoase, și mai ales prin afișe sugestive permanente, a căror compoziție să fie încredințată marilor maeștri ai artei plastice românești (ne gîndim, cu deosebire, la viziunea originală, manifestată cu o neistovită bogăție de reîmprospătare, a lui Perahim...)

Pledăm, într-un cuvînt, pentru pregătirea și întreținerea unei atmosfere priincioase receptării reprezentației teatrale, creînd spectatorului care se așează în fotoliu, dispoziția de anticipare necesară, pentru a primi mesajul suprem al Artei.

NICOLAE TAUTU: CÎND ZÎMBESC SCRIITORII ȘI ARTIȘTII

ȘI UN COMPOZITOR

Amicul nostru Ioan Betoneanu era un compozitor înspirat sau așa susținea întreaga sa familie. Critica și vecinii însă cu regularitate îi contestau valoarea. Conștient de acest adevăr, nu odată ne-a declarat cu luciditate o teorie personală despre geniu. Meritã a fi popularizată.

— Eu am doar talent dar trebuie un fapt zguduitor, un miracol să declanșeze forța latentă din subsolul conștiinței mele. Atunci voi deveni un talent rar, un geniu... Ei atunci să stăm noi de vorbă !...

— Și care-i miracolul acela ? ne prefăceam noi curioși.

Se avînta pasionat în replică.

— Hugo si-a pierdut o rudă dragă... Beethoven a surzit... Rembrandt a orbit...

Îl incitam malițioși.

— Și ce crezi că ajută ?... Nu-i tocmai greu ! ... Încearcă !

Într-o noapte pe cînd întîrziaserăm mai mult la un pahar de vorbă, ne-am hotărît să-i „confecționăm" noi un miracol, căci tare am fi avut nevoie de un geniu în muzica ușoară... Cunoscîndu-i meteahna — de a admira mai mult de o oră bustul din fața casei sale înainte de a se culca, doi prieteni care s-au prefăcut că pleacă, acasă, i-au întors capul micei statuete să privească spre fereastra compozitorului. Operațiunea a fost ușoară, deoarece capul era fixat pe un suport, acum șubrezit de vreme.

L-am condus pe compozitor acasă. Ajuns în fața bustului încremeni.

— Gata !

— Ce ?

— S-a întîmplat miracolul.

Ne prefăcurăm uimiți.

— Priviți ! Statuia privește spre fereastra mea... Chiar acolo am pianul... Parcă m-ar asculta... Așteaptă să mă audă cîntînd... Poftim ! E un miracol sau nu ?

Tremura din tot corpul. Noi abia ne stăpîneam hohotele.

— O vedeți ?

Cineva murmură nesigur.

— Parcă...

— Cum parcă ? Să mergem la milițian și să-l luăm martor...

Nu ne-am dus la milițian deoarece ne convinsese că avea dreptate. Bineînțeles, că după plecarea sa în casă, am întors bustul în starea sa inițială.

A doua zi ne-a telefonat.

— Adevărată minune ! Cum am terminat de cîntat și-a întors capul la loc ! E un secret al nostru... Gheața a fost spartă.

Și de atunci, deși au trecut opt ani, noi așteptăm să apară un compozitor genial în muzica ușoară, căci dacă nici „miracolul" nu ajută, în zadar mai sperăm la festivalul de la Mamaia...

OBIECTIV

Oare infantilismul este cu adevărat un curent în pictură ? (Atît timp cît este practicat la vîrsta respectivă i se pot descoperi chiar valori sufletești — vezi Expoziția de desene a copiilor, dar...)

Dar aceeași senzație strîmbată de cărbune sau peniță a mai multor peisaje văzute poate fi socotită stil nervos ?

Despre graficiana Cornelia Daneț ar fi loc pentru aprecieri elogioase, dacă...

In cadrul unei lecții deschise a anului I regie teatru, în fața studenților de la diferite secții ale Institutului de Artă Teatrală, regizorul pedagog Ion Olteanu a creionat portretul lui Ion Sava, părintele căutărilor moderne în regia de teatru românească.

Materialul prezentat și completat cu proiecții a cuprins date biografice, ucenicia lîngă Aurel Ion Maican, sprijinul de care s-a bucurat din partea celor doi directori ai Naționalului (din Iași și București, Ionel Teodoreanu și Ion Marin Sadoveanu) amănunte despre cele mai interesante spectacole puse în scenă de regizor („Machbeth — în decorul lui Perahim și în care personajele purtau măști ; Unsprezece cantonete de V. Alecsandri" în care aproape fiecare cantonetă (sau cîntîcel) era tratat în altă manieră, plastică etc.

Conferențiarul a căutat să plaseze creația și personalitatea lui Ion Sava în contextul regiei de teatru universal.

Această inițiativă a profesorului Ion Olteanu nu are numai o importanță pe plan local.

A.T.M. ar putea organiza măcar o sesiune științifică în care personalitățile vieții noastre artistice să împărtășească celor tineri aspecte valoroase ale teatrului românesc dintre cele două războaie : Sava, Soare Z. Soare, Victor Ion Popa, Camil Petrescu etc.

Cît despre monografia Ion Sava se tot zvonește...

Să nu se mai zvonească, să apară !

Radu BOROIANU

D. I. SUCHIANU: CARNET CINEMATOGRAFIC

„CARTIERUL VESELIEI"

Filmul premiat la Festivalul de la Mamaia își propunea să evoce două lucruri : atmosfera de apăsare dinainte de război și tenacitatea entuziastă a rezistenței comuniste. Ambele peisaje sînt descrise foarte bine. Spectatorul crede, spectatorul simte. Mai ales că mai avem și un al treilea peisaj moral : egoismul glacial și înfumurat al marilor capitaliști, al celor de gen „les grandes familles". Toate acestea au fost presărate cu dialoguri scăpărătoare și psihologic elocvente. Aș avea însă o rezervă cu privire la un aspect — și nicidecum secundar — al mesajului, în genere interesant și valoros. Avem aci problema pudovkiană a „prizei de conștiință". Eroul principal (Ilarion Ciobanu) are multă vreme un mod de a gîndi foarte înapoiat. Apoi schimbarea cea bună se produce. Dar se produce fals. In momentul cînd vine, furios și gelos, să-i propună fetei circiumarului să fugă împreună, abandonîndu-și camarazii, familia și frustînd de bani pe al lui, el este cît se poate de departe de o mentalitate înaintată. Două minute după asta este bătut mărșăluit de rival, care-l trîntește pînă la șinele trenului, cînd tocmai un tren trebuie să treacă. Fata îi scapă viața, făcîndu-l pe acar să schimbe macazul. De ce, oare, a doua zi, cu toate rugămințile fetei, el o respinge, o insultă, deși ea îi salvase viața, riscîndu-și-o pe a ei ? Ce a putut determina atît de brusc conversiunea sa sufletească, făcîndu-l să treacă în cîteva ceasuri de la o extremă la alta ? Faptul că a mîncat bătaie? Asta s-ar putea eventual susține. Moartea din care scăpase ca prin minune i-a arătat ce nevoie ai, în această junglă, să te sprijini pe oameni viteji și dîrzi cum sînt comuniștii. Tot restul e murdărie, inclusiv amorul oricît de sincer al unei fete care în fond nu prea era ușă de biserică, Acest proces sufletesc trebuia lucrat așa și lucrat încet. Altminteri conversiunea eroului principal, partea importantă a mesajului, devine neverosimilă, ba chiar contradictorie. Aceasta mă face să mă gîndesc că premiul atribuit de Festivalul de la Mamaia putea mai degrabă fi acordat altor calități de cît regiei. De pildă se putea perfect premia arta scenaristului, mai ales pentru dialoguri care sînt remarcabil de naturale, spirituale, elocvente, colorate. De asemenea, se putea da marele premiu de montaj Anei Codrescu. Ea a mai fost autoarea unui alt excelent montaj (care trebuia și el premiat): cel din Străinul. Pot chiar semnala la dînsa un procedeu foarte original : adesea cadrele nu sînt terminate, sînt lăsate în suspensie, așteptînd (și găsind) completarea în gîndul spectatorului. Asta dă un savuros amestec de scurtime și prelungire.

De multă vreme, și în critica literară și în cea cinematografică am militat pentru importanța personajelor secundare. Festivalul de la Mamaia a mers mult mai departe : a acordat marele, principalul și unicul premiu de interpretare unui personaj secundar. E drept că el juca mai bine decît se joacă de obicei la noi. Mai întîi, vorbea natural, ca dumneata și ca mine. Apoi, avea norocul ca o anumită infirmitate fizică să se potrivească cu rolul. Am vorbit adesea de naturalețea pe care o dădea lui Manolescu grăsimea, sau lui Michel Simon vorbirea cu prune în gură. Supraveghindu-și cusurul, actorul nu mai are destulă energie ca să se umfle-n pene, să se lase-n scări și să facă pe semizeul. La Bessoiu faptul că își tîrșîește silabele de parc-ar mesteca sticlă, că vorbelor lui ceva apăsat, răspicat, hotărît, tenace, în armonie cu caracterul dîrz, curajos, îndărătnic al personajului. Același lucru cu Ciobanu. Cusurul lui e că nu conversează, ci explodează. Fiecare frază e un demaraj. Asta în general nu e bine, dar aici, unde trebuie tot timpul să fie 1) supărat, 2) nedecis, 3) categoric, 4) poruncitor, 5) impleticit la gînd și limbă ca orice suflet primitiv, — aici, zic, frazele lui scurte, răstite, sacadate se potrivesc cu rolul, iar jocul lui, întotdeauna plăcut la vedere, este de data asta și plăcut la auz. Fotografia este excelentă și multe roluri sînt bine interpretate. Olga Tudorache, femeia cinică, deșteaptă foc și mai mult amară decît rea. Tot așa și Jean Lorin Florescu care a zugrăvit perfect pe mareie burghez înfumurat și îngrețoșat nu din dezgust, ci din poză. Tot așa de bine în rol a fost și Constantin Dinulescu, tot așa și mulți alții, cu excepția cîtorva tineri de ambe sexe care purtau conștincios drapelul „dicției" 1964, chiar în scenele lor de „rebelie" și de pierdere a „rației".

Este regretabil că ne-am molipsit de la un obicei practicat în unele filme apusene (și nu în cele mai bune) unde săruturile între îndrăgostiți durează în neștire și (iertați-mi metafora) aduc cu gestul porcului care scormonește în gunoi. Ar fi bine să renunțăm la aceste scene de pompaj aspirator-respingător, la care publicul nostru rîde, ba chiar le însoțește cu mici glume orale. Asta ar trebui să dea de gîndit regizorilor.

Ar mai fi de semnalat cîteva greșeli de regie : dispariția fără urmă a tatălui copilului născut la închisoare și pare-se venit pe lume la vîrsta de 2 ani, sau „invitația" la Jockey Club (la un club ești invitat cînd acesta dă un bal, și Jockey Club nu dădea baluri), sau Lia care intră în casa iubitului cu o rochie, apoi, fără să lasă nici o clipă, apare într-o altă rochie, sau omul cu gramofonul de la poliție care deschide ușa înainte de a fi putut ști că inculpatul care trebuia păcălit nu mai era acolo ; sau copilașii de 3 ani ascultînd atenți și înfigurați „Împărat și proletar", sau mama și fata venite la grevă ca la teatru, și alte cusururi, firește secundare, dar poate tocmai de aceea cu atît mai supărătoare, într-un film cu serioase calități.

Țin să adaug, înainte de a încheia, că mi-a plăcut veridicitatea lăutarilor. Toți cîntau fals. Și un lăutar care nu cîntă fals, nu mai e lăutar.

GLOSSE LA POEȚII TINERI DE AZI (II)

Substituindu-se expansiunii interstelare, comunicarea cu elementele realizează într-adevăr, într-un joc de dorinți ce amintesc unanimismul de acum cîteva decenii, — erosul în plina sa irumpere; și nu e greu să străvezi prin imaginile acestui erotism plenitudinar mitul dragostei lui Jupiter pentru Danae, ploaia sacră, geneziacă: „E-n aer miros de dragoste, viu, / Și toți trecătorii adulmecă ploaia să-i simtă mirosul, / Pe-o asemenea ploaie poți să te îndrăgostești fulgerător / Toți trecătorii sînt îndrăgostiți". (Ana Blandiana — *Descîntec de ploaie*).

Cu antenele morale răspîndite în întreg cosmosul fizic și uman ce înconjoară pe poet, e firesc să întîlnim de asemenea imagini și viziuni unanimiste la Ion Alexandru, a cărui fervoare lirică, incandescențe ale pubertății („colosală" îi pare taina firii, într-o exprimare fermecător de naivă: „arde în mine un văzduh de coase", declară cu emfază undeva), trece crud încă și totuși pustiitor de la un poem la altul. De unde acea curgere de imagini multiplicate: „Pe mine toți soldații lumii, plîngînd m-au sărutat" *(Copilul păcii)* sau „Și toți copiii morți or cobori/ La maica lor pe curcubee" — *(Cum să vă spun)*, străbătute toate de o conștiință acută a vîrstei: „Iată ultimii adolescenți se desprind de mine, / Zi și noapte prin dreptul ferestrelor mele / Luminile lor le-aud zuruind retrăgîndu-se". *(Sentimentul mării)*.

Propesiunea hidropică manifestîndu-se cu o prospețime extraordinară: „Parcă beau soare amestecat cu nori, / Sînt zeul tinereții ce-n lupte mă răzbun! *(Beau lapte)*, la acest poet menit să cînte, largi, unduirile cosmosului simplu: „Șiuri veneau în goană cu sclălciri de stea / Și vînturi cu miresme de ierburi necoapte". *(Minzul)*, așa cum există la Ana Blandiana o puternică vocație de a privi sub unghi mai „critic" îmbătările naturii, ca în frumosul poem *Gluma*: „Țepeni și negri, cu piele urită, / Cu virilitatea de mult rătăcită prin zbîrcituri / Copacii impudici sînt caricatura hilară / A îmbătătoarei păduri..." unde peste frenezie și eros, peste jocul emfatic al elementelor se așterne bruma răcoroasă, cerebrală.

Și ochiul lăuntric al poeților se umple tot mai mult de acea lumină foarte materială, care cu pasta ei densă intră în compoziția limbajului metaforic, acea lumină care ea însăși are plinătatea lucrurilor deasupra cărora se așterne, le dizolvă într-însa ca plantele carnivore substanța vie ce o consumă, restituind lumii echilibrul intim, unitatea începuturilor. Procesul apropierii de lucruri, de fenomenele comune, de realul imediat și apoi de propria structură organică și psihică poate fi urmărit la acești tineri, care rîvnesc o poezie personal cît mai eficientă în trăirea autentică și cunoașterea adecvată a lumii. O declară ei înșiși, în limba lor inspirată. Lui Cezar Baltag, scînteile și metalele îi servesc spre a pătrunde la „rădăcina de aur a lucrurilor" *(Evocare)*; poezia sa devine „navigație" în lucrurile pe care le topește *(Iubito, ascultă-mă)*, plutire în plasmele tulburi ale materiei spasmotice *(Soare roșu)*; la contactul cu materia ajungînd prin „coborîrea" dintr-un turn „sonor" pe spirala de rîuri *(Dimineață a simțurilor)*. Sensibilitatea sa a devenit mai profundă, mai viu poetică, fie că e vorba de lirismul sensual din versul: „Fluturi de spumă linsă de vînt" *(Ovidiu)* — fie de sensualitatea ideii, cînd vede: „Timpul, snop de arderi rectilinii" *(Timpul)* — sau aude: „cum îngenunche metalul în sine însuși sfios, / ca un bivol fulgerat între coarne." *(În halele uzinei)* — ori simte cum: „Un galben rar, minat dinspre salcîmii / rămași, m-atinge și tresar abia." *(Cîntec de dragoste)*.

După ce trimisese copacii să-l „reprezinte la răsăritul lunii" *(Zile de mare emoție)*, Adrian Păunescu ajunge și el să declare a fi auzit „văzut și citit „structura mării" *(Marea)*. De fapt, preocuparea sa de structura metaforică a elementului (nu mai este elementul cosmic, ci materia supusă analizei în însăși obiectivitatea ei intimă) se arată în alchimia poetică la care supune apa: „Apă rece, apă luminoasă, / Cînd gutuile tronează-n ramuri, / Beau acasă / Îngropat pînă la brîu în geamuri". *(Fîntîna cu chipuri)*.

Senzația contactului intrinsec cu elementul fiind admirabil sugerată pe de o parte prin alăturarea epitetelor „rece" și „luminos" de imaginea scufundării în geamuri, iar pe de altă parte prin jocul perspectivic contrastant al ramurilor încărcate de gutui, în liberul aer. Apoi, materialitatea acvaticului redată prin identificarea cu substanța vie a sevei vegetale, marea nefiind decît „stranie", „altă" față a aceluiași tot: „La mare unde arborii sfîrșesc / Și-ncepe straniu lumea altei seve..." *(Preoții mării)* — *apropierea* și deci posibilitatea unei mai exacte localizări geografice fiind subtil creată metaforic: „Și domul mării sta posomorît / Lătrat de cîinii Turciei, departe." *(Ibid.)* — tocmai prin acel „departe", care aici capătă un înțeles de vecinătate spațială. Dar alte două exemple sînt și mai relevante. Iată, în miezul materialității apei, dimensiunea spiritualității elementului (prin „bocetul de pești""): „Se consumă, în apele crîncene, ploi. / Vînturi curg, nefirești, / Și sînt algele-n jur, zdrențuite și moi, / Ca un bocet de pești." *(Amiral la douăzeci de ani)* — sau: „Sînt îngeri sfîșiați pe apele deschise, / Ei, fără corpuri, și de-aceea sfîșiați, / Îngeri tîrzii amestecați cu vise..." *(Visele)* — unde materialitatea elementului se creează poetic prin jocul necorporalității îngerilor și viselor cu epitetele „deschis", „sfîșiat" și „tîrziu" — „amestec" de materialități avînd drept rezultat o mai palpabilă materie, cea a poeziei.

În *Prietene, nu trece încă pragul lumii*, Ilie Constantin dă celui pe care-l avertizează, sfatul de a-și roti „larg privirea peste lucruri". Firească atitudine, din partea unui poet pe care „vîrtejul centrifug" îl apleacă tot mai aproape de ierburi și țărînă *(O virstă s-a deschis)*, chiar mai mult, are viziunea rădăcinilor ce năzuiesc spre simburele de soare din „centrul lumii" (concepție ptolemeică!), adică din adîncul ultim al planetei noastre *(Copaci)*; ori e sensibil la reîntoarcerea lucrului spiritual în materia din care a purces: „Ceramici mari se istovesc în treaptă, / Revin la lut, răcindu-se mereu." *(Histria)*.

Nimic de mirare atunci în faptul că „măsura", care e o abstracțiune, se concretizează vizionar astfel: „Despărțirea e-n zorii ce trec / din cocoș, în cocoș, măsurînd / cu instinctul lor, ciclic, pămîntul." *(De anotimpuri și dragoste, VIII)*.

Natura devenind „locul" intimității poetului, ca și el de „puțină", de bizară, în extincție: „și de undeva, din arbori apropiați / curios, nostalgic, răsună / greieri tulburi și stinși și puțini." *(De anotimpuri și dragoste, XII)* — cu geometrii material-sentimentale: „Prin toate înclinările de aer pătrunzi / Portocalii anotimp de septembrie." *(Împodobitul septembrie)*.

E lumea „îmbrățișării de ceață a pădurii", din care s-a născut remarcabilul poem *Caii*, unde viziunea frizează limita spirituală a stării de dezechilibru fizic. Cu aviditatea introspecției: „Iar eu asupră-mi aplecat / Ca în prăpăstii de oglindă." *(De anotimpuri și dragoste, X)* — poetul se caută chiar și în „rotirea domoală a zării spre somn".

Nici la Nichita Stănescu nu lipsesc declarațiile privind acest sens rectigat al poeziei care s-a întors din macrocosmos; și el consemnează apropierea lucrurilor *(Vîrsta de aur a dragostei)*, căci e tras de „frînghia gravitației" *(După înălțarea zidurilor)*, dar setea lui de cunoaștere refuză zonele intermediare: „somnul mi l-am rupt de la tîmple / ca pe două coarne de zimbru, întoarse..." *(Dimineața logodnicilor)* — preferînd conspecția clară și magic sporită: „Stam la marginea unui lac negru / cu un singur țărm — / (osul frunții mele) / și priveam prin el cum privești / printr-o lupă." *(Îndoirea luminii, II)*.

Uitîndu-se „cu el însuși" împrejur, „folosindu-se ca o privire" *(De-a sufletul)*, cu puteri de mag, ale cărui gesturi fac să se prăbușească înaintea lui „coloane de aer amestecate cu vulturi", poetul si-a mărit considerabil capacitatea de receptare a lumii: „Și iar mi se rotește-n păsări timpul, / cînd pasul tău răsună pe sub crengi." *(Cîntec de primăvară)* — și izbutește să „vadă" adaosul, materializarea transparențelor, și printr-însele, fondul întunecat al lumii, Erebos-ul comun: „Și aerul se adăuga într-una, / deodată înceremenind ca gheața mării / care strivește-n sine trupul / urcatelor la suprafață / mortăciuni." *(Dreptul la timp, I)*.

Cînd recurge la elementul uman, pentru a pune în evidență concretul viu al celui fizic, efectul e tulburător, deoarece umanul se păstrează tot în limite fizice (starea de echilibru, factorul acustic): „Această mare e acoperită de adolescenți / care învață mersul pe valuri, în picioare, / mai rezemîndu-se cu brațul, de curenți, / mai sprijinindu-se de-o rază țeapănă, de soare." *(Adolescenți pe mare)* — sau: „Voci de bărbați pluteau încet pe frunze / spre un timpan mai pur și mai perfect, / care din cînd în cînd părea că le-nțelege / timbrul distinct sub cerul drept." *(Vlaicu zburînd)*.

Acuitatea material-vizionară a poetului vădindu-se și din modul cum transpune imaginea eminesciană a curgerii lustrale din *O, mamă*, în antiromantica și totuși bogata în erotism viziune din *Către Galateea*, unde ochii sînt „bolovani albaștri", coastele „sălcii arămite de toamnă", iar corpul bărbatului un „cort șuierător", totul scăldat de reflexele acestei ape unduinde, cu puteri de magică lupă: ori din imaginea scheletelor care, ca niște rădăcini, storc de lavă miezul pămîntului, „pînă-și iese din minți" *(Îndoirea luminii, IV)*. Trecînd pe sub platani, iubita dă la o parte cu mîna fișiile strălucitoare ce luna le strecoară printre frunze, pînă jos *(După înălțarea zidurilor)*, carnea e „visătoare", oasele „fosforescente" *(Visul unei nopți de iarnă)*, iar pereții odăii se arată „neliniștiți" sub desenele de cretă *(Ploaie în luna lui Martie)*.

Atît de puternic este astăzi impulsul poeților tineri spre concret, spre materie, spre ambianța metaforică palpabilă, încît în amplele perioade prozodice, susținute uneori de mituri, ca de coloane printre care se revarsă un adevărat suflu epopeic, ale lui Ion Gheorghe, lucrurile, viul simplu și comun dau viziunii o urzeală trainică, aproape dură: „Apoi doar vîntul s-așternea / ca o albastră pînză înstelată, / pe vuietul orașului și-al mării, / încît credeai că poți să tragi / de marginile vîntului acela, / așa cum trag pescarii de năvoade; / astfel putînd să afli glasurile / ce se mișcau pe undeva prin colțuri / ca niște crabi descumpăniți." *(Viața și opiniile pescărușilor)*.

Tonul grandilocvent, ce convine acestei modalități poetice, dă naștere, în locul viziunilor hidropice, alegoriei, în contururi care ating tărîmul străvechii mitologii: „Atunci zeița se întunecă și plînse-n hohote / și ape mari se desprindeau de cer, / și-o ploaie vînătă se desfăcu peste podiș." *(Balada țăranului tînăr)*.

Părăsind însă alegoriile sale inverse, de genul lui *Trebuiau să poarte un nume* și *Shakespeare*, cu facticele lor joc de intelectualități, Marin Sorescu e menit aceluiași vizionarism în concret, în obiectivitatea nemijlocită, captată prin simțurile dirijate de o inteligență în fond lirică, după cum o dovedesc poeme ca *Melcul*, *Leda* sau *Pașii*. De subliniat, în aceste poeme, atît rigoarea imaginației, cît și cea a expresiei, totul concentrîndu-se pe linia severei desfășurări a ideii poetice. Cu „lucrurile" se culcă Leda; dintr-o „piatră" pîndește ochiul ce înfricoșează un copac; iar „sila" melcului e de un autism material perfect. O rece, tăios lirică viziune a lumii direct omului dată, în care entuziasmul este pernicios, fiindcă luciditatea ce reflectă în sine obiectele și natura, pentru a-și păstra integritatea și lirismul ei propriu, nu trebuie să se înfierbînte, ci să rămînă amară; umorul poetului, sec și abstras, este sfîșietor, din sorginte pur lirică, vrednic să nu-l altereze intelectul alegoric, vrednic să urmeze, printre materii, adîncul sens al nonsensurilor.

În activitatea poematică avem o triplă căutare: se caută pe sine poezia, se caută pe sine poetul și își caută poezia obiectul cunoașterii sale speciale (metaforice). În fond cele trei căutări pot fi implicite una alteia, așa cum problema mijloacelor utilizate de poet și de poezie poate fi esența actului poetic luat în sine. De unde și importanța și precaritatea totodată a oricărei cercetări teoretice în acest domeniu atît de delicat, de fragil, de greu sesizabil. Oricum însă, semnificația realizărilor lirismului nostru actual se desprinde din faptul că, pornind de la concretul, de la substanța acestui lirism, dat în poeme, în versuri, viziuni și imagini, problemele poeziei în general, sub cele trei aspecte mai sus pomenite, se oferă de la sine și din belșug. Ceea ce s-a arătat pe deplin în sumarele aprecieri din cadrul „glosselor" de față. Și ceea ce înseamnă că poeții noștri tineri se situează pe linia celor mai autentice tradiții artistice ale literaturii române. Iată ce ne-am străduit să punem aici în lumină.

I. NEGOIȚESCU

POȘTA REDACȚIEI

EFIMOV VASILE: Pastișe bacoviene, deocamdată fără nici un aport personal. Să vedem mai departe.

C. DOICHIȚĂ: E într-adevăr greu să ne dăm seama, dintr-o singură poezie — care poate să fie, de altfel, condiționată destul de apăsat și restrictiv de elemente autobiografice și intenționale — de posibilitățile dvs. literare. Din ce se poate vedea deocamdată, ele nu se exclud totuși, deși manuscrisul e foarte inegal, cuprinzînd și fulgerări de poezie, dar și unele naivități și stîngăcii, inerente începutului. Iar finalul, nu e oare exagerat, nemotivat de sumbru și pesimist, pentru un tînăr și pentru un adevărat matematician? Reveniți cu vești și manuscrise mai bogate și mai optimiste.

L. FILIPOIU: Comentarii inteligente, dar foarte vag înfiorate poetic. Stăruie uscăciunea.

T. ZACIU: „Toamna" și „Plînea noastră" sînt lucrurile cele mai bune, în progres. În celelalte însă, nivelul coboară surprinzător, pînă la improvizația ieftină, ceea ce arată îngrijorătoare oscilații de exigență și gust.

M. E. BALAN: Poate în „Spectru" doar, ceva semne bune, încolo, stagnare, sau poate chiar regres. Stăruiți mai departe.

T. G.-Vs.: Alegeți-vă un pseudonim, ca să putem discuta, de cîte ori va fi nevoie, în cadrul acestei rubrici. Acasă, am mai precizat în repetate rînduri, nu putem trimite răspunsuri.

R. A. STRÎMTU: În chip evident, promisiunile sînt aceleași, foarte bune, îndreptățind toate speranțele. Dar, din păcate, reproșurile anterioare rămîn și ele îndreptățite. Așteptăm vești și manuscrise într-adevăr noi (unele texte ni le-ați mai trimis parcă).

GIGI NEBUNU: Schimbarea numelui nu aduce, din păcate, și schimbări hotărîtoare, în bine, manuscriselor dv. (Da, parcă, dimpotrivă, urmează și ele neinspirată evoluție onomastică!) Să sperăm că e o trecătoare criză de creștere, care ne va îngădui în curînd să pretindem studentului mai mult decît făgăduia, cu un an în urmă, elevul. Vă urăm succes și așteptăm vești bune.

DORU DUMITRESCU: Sînt lucruri în progres („Olarul" și „Bătatul", „Telefoanele") care îndreptățesc unele speranțe. Continuați. (Semnătura însă ne amintește de numele unui scriitor din timpul și dinaintea războiului, George Dorul Dumitrescu. Nu vă deranjează similitudinea?)

TATIANA MAFTEIANU, MARINESCU I. RADU: *Sînt lucruri promițătoare. Mai trimiteți.*

Sorin M. Damian, Cristian P. Valeri, George Șipot, Ilie D. Bădescu, Const. Chițimuș, Victor Ghelmegeanu, Luca Negreanu, T. Briscan, N. Nicolae, Bogdan Călinescu, N. Miron-Otești, Ion Prigoreanu, Crina Comănescu, Mihai Neholiu, Stela Costan, P. Budică Vîrleanu, Mircea Pon, I.M.S.-București, A. Oprea, Marin Dumitru, Gheorghe Filip, Al. Cîmpeanu, Nicolae Hîrlea, Tap Ion, Boatcă Const., I. Tambu Bohotin, Guțu Lina, Ion Georgescu, Doina Cărămidă: *încercări de început, cu multe nesiguranțe și lipsuri, dar parcă și cu unele semne bune. Mai trimiteți.*

FLORIN G: *Transcrieți textele la mașină și trimiteți-le Asta e tot.*

M. Lăcătușu, Ar. Băghină, Ion Andrei, M. Delureanu, Mihai Munteanu, Vasile Lăzărescu, M. Virtosu, Geo B., Fronea Cornelia, Emil Coțeanu: *nimic nou.*

Barbu Transilvania, Dumitru Pietraru, G. Vătafu, Horia Călin, Zina Macaveu, N. Dumitrana, Nestor Gogoncea, Rosenzweig Marietta, Șerban Aurel, Tache Vasile, G. Arădanu Bera, T. Zanetti, G. Marmonișcu, Filomela Cantimireanu, Șt. Tofoleanu, Ion N. Dumitrescu, Ion Silvestru, Sandu Călin, Horia Crînu, Gh. Cosma N. Cîrstea, Misdolea Ștefan, Ion Păstoru, A. Gina, Constantin M. Pădureanu, Dinu Căliman, Michel Mihnea, C. Vrabie, Ion Mărăcine, Pruteanu George, Popovici Gligor, Alexandru Vlad, Gheorghe Tudor, Alexandru Lambru Petrescu, I. Frumușani, I. Tudorancea, Mircea Toma, D. Moraru-Slivna, Romică Toma Buzescu: *compuneri relativ îngrijite, dar de nivel modest, fără calități deosebite.*

E. V.: *Adresați-vă revistei „Urzica".*

PLOSCAR IOAN: *Trimiteți manuscrisele și vom vedea.*

D. F. BOLDUR, GEORGE ISTRIȚ: *Sînt unele semne bune. Mai trimiteți.*

Postolache Const., Mercore Stoian, V. Gogonea, B. Zamfirescu, M. Gh. Drevărescu, N Georgescu, N. Șerban, M. Pastelnicu, Adina Gheorghiu, Niculescu Marin, Pițoiu Ioan, Fizeșan Vasile, Geo Neagu, Alex. Benigal, Nicu Stamatov, Marian Drumur, Pavelescu Anghel, Berbecuț Vasile, Ioan Margareta, Predescu Constantin, Traian Romulus Nemeș, I. Samson, Radu Constantin, M. N. Vlas Dumitru, Valeriu Lazăr, Codin, C. Voiculescu, Mihalache Gicu, V. I. Popescu, Ordeanu Aurel, Ion Izvor, Becherescu Irinel, Lazăr Nicolae (Alex. Lucăreanu), George Danes, Gh. Gh. Vasilache: *încercări stîngace, fără calități literare.*

A. H. — Baia Mare: *Fragmentele (prea mici și descriptive), scrise cu oarecare acuratețe, nu ne dau deocamdată indicații suficiente despre puterile dvs. literare (compoziție, analiză, dialog etc.).*

IULIAN P. POPOVICI: *În fragmentul pe care ni l-ați trimis nu se întîmplă nimic, sînt doar niște descrieri și evocări, nu lipsite de interes și scrise cu o pană destul de îndemînatică. Probabil că acțiunea romanului încă n-a început. Oricum, e bine să vă adresați unei edituri, date fiind proporțiile lucrării și necesitatea de a fi cercetată și judecată în ansamblu.*

HORVAT TEODOR: *E într-adevăr neobișnuită problema pe care ne-o puneți. De cele mai multe ori lucrurile se rezolvă de la sine, odată cu înaintarea în vîrstă. E bine să încercați, pentru exercițiu, să înfruntați repetat, stăruitor, lucrurile care vă sperie cel mai mult, să atacați, cu premeditare — indiferent de primele rezultate — situațiile, problemele și persoanele care vi se par cele mai dificile, inaccesibile, extreme. E, în fond, o chestiune de adaptare, de obișnuință, prin urmare tocmai lepile, bine cunoscute, ale obișnuinței nu trebuiesc ocolite. Există și o soluție psihologică, specialistă, care implică însă un timp îndelungat, răbdare și, bineînțeles, un psiholog experimentat. Pînă una-alta, încercați să scrieți și versuri, — poate vă vor aduce succes și, ca urmare, încredere în sine, de care aveți atîta nevoie. Mai scrieți-ne. Vă dorim noroc (căci și despre asta e vorba).*

Ion C. Ștefan, D. Țîrlea, Rădulescu Octavian, Gh. Fl. Crotoru, Popescu Viorica, Savu Petre, Sterian Banciu, V. Luțcan, Ioan George Rițcu, Tudose M. Gheorghe, Dinu Ilie, Radu Constantin, Petre Ștefan, L. Veturea, Cornelliu Horvat Zenovianu, Ion N. Ion: încercări stîngace, fără calități literare.

RED.

TEATRUL NAȚIONAL

(Urmare din pagina 1)

certificatului de botez devenind o titulatură.

Dar să ajungem la reclădire.

O întrebare de asasinat se impune. De ce a fost dărîmat un monument atît de frumos dintre puținele vechi frumusețe ale Capitalei românești? Pretextul era căutat în bombardamentele de război și e de păstrat din el numai jumătate, întrucît numai o jumătate fusese bombardată, dărîmarea totală rămînînd în responsabilitatea oamenilor de moment, în același timp oameni de teatru. Lăsăm calitatea artistică pe seama unei alte examinări.

Teatrul fusese clădit în 1852 de Vodă Știrbei. Din 1877 încoace, directorii au fost (sărind peste alții) Odobescu, Ion Ghica, poetul Sihleanu, însuși Caragiale, Davilla, Mavrodi, Rebreanu (Liviu).

Se reclădește într-adevăr Teatrul Național? Și unde? În ce loc? Fusese vorba cam nu știu cînd să se aleagă un loc de forfotă de piață, nepotrivit nici clasicismului, nici modernismului teatral.

Mi-aș permite să fiu de părere, pe baza celor 30 de ani pomeniți mai sus, ca viitoarea zidită expresie de artă dramatică să fie edificată în același loc, unde prima lui ediție murise. Ținîndu-se seamă, îmi place să cred, de configurația de odinioară.

În jurul Naționalului defunct au zburat toți porumbeii poeziei și fanteziei românești.

Noul șef al mișcării și realizărilor de cultură este de profesie arhitect. Ne raportăm la gustul Domniei Sale estetic și sensibilităților pe care i le cunoaștem cred îndeajuns, pentru reintroducerea între frumusețile bucureștene a vechiului Național rafinat de concepțiile sale.

Post scriptum. Dacă vorbim de teatru trebuie neapărat să ne gîndim la toate teritoriile lui mai mult sau mai puțin apropiate de scenă, pentru restabilirea unui echilibru compromis.

Unde-i Floria Capsali, creatoarea la noi a ritmului dansat? Ea ne lipsește de pretutindeni. Floria Capsali a modelat după marile cerințe ale inspirației întregul folclor românesc, din care își face firmă de mare artă fiecare semi-începător. Întoarce-te Floria Capsali, indiferent de vîrstă, cu mintea, cu marele talent ce-ți aparține exclusiv între noi. Sînt mîhnit să afirm după ce i-am cunoscut înălțarea că și în arta ei se manifestă mîncătoria antropofagiei colegiale, ajunsă în viața teatrală la un detestabil apogeu.

Sînt de așteptat cu toată rîvna și sinceritatea compensațiile majore cuvenite Floriei Capsali.

T. A.

CULTURA DACILOR

(Urmare din pag. 1)

hambare de lemn sau în chiupuri ce se îngropau în pămînt. N-au lipsit în societatea dacă nici preocupările de igienă publică și în genere de urbanistică. S-au stabilit existența unor conducte de apă din tuburi de lut ars, a unui complex sistem de canalizare. Nu mai vorbim de meșteșugul dacilor de a construi fîntîni și cișmele. Obiecte de metal ajunse pînă la noi invederează priceperea dacilor de a prelucra fierul, bronzul, argintul, aurul. Cu aurul transportat din Dacia, Traian a construit la Roma forul ce-i poartă numele.

Era normal ca un popor care zidea, în condițiile de acum două mii de ani din munții Transilvaniei, cetăți, turnuri și sanctuare, să aibă și o cultură spirituală remarcabilă. Întemeindu-se pe un pasaj din Herodot, Vasile Pîrvan susținea că dacii au fost monoteiști, fapt care, din punctul său de vedere, era încă o notă a superiorității lor intelectuale. Hadrian Daicoviciu, raliindu-se opiniei acad. C. Daicoviciu, respinge categoric această ipoteză, referindu-se la fapte ce par a o infirma. În ce mă privește, parcă nu-mi vine totuși să accept fără nici un dram de îndoială teza potrivit căreia getodacii ar fi fost întotdeauna politeiști. „Ei — zice Herodot despre daci — cred că nu mor, ci că cel ce-și dă sfîrșitul se duce la zeul Zamolxis; unii dintre dînșii cred că acesta este Gebeleizis". Din acest text, Pîrvan înțelegea că Zamolxis și Gebeleizis erau pentru daci două nume diferite ale aceluiași zeu. Acad. C. Daicoviciu și H. Daicoviciu susțin că e vorba de doi zei diferiți. Textul — după socotința mea, autorizează ambele supoziții. Dar documentele amintesc și alte divinități: de pildă, o zeiță, Bendis, o Diană dacă! Foarte adevărat, însă rămîne de aflat ce grad aveau zeii aceștia, în ierarhia divină dacică. Și creștinii adoră pe Isus Hristos, pe Maria, o mulțime de sfinți și îngeri, fără să fie politeiști. În tot cazul, credința dacilor nu pare a fi fost mai puțin evoluată decît aceea a grecilor și ea a stimulat creația de cultură. Icoane nu ne-au rămas de la daci, religia acestora fiind, după toate probabilitățile, aniconică, precum cea ebraică. Avem însă dovada altor manifestări spirituale cu substrat religios. În primul rînd, ritualurile de înmormîntare sau, mai curînd, de incinerare. Ceremoniile funebre constau, o știm de la Herodot, din priveghiuri, jertfe și ospețe, întreceri de călărie. Alături de corpul sau cenușa mortului, în groapă erau așezate vase cu mîncare și băuturi, obiecte de care repausatul putea avea nevoie. Datini perpetuate partial pînă în zilele noastre.

Dovezi concludente se aduc de către H. Daicoviciu privitor la știința de carte a dacilor. Inscripția descoperită pe cîteva blocuri de calcar din fosta cetate a Sarmizegetusei („Decebalus per Scorilo = Decebal, fiul lui Scorilo"), ca și relatările lui Dio Cassius despre două mesaje ale lui Decebal către Domițian și respectiv Traian (al doilea scrise pe o... ciupercă) nu înlătură orice dubiu în această privință. Un cronicar din secolul al VI-lea al e.n., Iordanes, susține chiar că marele preot Deceneu i-ar fi inițiat pe daci „în toate ramurile filosofiei", în fizică, în logică, în astronomie, în botanică, în toate științele. Evident, Iordanes exagerează mult. Însă și alte izvoare, demne de crezare, certifică existența în lumea dacă a unor cunoștințe și practici medicale cu bogată tradiție, a unei inițieri în astronomie, într-un cuvînt a unei activități științifice. Ornamentația de pe vasele rămase de la daci ne pune în fața unei picturi și gravuri îndrăznețe, vădind o consecventă tendință către stilizare, o accentuată preferință pentru desenul geometric. Tendință atît de proprie și artei populare românești. Nici muzica dacă nu va fi fost mai prejos. Doar din neamul trac s-a ridicat Orfeu, cîntărețul divin!

Pe temeiul unor asemenea date, H. Daicoviciu conchide pe bună dreptate că poporul dac, viteaz și drept, a fost și un popor creator de civilizație și cultură. Strămoșii noștri și-au creat o cultură materială și spirituală profund originală, în cuprinsul căreia au știut „să topească împreună elementele civilizațiilor străine, să le toarne în tipare noi, specifice numai lor, să și le însușească". „În Grecia, — scrie tînărul istoric — au existat cetăți mai puternice, mai frumoase, mai mari, dar nu așa, nu ca ale dacilor; în felul său, complexul din munții Orăștiei, e unic în lume".

Iată cum, poporul ivit pe aceste meleaguri o dată cu munții și rîurile și-a afirmat din vremuri de demult puterea de creație într-o cultură care, asimilîndu-și neîncetat valori din afară, le încheagă în sinteze nebănuite, surprinzătoare, comunicînd eternității, peste adversități și tragedii istorice, vibrația unei spiritualități de neconfundat. A asimila creator, a crea original — iată destinul culturii românești, iată mîndria noastră.

cîntec de leagăn

(Urmare din pag. 1)

terul Losztenar Ferenc din ulița Telegy. Surorile lui mai mari — și pentru scurt timp și Ilonka — încercaseră a-și croi o soartă mai bună intrînd ca muncitoare la fabrica de chibrituri a fraților Reiter. Dar asta nu ținu mult... Îngrozite de condițiile grele în care erau silite să lucreze, făcură ce făcură și intrară la stăpîn, ca „jupînese".

Se vede treaba că pe vremea aceea munca de „jupînească" sau de „fată-n casă", cum i se mai zicea, era socotită superioară celei de slujnică la bucătărie, cum era maică-mea. De aceea, surorile căutau să-l facă pe taica să-și ia gîndul de la „biata rîndășoaică" pe care își pusese ochii. Iar pentru a-și ajunge scopul nu se dădeau în lături nici chiar de la mîrșăvia de a o ponegri născocind tot felul de povești despre cinstea ei de fată. Eram gata să vin pe lume și surorile tatii nu mai conteneau cu încercările lor de a-mi dezbina părinții. Astfel, puțin a lipsit să mă nasc „din flori". Tata însă, deși blînd din fire, a pus în cele din urmă piciorul în prag, și, trecînd peste toate împotrivirile, s-a înfățișat — alături de cea care trebuia să-mi fie mamă — ofițerului stării civile.

Tata își dusese femeia în bordeiul lui părintesc. Tata avea o chiliuță de chirpici, lipită de bordei, sprijinită pe cîteva grinzi. O încăpere în care cu chiu cu vai, abia încăpea un pat. Aici se adăpostiră părinții mei, pînă la venirea iernii. Cînd dădu înghețul, ceilalți trebuiră să-l primească în peștera lor. Era prin februarie, în noaptea de douăzeci și doi spre douăzeci și trei, cînd mi-a fost dat să vin pe lume. Ningea des, spunea mama, și atunci m-a născut, în iarna grea a lui 1904.

Încredințîndu-se că sînt în stare să chiui ca oricare alt nou-născut — dacă nu cumva și mai bine! — și că laptele din țîța mamei nu trebuia să-mi fie dat cu linguriță, tata, care muncea din greu și pentru puțin, dacă nu pentru nimic, luă drumul Budapestei, să-și încerce norocul și pe-acolo. Mama rămăsese singură, cu cumnatele ei. Noroc că cele două mai tinere reușiseră să intre la stăpîn și astfel plecară de-acasă nemaidînd pe-acolo decît duminica, după amiaza, cînd — avînd și ele „liber" — veneau în vizită... Tata scrisese o dată sau de două ori, la început, spre a da de știre femeii lui că doar altă muncă mai bună decît aceea de hamal nu găsise pe-acolo, și că noaptea n-avea unde să-și pună capul. Peste cîteva săptămîni nici bani de-o marcă poștală nu mai avea. Astfel scrisorile pe care i le trimitea mama rămaseră multă vreme fără răspuns.

Maică-mea se ofilea văzînd cu ochii. Pînă mai avusese ceva din banii amărîți pe care îi economisise slujind, mai fusese cum fusese. Isprăvindu-i, și certîndu-se zi de zi cu cumnatele ei, începuse a nutri gînduri negre. Noroc cu vestitul doctor de copii, Gensrich Gusztav, care i-a făcut rost de un post de doică, „cu jumătate normă", la o tînără cuconiță. Era datoare să dea, de două ori pe zi, cîte un supliment de țîță odraslei sfrijite a respectivei cuconițe. Ce însemnau pentru ea, femeie tînără și voinică, două alăptări în plus, pe zi?! Apoi, pun'te femeie și freacă parchetul, spală rufe... Chinuindu-se astfel, înecată de aburii albiei de rufe, mamii nu-i prea ardea să mă alinte cu dulci cîntece de leagăn. O mai frămînta și grija pentru soarta bărbatului ei, de la care doar din an în Paște de mai primea cîte-o veste. Apoi, colac peste pupăză, am început să-i dau și eu griji. Era într-o duminică și mă lăsase să mă zbenguiesc, neînfășat, în pătucul de lîngă sobă, rugînd-o pe bunica să nu mă scape din ochi pînă ce ea se duce să verse lighеanul. Se vede treaba că dînd eu din picioruțe, lunecasem spre margine... Am nimerit drept în cratița cu lapte care tocmai dădea în clocot. Bunică-mea?... Pace bună! Am răsturnat cratița, vărsînd peste mine tot laptele. Un picior mi s-a opărit în așa hal de mai-mai să mi se ducă toată carnea de pe el.

Mama m-a luat în șorț și a dat fuga cu mine la „Salvare". Luni de zile s-a chinuit pînă să mă vadă îndrăvenit. Mai tîrziu, după mulți, mulți ani, mama îmi povestea — și la fel mătușile mele — că înainte de întîmplarea aceea nenorocită eram un copil vesel, zîmbăreț. După accident însă seninul pierise din ochii mei. Zadarnic încercau să mă facă să rîd, căci mai mult de un fel de strîmbătură acră nu reușeau să-mi provoace. Abia acum, evocînd amintiri aproape uitate, îmi dau seama cît de puțin am rîs eu în viața mea.

Nu cred totuși că îndelunga suferință pricinuită de arsura din primele zile ale vieții mele să-mi fi alterat într-atîta caracterul. Timpul putea tămădui tara psihică cu care mă voi fi procopsit atunci. Cum a șters și ultima urmă a arsurilor suferite, care azi nici nu se mai cunosc. Măcar că atunci — ehei! — ai mei credeau că toată carnea mi se va duce de pe picior.

Acum, scriind aceste rînduri, îmi dau seama că nu numai mama, dar nici frații mei nu prea au rîs din toată inima. Și azi, dacă rîd, nu rîd decît cu jumătate de gură. De cîte ori nu o aud pe nevastă-mea mustrîndumă: „Se vede treaba că voi, ăștia, Nagyii, sînteți niște acrituri..." Iar criticii mei adesea în van caută, în scrierile mele, acel așa-zis filon de „umor sănătos". Au dreptate! Ei nu pot descoperi, oricît ar căuta, decît umorul amărui care, precum firișorul de apă ce ici apare, dincolo dispare, încearcă zadarnic să se preschimbe într-un pîrîu în lege.

În românește de N. A. STRĂVOIU

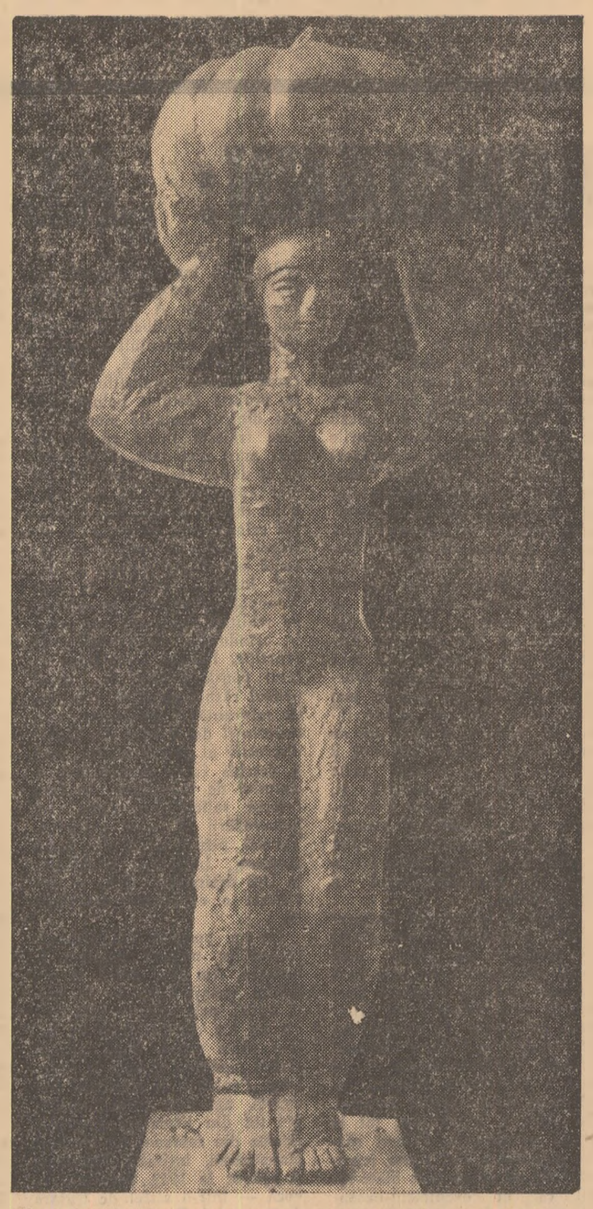

NICĂ PETRE: „Cariatidă"

COLOCVIUL TEILHARD de la Vézelay

(Scrisoare din Paris)

Interesul pentru opera lui Teilhard de Chardin continuă să fie extrem de viu în anumite cercuri ale lumii intelectuale occidentale. Pentru cine cunoaște influența puternică a catolicismului asupra unor largi pături sociale din lumea apuseană, „dislocarea" pe care a produs-o „erezia" lui Teilhard în conștiința intelectualității de formație catolică sau pur și simplu religioasă apare ca un fenomen dintre cele mai revelatoare. Există, de asemenea, o categorie relativ largă de oameni de știință pentru care tradițiile de gîndire spiritualistă ale catolicismului deveniseră un anacronism greu suportabil, dar care păstrau nostalgia unei posibile concilieri între evoluționismul lor științific sau progresismul lor social și aspirațiile lor religioase pe planul conștiinței individuale. La Vézelay, am întîlnit deopotrivă teologi dornici să spargă sistemele curentului de gîndire oficial al bisericii catolice (curentul denumit „integrist") și să se apropie de problemele lumii contemporane, oameni de știință preocupați să găsească un fundament filozofic evoluționismului, tineri studenți cu o orientare „de stînga", dornici să imprime o orientare radical-progresistă asociațiilor de nuanță religioasă din care fac parte.

Colocviul de la Vézelay — inaugurat în anul 1960 și avînd loc în fiecare an la începutul lunii septembrie — s-a desfășurat în acest an sub semnul aspirației de a face un bilanț al influenței operei lui Teilhard, la zece ani de la moartea celebrului om de știință și gînditorului iezuit francez. În sala gotică a primăriei din Vézelay, aflată în imediata apropiere a celebrei basilice, monument incomparabil al stilului roman, s-au reunit zilnic, timp de 8 zile, reprezentanții a 11 țări. Diminețile au fost consacrate în general conferințelor pe teme teologice, în timp ce după-amiezele au avut loc ședințele dedicate comunicărilor cu caracter științific și filozofic urmate întotdeauna de discuții. În primele zile au fost audiate conferințele unor cunoscuți savanți și profesori de la Sorbona, sau de la universitatea din Marsilia : paleontologul Piveteau, profesorul de fiziologie vegetală Chouard, geologul Fermier (toți trei titulari sorbonarzi) și biologul Prat — tratînd probleme științifice actuale în perspectiva operei lui Teilhard. Ședințele au fost conduse de secretarul asociației „Prietenii lui Teilhard de Chardin", scriitorul Jean de Beer, în spiritul unei obiectivități intelectuale depline și cu un tact desăvîrșit. Într-o reuniune dominată de fervența teilhardismului mi-a revenit dificila misiune de a prezenta conferința pe tema „Teilhardism și marxism", singura de acest gen în programul „Săptămînii" și care prin însuși obiectul ei era de natură să provoace o dezbatere singulară printre toate celelalte. Totuși interesul pentru această temă era extrem de viu la Vézelay, ținînd seama că există o tradiție a confruntării celor două poziții (inaugurată de o conferință a lui Roger Garaudy în anii trecuți). Cum textul comunicării intenționez să-l public integral în **Viața românească**, mă voi mărgini aci să arăt că tentativa de a efectua o largă confruntare pe plan filozofic și ideologic între teilhardism și gîndirea marxistă, semnalînd punctele de dialog convergent dar subliniind mai ales opoziția structurală și formulînd o critică amănunțită a sintezei filozofice teilhardiene din punctul de vedere al materialismului dialectic și istoric a provocat o dezbatere extrem de animată. Timp de peste două ore s-au succedat numeroasele întrebări și răspunsuri. Obiectiile centrale aduse tendinței lui Teilhard de a asimila pînă la un punct legile vieții sociale cu legile materiei cosmice, tentativa de a situa poziția lui Teilhard și poziția marxistă în ansamblul curentelor filozofice contemporane, posibilitățile de dialog efectiv și opozițiile dintre umanismul religios și umanismul marxist, problemele unei etici clădite pe un fundament riguros ateist în comparație cu soluțiile eticii religioase — au stat în centrul discuțiilor.

Prejudecățile primare cu privire la poziția marxistă în problemele complicate ale conștiinței individuale — m-am străduit să le înlătur printr-o expunere a principiilor sociologiei, eticii și esteticii marxiste. La inițiativa tineretului studențesc, timp de trei seri pînă noaptea tîrziu au continuat dezbaterile pe această temă : confruntarea între poziția marxistă și poziția curentelor de gîndire religioasă în problemele vieții contemporane (în sala asociației eretice „Pax Christi" sau în clădirea „Fundației Romain Rolland", situată în vecinătatea casei unde a locuit, la Vézelay, celebrul scriitor). Nu se putea să nu rămîi impresionat de interesul excepțional al numeroșilor participanți pentru a afla punctul de vedere marxist în cele mai diferite probleme ale vieții moderne. Am căutat să expun cu cît mai multă claritate și cu argumente elocvente poziția filozofică marxistă — poziția unui umanism riguros imanentist, cu o riguroasă bază social istorică în opoziție principială cu orice umanism fundat pe ideea de transcendență. Dezbaterile consacrate în a treia seară „ideii de proprietate" în cele două concepții au îngăduit o animată discuție în jurul inevitabilității planificării socialiste în viața economică modernă și au permis definirea fundamentului materialist al umanismului marxist. Partea finală a comunicării prezentate la Vézelay s-a referit la ideea de artă în gîndirea lui Teilhard și în gîndirea marxistă, ceea ce a permis cu prilejul discuțiilor elucidarea într-un spirit anti-dogmatic a unor principii de estetică marxistă.

Posibilitatea de a participa succesiv la două congrese internaționale în două țări diferite (Alpbach-Austria și Vézelay) mi-a îngăduit să măsor acuitatea cu care se pune în cele mai diferite medii intelectuale din Occident problema confruntării dintre gîndirea filozofică de nuanță religioasă și raționalismul consecvent al gîndirii marxiste. Ascendența progresivă a pozițiilor marxiste în conștiința filozofică contemporană nu poate fi separată de dialogul franc, loial și comprehensiv cu cele mai diferite curente de gîndire care agită astăzi lumea spirituală contemporană.

N. TERTULIAN

un cosmonaut în secolul XVII

CYRANO DE BERGERAC

Paradox poate unic în istoria culturii: artizanul gloriei postume a lui Cyrano a contribuit în mod substanțial la denaturarea acestei fascinante personalități. Captivați de bravura, tiradele și tribulațiile eroului cu neasemuită podoabă nazală, cititorii și spectatorii piesei lui Edmond Rostand uitau, sau nu știuseră niciodată, că poetul-spadasin a fost unul dintre cei mai originali scriitori de la mijlocul secolului al XVII-lea. Opera lui capitală, *Cealaltă lume*, cuprinzînd *Statele și imperiile lunii* și *Statele și imperiile soarelui*, dovedesc o elasticitate de gîndire caracteristică mișcării libertine, dar mai ales permanentei efervescențe spirituale a autorului. Epicureismul renovat al lui Gassendi se îmbină cu materialismul antic și cu raționalismul lui Descartes, miraculosul lui Lucian din Samosata și umorul uneori rabelaisian concură la farmecul acestei utopii cosmico-burlești, pigmentată de anticipații care i-au făcut nu o dată pe comentatorii entuziaști s-o considere „primul roman veritabil de science-fiction"[1]) sau să susțină că „Cyrano... creează în mod veritabil un gen pe care-l va dezvolta Jules Verne și pe care noi îl numim science-fiction".[2])

Vina pentru aceste aprecieri eronate o poartă, după opinia noastră, exagerarea importanței germenilor de previziune științifică întîlniți în cartea lui Cyrano în mai mare măsură decît în celelalte utopii din a căror familie face parte. Să ne ferim însă și de o exagerare în sens invers. Nu mai sîntem în 1900 și Juppont n-ar mai fi silit să suporte ironiile comentatorului oficial al lui Cyrano, Frédéric Lachèvre, pentru încercarea de a studia aspectul științific al *Celeilalte lumi*.

Fantezia, îndrăzneala și intuiția surprinzătoare a lui Cyrano îl situează ferm printre cei mai iluștri precursori ai fantasticului-științific. Să nu uităm că, pînă la el, călătoriile cosmice imaginare se efectuează cu mijloace total fanteziste. Lucian recurge la un vînt puternic pentru a ridica în văzduh corabia din *O istorie adevărată*. Rabelais imaginează o iarbă miraculoasă cu ajutorul căreia fiii lui Pantagruel să poată „cotropi ținuturile lunii". Însuși marele Kepler utilizează vrăjitoria ca mijloc de comunicații interplanetare în *Somnium*. Iar în 1648, cînd Cyrano scrisese primele pagini din *Statele și imperiile lunii* (cel puțin așa susține Louis Raymond Lefèvre), [3]) apare versiunea franceză a cărții lui F. Godwin *Omul în lună*, publicată în urmă cu zece ani la Londra. Eroul lui Godwin, spaniolul Domingo Gonzalez, folosește drept mijloc de locomoție un cîrd de lebede sălbatice dresate să zboare împreună...

Saltul de la aceste născociri naive la invențiile lui Cyrano este imens :

Îmi legasem în jurul trupului o mulțime de sticluțe pline cu rouă, asupra cărora soarele își trimitea săgețile cu asemenea tărie, încît căldura care le atrăgea, cum face și cu norii cei mai mari, mă ridică atît de sus că m-am pomenit, în sfîrșit, deasupra regiunii mijlocii.

...el umplu cu aburii exhalați două vase mari, pe care le astupă ermetic cu lut și le legă la subsori. Îndată fumul... care nu putea să treacă prin metal decît printr-un miracol, împinse vasele în sus și-l ridică pe acest om sfînt odată cu ele.

...m-am întors să-mi caut mașina. Dar n-am găsit-o, căci cîțiva soldați... dînd peste ea din întîmplare... cînd descoperiră invenția resortului, unii spuseră că ar trebui să lege (de mașină) niște rachete zburătoare pentru ca iuțeala lor făcînd-o să se ridice foarte sus și resortul mișcînd aripile, n-ar fi nimeni care să nu ia această mașină drept un dragon de foc... am alergat să opresc bratul soldatului care aprindea rachetele. I-am smuls fitilul și m-am aruncat furtos în mașină ca să înlătur artificiile cu care era înconjurată; dar sosisem prea tîrziu, căci abia am pus amîndouă picioarele înăuntru și iată-mă înălțat în nouri... Îndată ce flacăra devora un rînd de rachete, care fuseseră așezate cîte șase... un alt rînd lua foc, apoi altul...

Eru o cutie mare, foarte ușoară și care se închidea foarte bine; era înaltă de șase picioare sau cam atît, lată de trei picioare în pătrat. Această cutie era găurită în partea de jos; și deasupra acoperișului, care era și el găurit, am pus un vas de cristal, în formă de glob foarte mare, a cărui gură se potrivea și intra exact în deschizătura de sus. Vasul avea mai multe unghiuri și o formă de icosaedru, pentru ca — fiecare fațetă fiind convexă și concavă — globul meu să producă efectul unei oglinzi arzătoare... (Mașina) era închisă atît de bine, încît nici un strop de aer nu putea să se strecoare înăuntru decît prin cele două deschizături... prevăzusem că vidul care s-ar produce în icosaedru, din pricina razelor soarelui făcute să convergă de fațetele concave, ar atrage pentru a-l umple o furioasă abundență de aer care mi-ar înălța cutia ; că, pe măsură ce aș urca, groaznicul vînt care ar năvăli prin deschizătură... pătrunzînd în mașină cu furie, ar împinge-o doar în sus.

Ați recunoscut, desigur, în primele două pasaje, o prefigurare a principiului pe baza căruia, după un secol, aveau să se înalțe în văzduh baloanele primitive ale lui Montgolfier și Charles : forța ascensională a aerului cald. După trei secole, Tiolkovski va demonstra că singurul mijloc de a ne desprinde din îmbrățișarea de fier a gravitației îl constituie rachetele. Cît despre cutia cu icosaedru, Pierre Brochon ne propune în articolul citat o interpretare cam fantezistă : „Nu e oare un fel de statoreactor, din cel mai economic... și perfect utopic?"

Dar capacitatea de invenție a lui Cyrano nu se desfășoară doar în direcția găsirii unor mijloace de locomoție celestă. În camera lui se află *un orologiu de vînt, un ochi artificial cu care poți vedea noaptea, o sferă în care astrele se mișcă la fel ca pe boltă.* Ochiul artificial este un strămoș al lentilelor sensibile la radiații infraroșii, iar sfera nu poate fi altceva decît un planetariu. Ni se descriu apoi uimitoare orașe mobile, desfășurîndu-și pînzele aidoma unor nemăsurate corăbii, pentru ca vîntul artificial stîrnit de foale uriașe să le poarte pe vastele cîmpii ale lunii, sau orașe care coboară în adîncuri odată cu venirea iernii; întorcîndu-se la suprafață primăvara. În *Cealaltă lume* există globuri transparente în care sînt închise razele soarelui — numai lumina, nu și căldura lor! Iar cărțile...

Deschizînd cutia, am găsit înăuntru un nu știu ce de metal, aproape la fel cu orologiile noastre, plin de nu știu ce mici resorturi și de mașinării imperceptibile. De fapt e o carte, dar o carte miraculoasă, care n-are nici pagini, nici litere; în sfîrșit, cartea aceasta face ca ochii să fie de prisos, pentru a învăța-n-ai nevoie decît de urechi. Cînd cineva dorește să citească, încordează această mașinărie cu o mulțime de mici nervi de tot felul, apoi fixează acul la capitolul pe care vrea să-l asculte și dintr-o dată ies de acolo, ca din gura unui om sau dintr-un instrument muzical, toate sunetele distincte care servesc marilor lunari drept limbaj.

Și în această anticipare a fonografului, Cyrano își depășește net predecesorii. Ne referim mai ales la Charles Sorel, care scria în *Noua culegere a celor mai plăcute piese din acest timp* (Paris, 1644) : „...cînd vor să-și comunice ceva să se sfătuiască de la distanță, ei vorbesc doar de aproape într-unul dintre acești bureți, apoi îl trimit prietenilor care, primindu-l îl string încetișor și fac să iasă cuvintele aflate înăuntru..." De altfel, fantezia scriitoarele a lui Cyrano a găsit și alte puncte de sprijin în romanele lui Sorel *Păstorul extravagant* (1627) și *Francion* (ediția definitivă, 1633). Se pare că însăși ideea de a scrie *Cealaltă lume* i-a fost sugerată de un personaj din *Francion*, pedantul Hortensius, care proiecta un roman despre popoarele din lună, socotite de el drept o altă lume „căreia pămîntul nostru îi slujește de lună" formulare întîlnită și în *Statele și imperiile lunii*.

Cealaltă lume nu s-a bucurat multă vreme de prețuirea pe care o merită. Contemporanii lui Cyrano vedeau în ea mai ales o colecție de impietăți amuzante, ceea ce l-a și făcut pe prietenul său Lebret să elimine destule pasaje cînd a editat *Statele și imperiile lunii*, la doi ani după moartea autorului. (Din fericire, la sfîrșitul secolului trecut au fost găsite două manuscrise cuprinzînd textul integral al acestei prime părți. Partea a doua *Statele și imperiile soarelui*, ne este cunoscută numai din versiunea publicată în Operele diverse ale lui Cyrano, volum apărut în 1661). Iar unii istorici literari de mai tîrziu s-au mulțumit s-o enumere printre productiile literare de la mijlocul secolului al XVII-lea, recunoscîndu-i în treacăt lui Cyrano doar meritele de autor dramatic și gloria de a fi fost plagiat de Molière.

Se pot cita, desigur, și aprecieri care dovedesc mai multă permeabilitate la geniul singular al scriitorului. Rémy de Gourmont susținea că lui Cyrano i-au lipsit încă zece ani de viață ca să se înscrie în sfera celor mai mari nume ale secolului al XVII-lea. Rémy Bray[4]) elogiază îndrăzneala gîndirii și fecunditatea ideilor lui Cyrano, constatînd totodată că scriitorul avea mult mai mult talent decît confratii săi libertini. Iar Jean Tortel[5]) îl numără printre „marile voci de la mijlocul secolului", alături de Corneille și Pascal.

Adevărul este că deceniul nostru l-a redescoperit pe autorul *Celeilalte lumi* și cu prilejul pătrunderii în spațiile extraterestre, văzînd în el pe primul născocitor de mijloace științifice, fie ele și fanteziste, adecvate nero și cosmonauticii. Acum, cînd nu de mult s-au împlinit 310 ani de la moartea lui Cyrano, am încercat și noi să-i oferim o modestă revanșă postumă.

Ion HOBANA

1) Pierre Brochon : **Du surnaturel à la „Fabrique de l'Absolu"** „Europe", Nr. 139—140, juillet-août 1957.

2) H. Weber : **Introduction — Cyrano de Bergerac" : „L'Autre Monde"**, Editions Sociales, 1959.

3) L. R. Lefèvre : **La vie de Cyrano de Bergerac**, Librairie Gallimard, 1927.

4) **Neuf siècles de littérature française**, Librairie Delgrave, 1958.

5) **Histoire des littératures (III)** Editions Gallimard, 1958.

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

● O pagină din publicația **NIN-Nedeljne informativne novine** din Belgrad este dedicată lui Tudor Arghezi.

Împreună cu o fotografie a poetului și o notă biografică și bibliografică, este publicat sub titlul „Convorbiri cu mari scriitori contemporani – Tudor Arghezi : Trăim în epoca marilor transformări" un interviu luat lui Arghezi de către Jivoin Todorovici.

În pagină mai apare și poezia „Testament" în traducerea lui Nikola Traikovici.

● Revista **Nagyvilág** nr. 9, 1965, din Budapesta recenzează, sub semnătura lui Belia György, monografia **Jean-Paul Sartre** de Georgeta Horodincă, apărută la Editura pentru literatură, București, 1964.

● Romanul **Săptămîna neterminată** de Petre Sălcudeanu este recenzat în revista sovietică **Inostrannaia literatura** sub titlul „Un roman despre satul contemporan".

În aceeași revistă este prezentat publicului sovietic filmul **Pădurea spînzuraților.**

● O prezentare a filmului **Pădurea spînzuraților** este făcută și în săptămînalul literar-artistic albanez **Drita.**

■ Una din cele mai cunoscute săli de expoziții din Viena, Künstlerhaus, găzduiește cu mult succes expoziția de pictură și grafică a Ligiei Macovei. Ziare binecunoscute ca Volkstimme, Wiener Zeitung, Neues Osterreich, Arbeiter Zeitung au subliniat în cronici și articole elogioase „farmecul și lumea plină de bucurie și culoare a Ligiei Macovei", „O surpriză pozitivă...", „O pictoriță de anvergură..." etc.

● Revista franceză **Les lettres nouvelles** (octombrie – noiembrie 1965) publică un articol de Al. Mirodan care prezintă aspecte reprezentative ale stagiunii teatrale trecute din București.

● Axat tot pe semnalarea căutărilor care au marcat trecutul sezon teatral bucureștean este și un articol de Szász János apărut în revista **Nagyvilág** nr. 10/1965.

● În același număr al revistei din Budapesta publicul maghiar face cunoștință cu volumul **Poeme** de Marin Sorescu prin intermediul cronicii semnate de Szilágyi Iulia.

caricaturiștii lumii

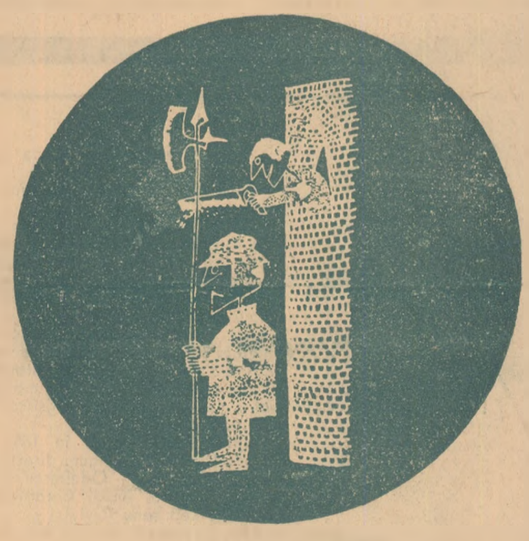

Desen de PRZEMYSLAW BYTONSKI (R. P. Polonă)

cărți și idei

INGEBORG BACHMANN: „AL TREIZECILEA AN"

Das dreissigste Jahr (Al treizecilea an) e o carte de proză apărută în 1961, a poetei Ingeborg Bachmann, o figură din cele mai reprezentative a ultimilor ani. Poeta își înțărește adesea lirismul interjecțional, exclamativ, și în aceste scrieri de observație, pe care uneori le așează chiar tipografic în formă de versuri.

Dar să vedem mai întîi cine este Ingeborg Bachmann, pentru a ne reîntoarce apoi la proza ei. Austriacă, poeta s-a născut la Klagenfurt în 1926, făcînd, deci, parte din acea generație, care, în Occident, și-a trăit sfîrșitul copilăriei și adolescența — vîrsta „marilor speranțe" — în zguduirea de foc a războiului. Anii următori, cu lipsurile, cu instabilitatea, cu frica atomică și cu alte psihoze adiacente, au întregit conturul spiritual al acestor tineri. Sub asemenea auspicii adverse se dezvoltă și Ingeborg Bachmann, pe care momentul deschiderii la viață o găsește sceptică, nemulțumită, adînc dezgustată de lumea existentă, fără să atingă, însă, niciodată gradul de uscăciune și dezabuzare al tinerilor scriitori dinlăuntrul diferitelor „noi valuri" ale Europei. Pe Bachmann o mai salvează un avînt vizionar, un fel de lirică speranță, care pune în ecuație „posibilul cu imposibilul" pentru a extinde, prin aceasta „sfera posibilului". Asemenea trăsături contrastante, pe care se cristalizează o sumă de alte polarități derivate, se desprind din cele două volume de versuri, care au consacrat-o — alături de Walter Höllerer — drept unul din numele de seamă ale liricii germane actuale : **Die gestundete Zeit** (Timpul în ore — 1953) și **Anrufung des grossen Bären** (Invocarea Ursei Mari — 1956). Derutantă și contradictorie, în fond complexă ca și realitatea în fața căreia se vede pusă, Ingeborg Bachmann este pe rînd grandios uranică și feminin intimistă, intransigent sceptică și atinsă de o îndepărtată speranță, amenințătoare și mîngîietoare, îngrozită și temerară, suveran vizionară și înduioșetor dezarmată. Poeta arată că nimic nobil și mare nu se poate făptui în realitatea trăită de ea, și totuși un resort ascuns dintr-însa îi insuflă încrederea unei regenerări. Contrastul dintre viziunea reală și cea posibilă, ideală, dă liricii sale acea infinită gamă de tonuri, de la urletul de disperare în fața neputinței de realizare a omului, și pînă la filtrarea esenței poetice într-o muzică olimpiană, asemenea „apei care cîntă" din propria ei poezie.

Pe turnul părăsit de ultimul străjer privesc liniștiți, deasupra ruinelor timpului „ochii bufniței", pasărea Atenei, care, prin înțelepciune, domină dezastrul. Aceasta e pasărea favorită a poetei, chiar propriu-i simbol, ea însăși fiind Atena „cu coiful de fum", învăluită în neguri și împodobită cu penele vietății noctiluce, care **wieder weiss was geschieht** „iarăși știu ce se întîmplă" (a se observa aci aliterația lui **w** ca o vibrație de săgeată ce pătrunde necunoscutul). Ca și pasărea nopții, poeta veghează și ea vede în întuneric calea dreptății. Această vedere prin neguri, de care ea a fost totdeauna conștientă, și care se potolește dominatoare în **Anrufung des grossen Bären**, nu s-a prezentat, însă, totdeauna senină. În **Die gestundete Zeit** poeta se simte adesea contaminată de acea frică îmbolnăvitoare a unei părți din lumea actuală, ceea ce o face să dezvolte imagini terifiante: **Vine un mare foc/un mare torent pe pămînt/ fi-vom noi martori.** Însăși rațiunea titlului, **Die gestundete Zeit,** este legată de venirea unui imp numai de ore, vizibil la orizont, și care va aduce zile cumplite.

Dar această Casandră nu se îndură totuși să lase omenirea terorizată de întunecatele ei povestiri. Alături de ele poeta pune cîntece de iubire, care, deși nerealizată ca tot ce încearcă ea, exprimă nu mai puțin o năzuință către triumful vieții. Iar ceva mai tîrziu, titlul lui **Anrufung des grossen Bären** cuprinde un sens cu totul opus aceluia din primul volum, unde se așteptau orele scadenței fatale. Acum invocarea stelară din noul titlu închipuie un fond de liniște și de speranță deasupra prăbușirilor: **Coboară, Ursă Mare, mițoasă noapte/jivină cu blană de nori și cu ochi străvechi/ ochi de stele...** Acești **ochi de stele** anunță liniștiții ochi ai bufniței din cursul volumului, vederea pătrunzătoare și calmă, care ia locul vechii viziuni înfricoșate. Și acum omenirea este tot amenințată, dar nu inexorabil, iar poeta se oferă pe sine ca intercesoare, ca un fel de Ioana d'Arc a spiritului, menită să ducă corabia timpului prin ghețuri; în virtutea aceleiași vederi în întuneric, ea îi va ține cîrma. **„pe care nimeni nu o mai știe.."** Deși prea vag și doar aluziv exprimată, din tot lanțul de îndoieli, decepții și înfrîngeri, se înalță totuși, acum o încredere, aceea în propriul său mesaj poetic, care va contribui să ducă omenirea la lumină.

Revenind la cartea de proză a lui Ingeborg, ne dăm seama că reapare, ca și în versuri, aceeași luptă împotriva răului în lumea prezentă a mediului pe care ea îl cunoaște și în care trăiește. Visul perfecțiunii se află sfărîmat, în povestirea (**Alles**), intransigența morală este roasă și dizolvată de societatea ambiantă în **Inter Mördern und Irren** (Între criminali și rătăciți) credința în adevăr suferă un răsunător eșec în **Ein Wildermuth** (Unul din neamul Wildermuth), totuși, la acest amar scepticism asupra prezentului se adaugă, ca și în versuri, rezerva posibilului, ceea ce mărginește adesea decepția cu un chenar de speranță. Scena cosmică, amplu deschisă, din poezii se închide acum între zidurile metropolei moderne, în încăperi particulare și în cafenele vieneze, dar termenii conflictului rămîn aceiași, tratînd pretutindeni, chiar și în travestiri masculine, prezența autoarei. Cuprinzînd în principiu aceeași privire, frămîntată de aceleași conflicte care-i însuflețesc și versurile, cartea ei de proză este de fapt una de proză lirică, așa cum ne-am format încă de la început convingerea. Unele coordonate mai precise, mai clare, mai analitice, cerute totuși de proză spre deosebire de concentrarea uneori hieratică a versului, fac ca această carte să ne apară mai explicită și, deci, mai aptă pentru a o integra într-un fenomen general al timpului, propriu actualei atmosfere în care trăiește o parte din generația tînără a Occidentului.

Pentru a releva mai conturat această atmosferă ne-am gîndit s-o proiectăm pe fondul unei relații de contrast. Nu știu dacă s-a mai analizat vreodată deosebirea fundamentală de atitudine, am spune de **cosmoviziune** — pentru a traduce termenul german **Weltanschauung** — pe care a provocat-o sfîrșitul celui de-al doilea război mondial. Ne referim, bineînțeles, tot la lumea occidentală. Primul război mondial a fost simțit retroactiv de cei ce au ieșit dintr-însul ca un eveniment-excepție sau ca un eveniment-monstru, ce nu se va mai reitera; ca și în biologie — așa s-a crezut — la fel și în istorie, cazurile de monștri poartă semnul caducității, iar exemplarele lor sînt izolate, excepționale și sortite extincției. A rezultat de aci conștiința eliberării definitive, care a dezlănțuit o apetență și o sete de viață, cu încălcarea tuturor opreliștilor morale, proprie fostului bolnav scăpat dintr-o maladie mortală și care trăiește iluzia că nu va mai muri niciodată. Iată, însă, că al doilea război mondial, urmat aproape imediat de „războiul rece" a arătat, mai cu seamă celor tineri, că acest tip de flagel, crezut o simplă excrescență sau monstruozitate a istoriei, intră — cum ar fi spus Xenopol referitor la un alt soi de realitate decît cea istorică— în ordinea **fenomenelor de repetiție.** De aci o reacțiune cu totul opusă aceleia de după primul război mondial, conștiința sufocantă a amenințării, a neputinței de salvare din lanțul distructiv al evenimentelor, care a deschis calea dezabuzării, a simțului de inutilitate în fața tuturor solicitărilor vieții, a neîncrederii în orice inițiativă. Tocmai pentru acest din urmă moment, Ingeborg Bachmann în **Das dreissigste Jahr** se dovedește o exponentă desăvîrșită.

Ne-am permite valorificarea reflecțiilor noastre printr-o ilustrare. Am dori adică să urmărim același motiv — în speță optica prin care se află privit un loc de distracție — într-o carte scrisă după primul război mondial, și apoi la Ingeborg. Pentru a fi corelația mai exactă, am ales primul exemplu tot din literatura germană, anume din romanul lui Gerhart Hauptmann, întitulat **Phanteon,** și apărut în 1922. Scriitorul evocă — într-o altfel de tratare decît a lui Brecht din **Opera de trei parale,** scrisă tot pe atunci — atmosfera de aventură a unei lumi interlope, în goană după bani. Nu mai puțin, însă, omul acelei vremi, dotat cu un enorm apetit al bunăstării, știe să absoarbă toate plăcerile și farmecele de ordin sensibil ale vieții. Iată cum vede el — tînărul de atunci — în romanul lui Hauptmann, un loc de petrecere din Breslau: „Era o minunată noapte de vară sub foșnetul molcom al castanilor în grădina luminată, însuflețită festiv de oameni veseli, și unde răzbăteau singuratice țipetele lebedelor din parcul orașului. Într-una din grădinile apropiate răsuna muzica, și ariile ne ajungeau surdinizate la ureche". Iar mai departe: „Numai un orb sau un surdomut ar fi putut să ocolească o grădină cu bere din Breslau într-o noapte plină de zăduf. Că aci doară se învîrte lumea fetelor și a legăturilor lor suspecte cu burghezimea, și se văd amestecate într-o învălmășeală bogat colorată vălurile văratece, în tonuri deschise, ale drăgălașelor copile din familii burgheze, cu gătoala și cu luxul provocator al demimondului". Hauptmann cuprinde aci în cîteva rînduri toate motivele acelei unice „epopei a voluptății" cum numise odată Hugo von Hofmannsthal cartea **O mie și una de nopți:** motivul fericitor al grădinii răcoroase, al bucatelor și băuturilor alese, al muzicii, al femeilor promițătoare. Iar invocarea negativ-disprețuitoare a deficienților senzorici, a **orbului** și a **surdomutului,** arată corelativ că simțurile omului sînt toate disponibile pentru a intra în vîrtejul beat al unei existențe încîntătoare.

Iată, însă, după patru decenii, cum este privit tot un local de petreceri, în speță un bar nocturn din Viena, în bucata **Ein Schritt nach Gomorrha** (Un pas către Gomora) la Ingeborg Bachmann: „Iarăși era totul roșu. Acum erau și pereții roșii, un roșu de iad, și tot așa și scaunele, mesele, luminile care, ca la stopurile de circulație, așteptau schimbarea lor cu lumina verde a dimineții, și acum voiau să țină în loc noaptea, și de asemenea și pe oameni în noapte, în fum, în zgomot". Și mai departe, imaginea se află întregită printr-o senzație de prăbușire apocaliptică: „Jur împrejur se revărsau și se înghesuiau dansatorii, alunecînd către masa ca de pe scîndurile unui vapor ce se scufundă, tropăiau pe podele, făcînd și masa amenințată să tropăie, ca și cum ar fi vrut să cadă în adînc. Totul se clătina, fumega, transpira, în lumina roșie. Totul se voia în adînc, înconjurat de zgomot se voia mai adînc, lipsit de veselie tot mai în adînc". Asemenea momente, care trebuiau să treacă neobservate, ca orice fragment de timp destinat plăcerilor, aveau, dimpotrivă, ceva nesfîrșit, tărăgănat, propriu duratei subiective a torturii: minutele care nu se mai scurgeau, vinul care nu se mai isprăvea în pahare, parcă totul s-ar fi oprit în loc; singura mișcare, cea vertical descendentă, de împotmolire, de cădere, de prăbușire, venea ea însăși în ajutorul opririi, al fixării, al încremenirii.

Am dat această ilustrare pentru a stabili deosebirea dintre fluxul și refluxul față de viață, ce marchează epilogurile opuse ale celor două războaie mondiale, sub care raport cartea lui Bachmann apare reprezentativa pentru o întreagă mentalitate. Dar am mai dat ilustrarea, fiindcă ea rezumă și oglindește în mic toate coordonatele cărții și chiar ale întregii concepții și opere bachmanniene. Așa cum aci nu se poate realiza plăcerea vieții, în alte părți nu se pot realiza adevărul, dreptatea, iubirea. Totuși, și aci, ca și în alte părți, această lipsă de închegare, această prefacere a oricărui în cenușă, se află situată numai pe teritoriul de timp al unei așteptări ; este drept că așteptarea se așterne îndelungă, chinuitoare, aparent nesfîrșită, dar după ea trebuie să urmeze, ca în imaginea citată, lumina refrigerentă a zorilor, menită să pună capăt înnăbușitoarei nopți.

Edgar PAPU

GAZETA LITERARĂ

COMITETUL DE REDACȚIE : **Tiberiu Utan** (redactor șef) ; **Teodor Balș** ; **Ion Brad** (redactor șef adjunct) ; **Ov. S. Crohmălniceanu** (redactor șef adjunct) ; **S. Damian** ; **Eugen Simion** ; **Haralamb Zincă** (secretar general de redacție).

Prezentarea grafică : Radu Georgescu

REDACȚIA : București — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon : 12.94.44 ; 11.39.36 ; 12.74.26 ADMINISTRAȚIA : Șos. Kiseleff nr. 10. Telefon : 18.33.99. ABONAMENTE : 3 luni 13 lei ; 6 luni 26 lei ; 1 an 52 lei
Tiparul : Întreprinderea Poligrafică „Informația", str. Brezoianu nr. 23—25